

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**«Εκπαίδευση, Ανθρώπινο Δυναμικό, Πολιτικές
Απασχόλησης»**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Το ανθρώπινο δυναμικό ως πρωταρχική συνισταμένη της αναπτυξιακής δυναμικής
και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση του τοπικού
παραγωγικού συστήματος γουνοποιίας της Καστοριάς»**

Αθανάσιος Παπανδρέου

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΓΟΥΛΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ

Κόρινθος, Φεβρουάριος 2024

Παπανδρέου Αθανάσιος - Το ανθρώπινο δυναμικό ως πρωταρχική συνισταμένη της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση του τοπικού παραγωγικού συστήματος γουνοποιίας της Καστοριάς

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή Παπανδρέου Αθανάσιου, που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο φοιτητής εκχωρεί στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δε σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας της συγγραφέως/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση της συγγραφέως/δημιουργού. Ο συγγραφέας διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

Παπανδρέου Αθανάσιος - Το ανθρώπινο δυναμικό ως πρωταρχική συνισταμένη της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση του τοπικού παραγωγικού συστήματος γουνοποιίας της Καστοριάς

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**«Το ανθρώπινο δυναμικό ως πρωταρχική συνισταμένη της αναπτυξιακής δυναμικής
και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση του τοπικού
παραγωγικού συστήματος γουνοποιίας της Καστοριάς»**

Αθανάσιος Παπανδρέου

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής:

ΓΟΥΛΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ

Συν-Επιβλέποντες Καθηγητές:

ΚΟΥΤΣΑΜΠΕΛΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ

ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Κόρινθος, Φεβρουάριος 2024

Παπανδρέου Αθανάσιος - Το ανθρώπινο δυναμικό ως πρωταρχική συνισταμένη της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση του τοπικού παραγωγικού συστήματος γουνοποιίας της Καστοριάς

*Όποιος δεν ξέρει και δεν ξέρει πως δεν ξέρει, είναι τρελός, απόφυγε τον.
Όποιος δεν ξέρει και ξέρει πως δεν ξέρει, είναι παιδί, μόρφωσέ το.
Όποιος ξέρει και δεν ξέρει πως ξέρει, κοιμάται, ζύπνα τον.
Όποιος ξέρει και ξέρει πως ξέρει, είναι σοφός, ακολούθησε τον.*

Χαλίλ Γκιμπράν

*«Αφιερωμένη σε αυτούς που δεν ξέρουν και
ξέρουν πως δεν ξέρουν, σε όσους ξέρουν
και δεν ξέρουν πως ξέρουν αλλά και σε
αυτούς που ξέρουν και ξέρουν πως
ξέρουν...».*

Ευχαριστίες

Με την παρούσα διπλωματική εργασία ολοκληρώνονται οι σπουδές μου στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών «Εκπαίδευση, Ανθρώπινο Δυναμικό και Πολιτικές Απασχόλησης» του Τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου. Με την περάτωση της μεταπτυχιακής διπλωματικής μου εργασίας, θα ήθελα να αποδώσω τις θερμές μου ευχαριστίες σε όλους όσους συνέργησαν για την εκπόνησή της.

Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κύριο Γούλα Χρήστο, χωρίς τη βοήθεια του οποίου δεν θα ήταν δυνατή η ολοκλήρωση της παρούσας έρευνας. Η αρωγή, η καθοδήγηση και η υποστήριξη που μου προσέφερε ήταν καίριες για την ευδοκίμηση αυτής της προσπάθειας.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ χρωστώ και στους συνεπιβλέποντες καθηγητές, κύριο Φωτόπουλο Νίκο και Κουτσαμπέλα Χρήστο.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω από καρδιάς την οικογένειά μου για την αστείρευτη συναισθηματική, ψυχική και ψυχολογική υποστήριξη.

Περίληψη

Το ανθρώπινο κεφάλαιο έχει αναγνωριστεί ως ο πιο σημαντικός παράγοντας για την επίτευξη υψηλότερου επιπέδου επιτυχίας των επιχειρήσεων. Παράλληλα, το ανθρώπινο κεφάλαιο μπορεί να διαδραματίσει κομβικό ρόλο στην περιφερειακή οικονομική ανάπτυξη και να οδηγήσει σε σημαντική χωρική ανακατανομή παραγόντων. Ο αγροτικός μετασχηματισμός και η παραγωγική αποκέντρωση οδήγησε από τη μια στην άνιση ανάπτυξη περιφερειών και τοπικών αγορών και από την άλλη στην αθρόα συσσώρευση ή αποχώρηση ανθρωπίνου κεφαλαίου. Στην παρούσα εργασία γίνεται μια προσπάθεια διερεύνησης των σημαντικότερων προβλημάτων του παραγωγικού κλάδου της γουνοποιίας καθώς και των λόγων της σύγχρονης τάσης εγκατάλειψής του. Η έρευνά μας εστιάζει στο κατά πόσο συνδέεται το ανθρώπινο κεφάλαιο με την επιτυχία μιας επιχείρησης. Με τη χρήση δέκα (10) συνεντεύξεων από άτομα που δραστηριοποιούνται στον κλάδο, ερευνάται κατά πόσο η συσσώρευση σε ανθρώπινο δυναμικό στον παραγωγικό κλάδο της γουνοποιίας έγινε με τρόπο οργανωμένο και αν η περιφερειακή αυτή ανάπτυξη συνδέθηκε με καλά αμειβόμενες και ασφαλείς θέσεις εργασίας αλλά και επενδύσεις εκ μέρους των εργοδοτών σε ειδικές δεξιότητες. Τέλος διερευνούμε την παραγωγική αποκέντρωση στην περιοχή της Καστοριάς, την έννοια της τοπικής ανάπτυξης αλλά και τους παράγοντες αυτούς που συμβάλλουν στην ενδυνάμωση της τελευταίας (της τοπικής ανάπτυξης). Τα αποτελέσματα συνηγορούν στη σημαντικότητα του ρόλου της τοπικής επιχειρηματικότητας και στην απαίτηση η συσσώρευση του ανθρωπίνου κεφαλαίου να γίνεται με τοπικά σχεδιασμένα και εφαρμοσμένα μέσα.

Λέξεις – Κλειδιά: Ανθρώπινο Κεφάλαιο, Θεωρία Ανθρωπίνου Κεφαλαίου, Περιφερειακή Ανάπτυξη, Τοπικές Αγορές

Human resources as a key component of the development dynamics and differentiation of regions: The case of the local production system of Kastoria fur industry.

Abstract

Human capital has been recognized as the most important factor in achieving a higher level of business success. At the same time, human capital can play a key role in regional economic development and lead to a significant spatial redistribution of factors. The agricultural transformation and productive decentralization led on the one hand to the uneven development of regions and local markets and on the other hand to the cumulative accumulation or withdrawal of human capital. In the present paper, an attempt is made to investigate the most important problems of the productive sector of fur industry as well as the reasons for the modern tendency to abandon it. Our research focuses on whether human capital is linked to the success of a business. Using ten (10) interviews with people active in the sector, it is investigated whether the accumulation of human resources in the productive sector of the fur industry took place in an organized manner and whether this regional development was linked to well-paid and secure jobs as well as investments from part of employers in special skills. Finally, we investigate the productive decentralization in the area of Kastoria, the concept of local development but also the factors that contribute to the strengthening of the latter (local development). The results support the importance of the role of local entrepreneurship and the requirement that the accumulation of human capital is done through locally designed and implemented means.

Keywords: Human Capital, Human Capital Theory, Regional Development, Local Markets

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες.....	ii
Περίληψη.....	iii
Abstract.....	iv
Περιεχόμενα.....	v
Κατάλογος Εικόνων.....	vii
Κατάλογος Διαγραμμάτων.....	vii
Κατάλογος Πινάκων.....	vii
Συντομογραφίες & Ακρωνύμια.....	viii
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	13
1.1 ΘΕΩΡΙΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.....	13
1.1.1 Η «ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΣΥΣΤΑΤΙΚΩΝ» ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.....	15
1.2 ΤΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΑΙ Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	18
1.3 ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΟΠΙΚΩΝ ΑΓΟΡΩΝ.....	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΝΟΜΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ: ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ.....	25
2.1 Η ΠΕΡΙΟΧΗ.....	25
2.2 ΤΑ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ.....	26
2.3 ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ.....	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Ο ΚΛΑΔΟΣ ΤΗΣ ΓΟΥΝΟΠΟΙΑΣ.....	30
3.1 Η ΕΞΑΡΤΗΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ.....	32
3.2 Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ.....	34
3.3 ΟΙ ΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΑΓΟΡΑ ΓΟΥΝΟΠΟΙΑΣ.....	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΕΡΕΥΝΑΣ-ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ & ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	37
4.1 ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ & ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ.....	37
4.2 ΔΕΔΟΜΕΝΑ & ΜΕΘΟΔΟΣ.....	38
4.3 ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ.....	42
5.1 Ο ΚΛΑΔΟΣ ΤΗΣ ΓΟΥΝΟΠΟΙΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ.....	42
5.2 Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ.....	43
5.3 Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΛΟΓΩ ΥΦΕΣΗΣ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ.....	44
5.4 Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΙΔΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ.....	46
5.5 Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΜΕ ΚΑΛΑ ΑΜΕΙΒΟΜΕΝΕΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΣ ΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	47

Παπανδρέου Αθανάσιος - Το ανθρώπινο δυναμικό ως πρωταρχική συνισταμένη της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση του τοπικού παραγωγικού συστήματος γουνοποιίας της Καστοριάς

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	50
ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	50
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ	51
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	51
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	54
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΕΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	54
ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	60
ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ	62
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι	64
ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ	64
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ	67
ΣΧΕΔΙΟ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ	67
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ	71
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 1	71
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 2	75
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 3	78
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 4	82
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 5	86
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 6	90
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 7	94
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 8	98
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 9	102
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 10	106

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 1: Ταξινόμηση επαγγελματών Ο*NET.....	17
Εικόνα 2: Ταξινόμηση επαγγελματών ESCO.	18
Εικόνα 3: Χάρτης Ελλάδας με την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας και το περιφερειακό τμήμα Καστοριάς.	25
Εικόνα 4: Καθετοποίηση κλάδου γουνοποιίας.	31

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1: Βασικοί εμπορικοί τομείς στην Καστοριά.	30
Διάγραμμα 2: Εξαγωγές έτοιμων γουναρικών (σε ευρώ).	31
Διάγραμμα 3: Απασχολούμενοι ανά κλάδο παραγωγής στο Δήμο Καστοριάς για το 2011.	32
Διάγραμμα 4: Εξαγωγές έτοιμων γουναρικών προς τη Ρωσία (σε ευρώ).....	33
Διάγραμμα 5: Κύκλος εργασιών γούνας έτους 2020.....	34

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1: Απογραφή πληθυσμού κατοίκων 2022-Περιφερειακή ενότητα Καστοριάς.....	26
Πίνακας 2: ΑΕΠ Περιφερειών της Χώρας, 2013-2018 (σε εκατ. €, τρέχουσες τιμές).....	27
Πίνακας 3: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ελλάδας ανά Περιφέρεια, 2013-2018 (σε €).	28
Πίνακας 4: Εξέλιξη της ανεργίας στην Ελλάδα ανά Περιφέρεια, 2015-2020.....	29

Παπανδρέου Αθανάσιος - Το ανθρώπινο δυναμικό ως πρωταρχική συνισταμένη της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση του τοπικού παραγωγικού συστήματος γουνοποιίας της Καστοριάς

Συνομογραφίες & Ακρωνύμια

ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΜΚΙΕΝ	Μη Κερδοσκοπικά Ιδρύματα που Εξυπηρετούν Νοικοκυριά
ΟΤΑ	Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης
Π.Ε.	Περιφερειακή Ενότητα

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η ανάπτυξη επέρχεται πάντα ως απόρροια μιας διαλεκτικής ανάμεσα σε τοπικούς (ενδογενείς) και μη τοπικούς (εξωγενείς) παράγοντες, έχει δηλαδή παγκοσμιο-τοπικό χαρακτήρα (Lee et al., 2009). Αυτό έχει εφαρμογή σε εξαγωγικές επιχειρήσεις μικρού και μεσαίου μεγέθους, όπως αυτές που ασχολούνται με την γουνοποιία στην Καστοριά.

Από τη δεκαετία του '90 ο κλάδος της γουνοποιίας διαθέτει καθετοποιημένες μονάδες (εκτροφή γουνοφόρων ζώων, βυρσοδεψία, σχεδιασμός, παραγωγή, εμπορία, εξαγωγές), είναι αναπτυγμένος σε τοπικό και εθνικό, διεθνές επίπεδο και συνεχίζει να αποτελεί έναν ιδιαίτερα εξαγωγικό κλάδο, αντιμετωπίζοντας κατά καιρούς κυκλικές κρίσεις, κατά τις οποίες έχει επιδείξει εξαιρετική ανθεκτικότητα.

Ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, τόσο της περιοχής, όσο και του ίδιου του κλάδου, αποτελεί το ανθρώπινο δυναμικό. Η τοπική τεχνογνωσία που έχει δημιουργηθεί από την παραδοσιακή εξειδίκευση στη γουνοποιία, μεταφέρεται με τρόπο τυπικό ή άτυπο από γενιά σε γενιά μέχρι σήμερα. Η απόλυτη ειδίκευση που παρουσιάζουν τόσο οι επιχειρήσεις όσο και το εργατικό δυναμικό, ενώ έχουν συμβάλει σε αυτήν την αναπτυξιακή δυναμική του τόπου και του κλάδου, αποτελούν συνάμα και το αδύναμο σημείο του καθώς η σημαίνουσα ανανέωση του επιχειρηματικού κλάδου και της τεχνολογίας, δεν συμβαδίζουν με την ταυτόχρονη ανανέωση του εργατικού δυναμικού.

Μια τοπική οικονομία, ωστόσο, δεν είναι ένα κλειστό σύστημα και υπόκειται σε ποικίλες εξωτερικές πιέσεις (και νέες ευκαιρίες), για παράδειγμα την εμφάνιση νέων ανταγωνιστών, τις μεταβαλλόμενες αγορές, τις τεχνολογικές εξελίξεις κ.α. Όμως τέτοιες πιέσεις και προκλήσεις είναι λίγο πολύ σταθερά χαρακτηριστικά της σύγχρονης οικονομικής ζωής και όχι απαραίτητα σπασμωδικά σπάνια γεγονότα. Επομένως, αυτό που έχει σημασία είναι η φύση των πιέσεων που επηρεάζουν μια τοπική οικονομία/αγορά και πώς αντιδρά σε αυτές, γεγονός που με τη σειρά του εξαρτάται από την ανθεκτικότητα και την προσαρμοστικότητα της (Martin, 2010).

Επομένως, το αν οι περιφέρειες κυριαρχούνται από λίγες ή πολλές βιομηχανίες και εάν αυτές οι βιομηχανίες είναι ανταγωνιστικές ή όχι μπορεί να έχει καθοριστική σημασία για τη μελλοντική ευημερία των περιφερειών. Από αυτή την άποψη, η σύνθεση των περιφερειακών βιομηχανιών (και ως προς τη συσσώρευση ανθρώπινου κεφαλαίου) που διαμορφώνονται από τον συνεχιζόμενο χωρικό καταμερισμό εργασίας καθίσταται ζωτικής σημασίας (Eriksson & Hansen, 2013).

Στην παρούσα εργασία γίνεται μια προσπάθεια διερεύνησης των σημαντικότερων προβλημάτων του παραγωγικού κλάδου της γουνοποιίας καθώς και των λόγων της σύγχρονης τάσης εγκατάλειψής του. Η έρευνά μας πραγματοποιείται υπό την «σκέπη» της θεωρίας του ανθρωπίνου κεφαλαίου, εστιάζοντας στο κατά πόσο συνδέεται το ανθρώπινο κεφάλαιο με την επιτυχία μιας επιχείρησης. Ερευνάται κατά πόσο η συσσώρευση σε ανθρώπινο δυναμικό στον παραγωγικό κλάδο της γουνοποιίας έγινε με τρόπο οργανωμένο και αν η περιφερειακή αυτή ανάπτυξη συνδέθηκε με καλά αμειβόμενες και ασφαλείς θέσεις εργασίας αλλά και επενδύσεις εκ μέρους των εργοδοτών σε ειδικές δεξιότητες. Τέλος διερευνούμε την παραγωγική αποκέντρωση στην περιοχή της Καστοριάς, την έννοια της τοπικής ανάπτυξης αλλά και τους παράγοντες αυτούς που συμβάλλουν στην ενδυνάμωση της τελευταίας (της τοπικής ανάπτυξης).

Η εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη, το θεωρητικό και το εμπειρικό και σε πέντε (5) συνολικά κεφάλαια.

Το πρώτο κεφάλαιο αποτελεί το θεωρητικό πλαίσιο. Γίνεται μια εκτενής αναφορά στη θεωρία του ανθρωπίνου κεφαλαίου και στη σημασία του ανθρωπίνου κεφαλαίου και της εκπαίδευσης, με ιδιαίτερη αναφορά στις δεξιότητες και τη συσσώρευση ανθρωπίνου κεφαλαίου. Παράλληλα επιχειρείται μια περιγραφή των σημαντικότερων βάσεων δεδομένων επαγγελματικών θέσεων (O*NET, ESCO, CEDEFOP). Κατόπιν το ανθρώπινο κεφάλαιο συσχετίζεται και παρουσιάζεται υπό το πρίσμα της περιφερειακής ανάπτυξης καθώς η οικονομία της γνώσης συνεπάγεται οικονομική ανάπτυξη. Τέλος, εξετάζονται οι θεωρίες των τοπικών αγορών (κλασική θεωρία των τόπων, θεωρία της τοποθεσίας, φαινόμενο εγχώριας αγοράς κα) με έμφαση στη χωρική διαφοροποίηση.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται μια παρουσίαση της περιοχής της Καστοριάς. Παρουσιάζονται τα δημογραφικά χαρακτηριστικά της περιοχής και στη συνέχεια πραγματοποιείται μια μακροοικονομική ανάλυση ως προς το ΑΕΠ, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ και την ανεργία.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται ο κλάδος της γουνοποιίας, η εξάρτησή του από την αγορά της Ρωσίας, η επίδραση της πανδημίας αλλά και του πολέμου στην Ουκρανία και περιγράφονται οι τάσεις στην τοπική αγορά της γούνας στα πλαίσια της λογικής μιας ιστορικής ειδίκευσης του πληθυσμού με τη γούνα, που αποτέλεσε για χρόνια ένα αδιαμφισβήτητο σκηνικό καθημερινής εργασίας και ρουτίνας και ενσωματώθηκε στις τοπικές ρυθμίσεις, παράγοντας μια συνέχεια και σταθερότητα στον τόπο.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το αντικείμενο της έρευνας και τα ερευνητικά ερωτήματα, περιγράφονται τα δεδομένα και η μέθοδος συλλογής τους και γίνεται αναφορά στους περιορισμούς της έρευνας.

Το πέμπτο κεφάλαιο αποτελεί την καθαρή ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας. Τα αποτελέσματα των συνεντεύξεων συστηματοποιούνται και παρουσιάζονται ανά θεματική ενότητα και ερώτημα. Ακολουθούν τα συμπεράσματα και οι προτάσεις για μελλοντική έρευνα. Οι βιβλιογραφικές αναφορές, ελληνικές και ξενόγλωσσες ακολουθούν το σύστημα βιβλιογραφικών παραπομπών APA.

Η εργασία περιλαμβάνει τρία παραρτήματα.

Στα παραστήματα περιέχονται το ενημερωτικό σημείωμα για τους συμμετέχοντες, το σχέδιο της συνέντευξης και οι δέκα συνεντεύξεις, με τα ακριβή λόγια των συνεντευξιζόμενων.

Παπανδρέου Αθανάσιος - Το ανθρώπινο δυναμικό ως πρωταρχική συνισταμένη της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση του τοπικού παραγωγικού συστήματος γουνοποιίας της Καστοριάς

Α΄ ΜΕΡΟΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1.1 ΘΕΩΡΙΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Το ανθρώπινο κεφάλαιο αποτελεί βασικό συστατικό της οικονομικής ανάπτυξης. Ως στοιχείο που θεμελιώνει τις ανθρώπινες κοινωνίες και την (οικονομική) συνέχεια, η γνώση διευρύνει το φάσμα των (οικονομικών) δραστηριοτήτων μειώνοντας τον χρόνο που απαιτείται μέσω της μετάδοσής της μεταξύ των γενεών, μεταμορφώνοντας έτσι τις οικονομίες και τις δομές παραγωγής. Στις σύγχρονες οικονομίες, οι συνεχείς αλλαγές που επέρχονται από τις τεχνολογικές εξελίξεις, δημιουργούν μετατοπίσεις στις ανάγκες του παραγωγικού μοντέλου και, κατ' επέκταση, στις εργατικές απαιτήσεις των επιχειρήσεων. Σε γενικά πλαίσια, η αναφορά στο ανθρώπινο κεφάλαιο αφορά στις ικανότητες και τις δεξιότητες των ανθρώπων και στον παραγωγικό πλούτο που ενυπάρχει στην εργασία, τις γνώσεις και τις δεξιότητες, συμβάλλοντας έτσι στην οικονομική ευημερία των ατόμων. Στην ολόένα και περισσότερο βασισμένη στη γνώση παγκόσμια οικονομία, υπάρχει η ανάγκη απόδοσης μεγαλύτερης έμφασης στο ανθρώπινο κεφάλαιο, καθώς χρειάζονται ανθρώπινες δεξιότητες και ταλέντο τόσο για τη λειτουργία όσο και για την αναδιοργάνωση των εργασιακών και εμπορικών σχέσεων που μπορούν να βελτιώσουν την παραγωγικότητα και να αυξήσουν τις δυνατότητες ανάπτυξης (ΟΟΣΑ, 2001).

Η σημασία του ανθρώπινου κεφαλαίου και της εκπαίδευσης είχε ήδη επισημανθεί στην εποχή των κλασικών οικονομολόγων. Ο Smith (2002) αναγνώρισε την απόκτηση γνώσης ως μια διαδικασία που ήταν δαπανηρή αλλά επωφελής για τον πλούτο των εθνών. Στη δεκαετία του 1940, οι Solow & Swan ανέπτυξαν ένα εξωγενές μοντέλο ανάπτυξης. Σύμφωνα με το μοντέλο αυτό, η μακροπρόθεσμη ανάπτυξη επιτυγχάνεται μέσω της συσσώρευσης κεφαλαίου, εξειδικευμένης εργασίας (ανθρώπινο κεφάλαιο), αύξησης του πληθυσμού και τεχνολογικής προόδου (Solow, 1956). Μέσω του εξωγενούς μοντέλου ανάπτυξης του Solow, δόθηκε ολόένα και μεγαλύτερη προσοχή στο ανθρώπινο κεφάλαιο, οδηγώντας στη δεκαετία του '60 στην προσέγγιση του Becker για το ανθρώπινο κεφάλαιο. Για τον Becker (2009), το ανθρώπινο κεφάλαιο αποτελεί μια επενδυτική επιλογή για τα άτομα στο πλαίσιο μιας ανάλυσης κόστους-οφέλους. Οι δαπάνες για εκπαίδευση και κατάρτιση αποτελούν επενδύσεις σε κεφάλαιο που παράγουν ανθρώπινο και όχι φυσικό ή οικονομικό, κεφάλαιο επειδή δεν μπορεί να διαχωριστεί ένα άτομο από τις γνώσεις, τις δεξιότητες ή τις αξίες του με τον τρόπο

που είναι δυνατόν μετακινηθούν οικονομικά και φυσικά περιουσιακά στοιχεία όσο ο ιδιοκτήτης τους παραμένει σε σταθερή θέση.

Ο Lucas (1988) στο μοντέλο του εστιάζει στη διαδικασία συσσώρευσης ανθρώπινου κεφαλαίου μέσω της γνώσης, καθώς επισημαίνει ότι το ανθρώπινο κεφάλαιο διεγείρει την παραγωγικότητα μιας οικονομίας και, κατά συνέπεια, αυξάνει την παραγόμενη παραγωγή. Το ανθρώπινο κεφάλαιο συμβάλλει στη διαδικασία ανάπτυξης μέσω της εργασίας εντός των επιχειρήσεων, δημιουργώντας εσωτερική επιρροή και, μέσω της μαζικής επιρροής του σε όλες τις επιχειρήσεις, προκαλείται και εξωτερική επιρροή. Η διαδικασία συσσώρευσης ανθρώπινου κεφαλαίου απαιτεί πόρους, τους οποίους αντλεί από την παραγωγή. Οι περισσότερες δεξιότητες, ικανότητες, εμπειρίες και καθαρές γνώσεις αποκτώνται μέσα από την εργασία, δηλαδή κατά την διαδικασία της παραγωγής και όχι αποκλειστικά μέσω της εκπαίδευσης. Η διαδικασία συσσώρευσης ανθρώπινου κεφαλαίου επιτυγχάνεται μέσω του αντισταθμιστικού διλήμματος των οικονομικών παραγόντων μεταξύ εργασίας (μάθηση μέσω πράξης) ή εκπαίδευσης. Τελικά, η διαδικασία ανάπτυξης αντιμετωπίζει φθίνουσες αποδόσεις κλίμακας, καθώς το ανθρώπινο κεφάλαιο, εκτός από την ενδογενή ανάπτυξη, προκαλεί εξωτερικές επιδράσεις (διαχύσεις γνώσης), καθώς η παραγωγικότητα ενός εργαζομένου μπορεί να συναρτάται όχι μόνο από το ανθρώπινο δυναμικό του, αλλά και από το συνολικό ανθρώπινο κεφάλαιο μιας οικονομίας. Με αυτόν τον τρόπο, όσο υψηλότερο είναι το ποσοστό μάθησης (δηλαδή το ποσοστό συσσώρευσης ανθρώπινου κεφαλαίου), τόσο υψηλότερος είναι ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας της κατά κεφαλήν παραγωγής.

Στο ενδογενές μοντέλο τεχνολογικής αλλαγής των Galor & Weil η συσσώρευση ανθρώπινου κεφαλαίου οδηγεί σε μεγέθυνση του κατά κεφαλήν εισοδήματος που με τη σειρά του συνεπάγεται αύξηση των αποδοχών σε σχέση με το ανθρώπινο κεφάλαιο. Αυτός ο μηχανισμός παρέχει κίνητρα για ακόμη μεγαλύτερη επένδυση σε ανθρώπινο κεφάλαιο και γνώση. Έτσι, η αλλαγή των δημογραφικών χαρακτηριστικών ακολουθεί μια στροφή από την εκτεταμένη χρήση εργατικού δυναμικού σε μια εντατική, μέσω της λειτουργίας του ανθρώπινου κεφαλαίου (Galor & Weil, 2000). Αυτές οι διαδικασίες οδήγησαν σε μια ενδογενή προοπτική ένταξης του ανθρώπινου κεφαλαίου στην οικονομική θεωρία που συμπίπτει με την κίνηση των μικροθεμελίων της οικονομικής θεωρίας, κυρίως με στόχο τη βελτίωση της προγνωστικής της ικανότητας. Οδήγησαν επίσης στη θεωρητική έρευνα της ανάπτυξης της γνώσης και της καινοτομίας μέσα στο πλαίσιο δράσης της ορθολογικής επιλογής, αλλά και στην ανάγκη για μια διεπιστημονική προσέγγιση που θα περιλάμβανε όλους τους σχετικούς καθοριστικούς παράγοντες (Πετράκης, 2020).

1.1.1 Η «ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΣΥΣΤΑΤΙΚΩΝ» ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Στις αρχές του περασμένου αιώνα, η δομή παραγωγής απαιτούσε κυρίως γνώση σε επίπεδο λειτουργικού γραμματισμού (γραφή, ανάγνωση, αριθμητική και κατανόηση) στο βαθμό που το επίπεδο της τεχνολογίας ήταν σύμφωνο με αυτές τις απαιτήσεις. Ένας τρόπος αξιολόγησης του ανθρώπινου κεφαλαίου είναι η διάσπασή του στα συστατικά στοιχεία του. Ο Becker, αναγνώρισε δύο τύπους εργασιακών ικανοτήτων/δεξιοτήτων, τις γενικές και τις συγκεκριμένες. Με άλλα λόγια, έκανε διάκριση μεταξύ ικανοτήτων σε επίπεδο γενικών γνώσεων και εξειδίκευσης στο πλαίσιο των αναγκών συγκεκριμένων επιχειρήσεων. Όσον αφορά μια τέτοια εξειδίκευση, τα άτομα αντλούσαν (με την ολοκλήρωση της εκπαίδευσής τους) τα οφέλη της συσσώρευσης γνώσης με υψηλότερες αποδόσεις. Πρακτικά, αυτό σημαίνει ότι η αρχική κατηγοριοποίηση είχε να κάνει με μια διάκριση μεταξύ επιπέδων εκπαίδευσης και συνακόλουθων (επιλογών) εξειδίκευσης η οποία αναλύεται στο κόστος της παροχής εκπαίδευσης, χωρίς ωστόσο να προσδιορίζεται το είδος των εκπαιδευτικών παροχών. Πρόκειται για μια σωρευτική προσέγγιση της αξίας του ανθρώπινου κεφαλαίου, η οποία δύσκολα μπορεί να περιοριστεί σε εν μέρει ποιοτικές συνιστώσες (Streeck, 2012).

Σύμφωνα λοιπόν με τον Becker, είναι δυνατόν να αποκτηθούν σημαντικές γνώσεις εάν οι δεξιότητες αντιμετωπίζονται ως κεφάλαιο και ο σχηματισμός δεξιοτήτων ως σχηματισμός κεφαλαίου. Από αυτή την προοπτική, οι δεξιότητες, ή το «ανθρώπινο κεφάλαιο», βρίσκονται στον εργαζόμενο και όχι στην επιχείρηση, και μπορεί να μετακινηθούν σε μια ελεύθερη αγορά εργασίας με τον εργαζόμενο σε ανταγωνιστικές επιχειρήσεις. Μια πιθανή κινητικότητα των εργαζομένων παρέχει κίνητρα στους εργοδότες για εκπαίδευση και στους εργαζόμενους για μάθηση ενώ παρέχεται κινητροδότηση για αύξηση των επιπέδων μισθών και για τη σταθερότητα της απασχόλησης. Ο κρίσιμος παράγοντας είναι εάν η απόκτηση μιας δεδομένης εργασιακής δεξιότητας, με την έννοια της προσωπικής ικανότητας ενός εργαζομένου να εκτελεί μια συγκεκριμένη εργασία, μπορεί να κάνει τον εργαζόμενο πιο παραγωγικό, αυξάνοντας έτσι την ικανότητα κερδών και τη συμβολή του στην κερδοφορία. Παράλληλα, σύμφωνα με τον Becker, η εκπαίδευση των εργαζομένων πρέπει να οργανώνεται με τρόπους συμβατών κινήτρων, έτσι ώστε οι επωφελούμενοι να επωμίζονται και το κόστος. Ωστόσο, οι εργοδότες είναι συνήθως πρόθυμοι να πληρώσουν για την κατάρτιση γενικών δεξιοτήτων, τις δεξιότητες δηλαδή που δε μπορούν να χρησιμοποιηθούν παραγωγικά εκτός της επιχείρησής τους, καθιστώντας αδύνατο για τους καιροσκόπους εργαζομένους να τις πουλήσουν αλλού και για τους ευκαιριακούς εργοδότες να τις αγοράσουν φθηνά (ibid, 2012).

Μια πιο εξειδικευμένη ανάλυση των συστατικών του ανθρώπινου κεφαλαίου και του τρόπου συσσώρευσης του πραγματοποιήθηκε από τον Shaw, που εισήγαγε την έννοια της «επαγγελματικής επένδυσης» για να εξηγήσει τη συσσώρευση ανθρώπινου κεφαλαίου βάσει της οποίας, η επένδυση στην τεχνογνωσία επαγγελματιών με κοινά χαρακτηριστικά, οδηγεί σε «μεταφερόμενες δεξιότητες» μέσω των συνεχόμενων κλάδων αυτών των επαγγελματιών (Nawakitphaitoon, 2014).

Μια άλλη έννοια, αυτή του ανθρώπινου κεφαλαίου «συγκεκριμένου έργου» συνδέει τη συσσώρευση ανθρώπινου κεφαλαίου με τις απαιτήσεις συγκεκριμένων θέσεων εργασίας. Ουσιαστικά, αυτή η προσέγγιση καθιερώνει την ιδέα ότι διαφορετικά είδη εργασίας συνεπάγονται διαφορετικές απαιτήσεις ανθρώπινου κεφαλαίου (Gibbons & Waldman, 2004). Καθώς οι διαφορετικοί κλάδοι έχουν διαφορετικές απαιτήσεις σε ανθρώπινο κεφάλαιο, είναι λογικό να γίνεται διάκριση μεταξύ των δομών παραγωγής τους, ώστε να αναλύονται τα χαρακτηριστικά που σχετίζονται με την εργασία (Cedefop, 2018).

Όσον αφορά τη διάκριση μεταξύ των ειδών δομών παραγωγής, συναντώνται τρεις βασικοί κλάδοι: α) ο πρωτογενής τομέας της αγροτικής παραγωγής και εξόρυξης, β) ο δευτερογενής τομέας μεταποίησης και βιομηχανίας και γ) ο τριτογενής τομέας των υπηρεσιών. Αυτή η διάκριση, ωστόσο, δεν παρέχει λεπτομέρειες σε σχέση με τις δεξιότητες και τις γνώσεις που χρειάζονται.

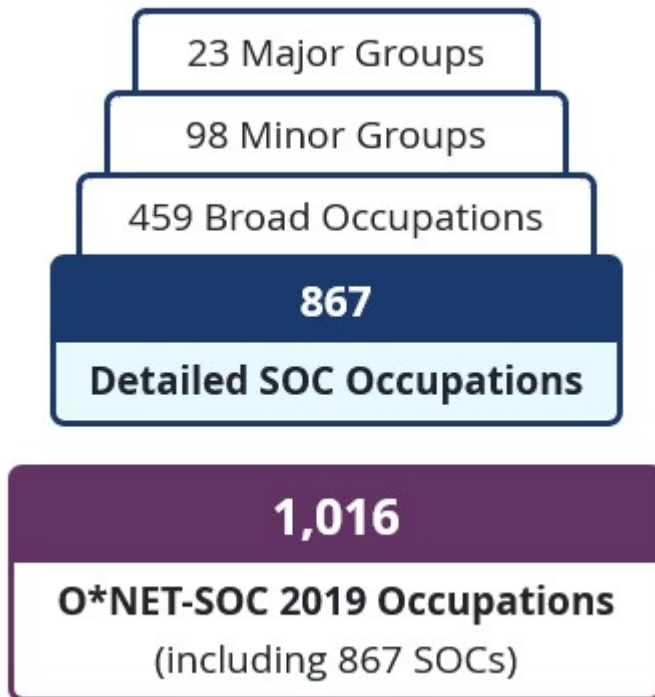
Για τον σκοπό της αξιολόγησης των δεξιοτήτων και των γνώσεων που απαιτούνται σε κάθε κλάδο χρησιμοποιούνται βάσεις δεδομένων επαγγελματικών θέσεων, που αποτελούνται από στατιστικές υπηρεσίες και διεθνείς οργανισμούς. Σε αυτές τις βάσεις δεδομένων, τα διάφορα επαγγέλματα ταξινομούνται και ομαδοποιούνται σε ομάδες συναφών επαγγελμάτων. Οι τρεις τέτοιες μεγαλύτερες βάσεις δεδομένων είναι το O*NET των αμερικανικών στατιστικών υπηρεσιών και του υπουργείου Εργασίας, η ESCO¹ που συγκροτείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το CEDEFOP².

Το O*NET έχει 1016 επαγγέλματα ταξινομημένα σε 23 μεγάλες ομάδες, 98 μικρές ομάδες και 459 ευρύτερα επαγγέλματα. Στο O*NET, συναντάμε όπως: Καθήκοντα, Γνώσεις, Δεξιότητες, Ικανότητες, Εργασιακές Δραστηριότητες και Λεπτομερείς Εργασιακές Δραστηριότητες³.

¹ <https://esco.ec.europa.eu/el>

² <https://www.cedefop.europa.eu/el>

³ <https://www.onetcenter.org/>

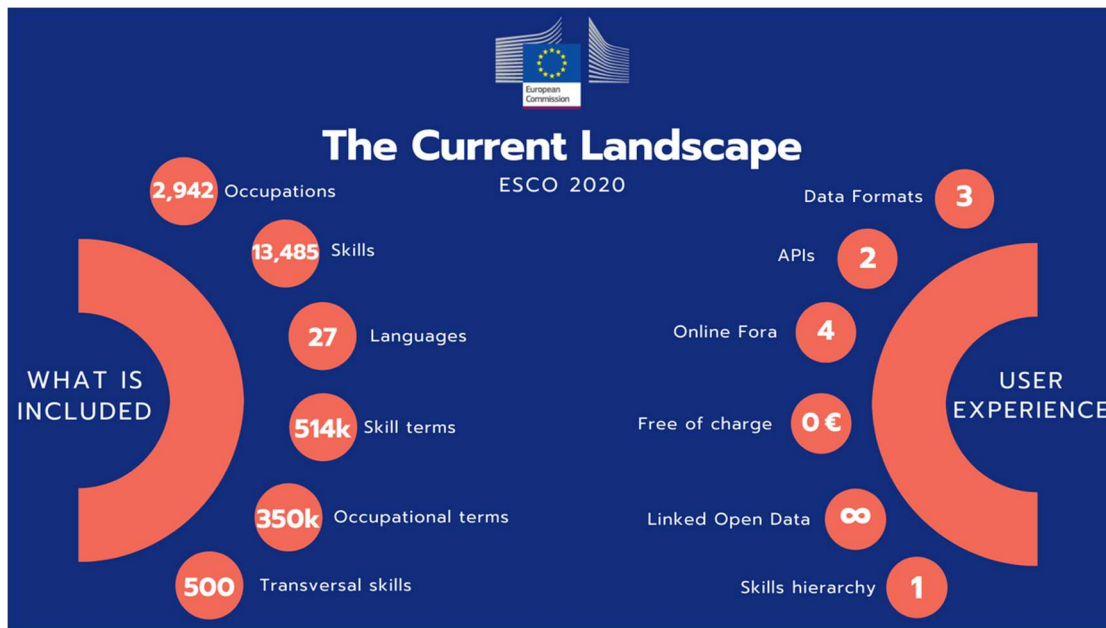

Εικόνα 1: Ταξινόμηση επαγγελμάτων O*NET

Πηγή: <https://www.onetcenter.org/taxonomy.html>

Η ESCO είναι μια βάση δεδομένων 2942 επαγγελμάτων που ταξινομούνται με βάση το ISCO-08, σε 10 μεγάλα συμπλέγματα προτού υποδιαιρεθούν περαιτέρω σε διάφορες υποκατηγορίες. Οι κατάλογοι σημειώνουν τις απαιτήσεις του Ανθρώπινου Κεφαλαίου για Ειδικά Έργα που απαιτούνται για κάθε επάγγελμα. Για κάθε επάγγελμα, δίνεται μια περιγραφή και μια λίστα με τις ικανότητες που αποδίδονται, που είναι αναγκαίες για την εποικοδομητική επιτέλεση των υποχρεώσεων που συνδέονται με την εργασία. Επίσης, δίνεται μια λίστα με προαιρετικές δεξιότητες και ικανότητες. Οι βάσεις δεδομένων ποικίλλουν κάπως στις περιγραφές αυτών των διαδικασιών. Αυτές οι κατηγοριοποιήσεις βοηθούν στον προσδιορισμό του ανθρώπινου κεφαλαίου «σχετικά με την εργασία». Στην ESCO, υπάρχουν 13485 δεξιότητες/ικανότητες που χωρίζονται σε: A (στάσεις και αξίες), K (γνώση), L (γλωσσικές δεξιότητες και γνώσεις) και S (δεξιότητες)⁴.

⁴ <https://esco.ec.europa.eu/el>

Εικόνα 2: Ταξινόμηση επαγγελμάτων ESCO.

Πηγή: <https://esco.ec.europa.eu/el/about-esco/what-esco>

Αυτή η διάκριση μεταξύ επαγγελμάτων με βάση τα χαρακτηριστικά είναι ιδιαίτερα σημαντική για την κατανόηση των απαιτήσεων του κάθε επαγγέλματος σε ανθρώπινο κεφάλαιο και μπορεί να φανεί χρήσιμη για την καλύτερη διαχείριση των υφιστάμενων πολιτικών. Πράγματι, η διάκριση του ανθρώπινου κεφαλαίου σε γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες δεν αποτελεί καινοτομία. Οι δεξιότητες είναι χαρακτηριστικά που αποκτώνται ή καλλιεργούνται σκόπιμα από τους εργαζόμενους, αντιπροσωπεύουν τις διαδικασίες αξιοποίησης και εφαρμογής της γνώσης για την εργασιακή διαδικασία και αποκτώνται από τον εργαζόμενο με βάση την εμπειρία ενώ οι ικανότητες είναι κατηγοριοποιήσεις που αφορούν τον εργαζόμενο και τις ιδιότητες των χαρακτηριστικών του. Η γνώση αναφέρεται σε δεδομένα και αρχές που αποκτώνται σε κάποιο πεδίο πληροφοριών (Buta, 2015).

1.2 ΤΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΑΙ Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Σύμφωνα με τους Acemoglu & Dell (2009), «οι διαφορές μεταξύ των δήμων και των περιφερειών στο εισόδημα από την εργασία είναι περίπου διπλάσιες από τις διαφορές μεταξύ των χωρών». Αυτοί οι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι «όμοια με το υπόλοιπο σε ασκήσεις μεταξύ χωρών, αυτές οι περιφερειακές υπολειπόμενες διαφορές μπορούν να αποδοθούν σε διαφορές στην αποτελεσματικότητα της παραγωγής μεταξύ υποεθνικών μονάδων - δηλαδή σε διαφορές τεχνολογίας και σε διαφορές ως προς τη συσσώρευση ανθρώπινου κεφαλαίου».

Η ανάλυση του ανθρώπινου κεφαλαίου λαμβάνει όλο και πιο κεντρικό ρόλο στις συζητήσεις σχετικά με την ανάπτυξη και την επιτυχία των κρατών και των περιφερειών καθώς η λεγόμενη «οικονομία βασισμένη στη γνώση» (OECD, 2006), θεωρείται κρίσιμο χαρακτηριστικό της οικονομικής ανάπτυξης. Ωστόσο, η διασύνδεση ανάμεσα στο ανθρώπινο κεφάλαιο και στην εθνική οικονομική ανάπτυξη μπορεί να μην ταυτίζεται πάντα με αυτήν (τη διασύνδεση) ανάμεσα στο το ανθρώπινο κεφάλαιο και την περιφερειακή οικονομική ανάπτυξη. Και αυτό γιατί υπάρχουν δύο αρκετά διακριτά σύνολα επιπτώσεων του ανθρώπινου κεφαλαίου στις περιφέρειες, το πρώτο εκ των οποίων αντικατοπτρίζει τον εθνικό αντίκτυπο, ενώ το δεύτερο διαφέρει σημαντικά από τον εθνικό αντίκτυπο. Πρώτον, όπως και στις εθνικές οικονομίες, το ανθρώπινο κεφάλαιο σε μια περιοχή έχει αντίκτυπο στη συνολική παραγωγικότητα στην οικονομία, μέσω των εξωτερικών επιδράσεων που συνδέονται με αυτό. Δεύτερον, το ανθρώπινο κεφάλαιο σε μια περιοχή μπορεί επίσης να οδηγήσει σε σημαντική χωρική ανακατανομή παραγόντων. Αυτές οι δύο επιπτώσεις δεν λειτουργούν πάντα προς την ίδια κατεύθυνση, επειδή ο μηχανισμός με τον οποίο οι εξωτερικές επιδράσεις διαχέονται σε μια τοπική περιοχή και οι μηχανισμοί που καθορίζουν την κινητικότητα της εργασίας δεν είναι απαραίτητα συνεπείς. Σε περιπτώσεις όπου αυτές οι δύο επιπτώσεις συμπίπτουν, οι περιοχές θα ανθίσουν, ενώ σε καταστάσεις όπου δεν συμπίπτουν, οι περιφέρειες θα δυσκολεύονται (Faggian et al., 2019).

Η τοποθεσία μιας περιοχής έχει μεγάλη επιρροή στις οικονομικές της επιδόσεις, όπως μεγάλη σημασία έχουν και τα χαρακτηριστικά της περιοχής, όπως το βιομηχανικό μείγμα και οι υποδομές της. Θεμελιώδης είναι επίσης και η αλληλεπίδραση της περιοχής με άλλες περιοχές. Χωρίς τα κατάλληλα «όρια», οι περιοχές έχουν πολύ υψηλότερο βαθμό «ανοιχτότητας», σε σχέση με τα κράτη, και οι παράγοντες μπορούν να ρέουν σχετικά εύκολα μεταξύ τους. Ειδικότερα, το εργατικό δυναμικό υπόκειται δυνητικά σε μεγαλύτερη κινητικότητα μεταξύ των περιοχών της ίδιας χώρας. Παράλληλα, η μεταναστευτική συμπεριφορά εργατικού δυναμικού εξαρτάται από το επίπεδο του ατομικού ανθρώπινου κεφαλαίου.

Κατά βάση, οι πιο προηγμένες περιοχές με υψηλότερους μισθούς θα επωφεληθούν από τη «μετανάστευση» εργαζομένων ως απάντηση στους υψηλότερους μισθούς, αυξάνοντας έτσι την πραγματική εσωτερική περιφερειακή ζήτηση, η οποία με τη σειρά της οδηγεί σε μεγαλύτερες τοπικές γνώσεις-επενδύσεις και γνώσεις-δραστηριότητες. Αντιστρόφως, οι φτωχότερες περιφέρειες θα βιώσουν έναν φαύλο κύκλο που θα χαρακτηρίζεται από τη «μετανάστευση» εργαζομένων, που θα οδηγήσει με τη σειρά της σε μείωση της πραγματικής τοπικής ζήτησης και μείωση των επενδύσεων στη γνώση και των δραστηριοτήτων γνώσης. Αυτή είναι η επίδραση της κλίμακας ζήτησης της «μετανάστευσης ανθρώπινου κεφαλαίου»

και αντιστοιχεί σε γενικές γραμμές με την επίδραση της εγχώριας αγοράς στη νέα οικονομική γεωγραφία. Εκτός από αυτό το φαινόμενο κλίμακας, υπάρχει επίσης ένα φαινόμενο σύνθεσης εργασίας, καθώς οι εργαζόμενοι που είναι πιο πιθανό να μετακινηθούν πρώτα σε πλουσιότερες περιοχές είναι εκείνοι που είναι καλύτερα εκπαιδευμένοι. Σαν αποτέλεσμα, οι περιφέρειες που λαμβάνουν καθαρές εισροές εργατικού δυναμικού παρουσιάζουν αναβάθμιση του μέσου επιπέδου περιφερειακών δεξιοτήτων, ενώ εκείνες που παρουσιάζουν καθαρές εκροές παρουσιάζουν υποβάθμιση δεξιοτήτων. Ως εκ τούτου, η παραγωγικότητα σε πιο προηγμένες περιοχές θα αυξηθεί ενώ η παραγωγικότητα σε περιοχές με ύφεση θα μειωθεί. Ο συνδυασμός αυτών των δύο επιπτώσεων που σχετίζονται με τη «μετανάστευση ανθρώπινου κεφαλαίου» προκαλεί μια σωρευτική διαδικασία ανάπτυξης στην περιοχή προορισμού και μια σωρευτική πτώση στην περιοχή προέλευσης. Επομένως, η εθνική ανάπτυξη μπορεί να σχετίζεται τόσο με την περιφερειακή ανάπτυξη όσο και με την περιφερειακή παρακμή (Faggian et al., 2019).

Η εισαγωγή ανθρώπινου κεφαλαίου μπορεί να συνεπάγεται αυξανόμενες αποκλίσεις σε περιφερειακό επίπεδο, διότι ενώ οι πιο προηγμένες περιφέρειες επωφελούνται από μια σειρά θετικών εξωτερικών επιπτώσεων, οι περιφέρειες σε ύφεση θα υποφέρουν σταδιακά από εκροές δεξιοτήτων. Δεν υφίσταται κανένας λόγος για τον οποίο αυτή η σωρευτική διαδικασία θα πρέπει να είναι αόριστη, καθώς ενδέχεται τελικά να προκύψουν δυσοικονομίες κλίμακας λόγω συμφόρησης και ανατίμησης των τιμών (Gaspar, 2020).

Επομένως, διαφορετικές περιφέρειες συνδέονται με συγκεκριμένους ρόλους που αντικατοπτρίζουν την κατανομή των δραστηριοτήτων υψηλής και χαμηλής προστιθέμενης αξίας. Αυτό σημαίνει ότι μόνο οι πιο ευνοημένες περιοχές (περιφερειακά κέντρα) θα διαθέτουν θεσμική υποδομή που μπορεί να προσελκύσει επενδύσεις υψηλού επιπέδου. Αντίθετα, οι πιο περιφερειακές και λιγότερο ευνοημένες περιοχές είναι πιο πιθανό να παγιδευτούν σε απαρχαιωμένες βιομηχανικές δομές που θα αυξήσουν τις κοινωνικές και οικονομικές διαφορές στο διάστημα. Παράλληλα, οι αλλαγές στις βιομηχανικές δομές είναι ζωτικής σημασίας για την εξήγηση της άνισης περιφερειακής ανάπτυξης και ότι η ιστορία έχει σημασία με την έννοια ότι οι προηγούμενες δραστηριότητες επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τις τρέχουσες δυνατότητες και τις μελλοντικές πορείες ανάπτυξης (Eriksson & Hansen, 2013).

Η κυριαρχία λίγων μόνο τομέων σε μια, συνήθως μικρή, περιοχή μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα περιφέρειες να παγιδεύονται σε άκαμπτες θεσμικές δομές. Τέτοιες καταστάσεις κλειδώματος μπορούν να συνδέονται με θετικά δευτερογενή αποτελέσματα, εφόσον το βιομηχανικό σύστημα είναι ανταγωνιστικό. Ωστόσο, με τον καιρό η έλλειψη νέας γνώσης από άλλους τομείς, τα νέα τεχνολογικά πρότυπα κ.λπ., οδηγεί σε μη ανταγωνιστικές βιομηχανικές

δομές που είναι συχνά εξαιρετικά δύσκολο να αναδιοργανωθούν και να μετασχηματιστούν (Eriksson & Hansen, 2013 & Martin, 2010). Αυτό είναι σύμφωνο με τον Martin (2010) ο οποίος υποστηρίζει ότι το μοντέλο που εξαρτάται από τη διαδρομή δεν χρειάζεται απαραίτητα να είναι μια γραμμική διαδικασία, αλλά μπορεί να έχει τουλάχιστον δύο ευρείες εκβάσεις: Μια «τοπική βιομηχανική ή τεχνολογική στάση» που οδηγεί σε έναν «περιορισμό περιβάλλον για την ανάδυση νέων τεχνολογιών και βιομηχανιών», και ένα άλλο όπου «προσαρμογή και μετάλλαξη της τοπικής βιομηχανίας ή τεχνολογίας, επιτρέποντας περιβάλλον για τη δημιουργία και την εμφάνιση νέων τεχνολογιών και βιομηχανιών».

1.3 ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΟΠΙΚΩΝ ΑΓΟΡΩΝ

Η τοπική αγορά εργασίας είναι αυτή που μεσολαβεί μεταξύ του ειδικού και του γενικού κοινωνικοχωρικού πλαισίου (Bleitrach & Chenu, 1979). Για τους Hadjimichalis & Paramichos το «τοπικό» δεν είναι μια εναλλακτική κλίμακα ανάπτυξης σε σχέση με τις αποτυχημένες εθνικές και περιφερειακές πολιτικές, αλλά μια αρένα για αγώνα, όπου το «μη κεφάλαιο», όλοι δηλαδή εκείνοι των οποίων η εργασία ιδιοποιείται από το κεφάλαιο υπό πολλές εργασιακές σχέσεις και συνθήκες, μπορούν να συστηματοποιηθούν και να αντιταχθούν, ή απλά να αντιμετωπίσουν τις εξωθήσεις που απορρέουν από διεθνείς στρατηγικές αναδιάρθρωσης.

Η σύνδεση μεταξύ των θεωριών της αγοράς εργασίας και της περιφερειακής ανάπτυξης έχει συζητηθεί ευρέως στην Ιταλία από τη δεκαετία του 1960 (Arcangeli et al., 1981). Οι περιφέρειες και οι τοπικές περιοχές θεωρούνται με αυτή την έννοια ως γεωγραφικές οντότητες όπου η αναπτυξιακή διαδικασία παράγει, και με τη σειρά της ωθείται να αναπαράγουν, χωροταξικά διαφορετικούς καταμερισμούς εργασίας. Οι καλά αμειβόμενες, ασφαλείς, υψηλές θέσεις εργασίας με σημαντικές απαιτήσεις προσόντων επικεντρώνονται σε ορισμένους τομείς, ενώ άλλοι τομείς εμφανίζουν το αντίστροφο αυτών των χαρακτηριστικών (Molina Belmonte, 2022:113). Τέτοιες διαφορές μπορούν να γίνουν κατανοητές εξετάζοντας τη λειτουργία των τοπικών αγορών εργασίας και τις περιστάσεις και τις σχέσεις υπό τις οποίες πραγματοποιείται η ανταλλαγή εργατικής δύναμης σε συγκεκριμένα μέρη.

Η καπιταλιστική ανάπτυξη ξεκίνησε σε κάποια φάση να ανθίζει όχι γύρω από τους πόλους ως ένα σχεδιασμένο αποτέλεσμα στάγδην, αλλά μάλλον αβίαστα σε άλλες περιοχές και τοποθεσίες, των οποίων η οικονομική απόδοση, ο κοινωνικός καταμερισμός εργασίας και το επίπεδο κρατικής παρέμβασης ήταν σε «ενδιάμεσο επίπεδο», μεταξύ των παλαιών

βιομηχανικών κέντρων και τις παραδοσιακές αγροτικές περιοχές. Πολλοί ήταν οι παράγοντες που συνέβαλλαν σε αυτή τη διαδικασία αγροτικού μετασχηματισμού και παραγωγικής αποκέντρωσης. Η έλλειψη χώρου και η κυκλοφοριακή συμφόρηση στα μεγάλα αστικά κέντρα, αλλά και ένας συνδυασμός παραγόντων έλξης όπως η ύπαρξη πρώτων υλών, η καλή προσβασιμότητα, ο καθαρός αέρας, οι καθαρές παραλίες και οι χαμηλοί φόροι. Στόχος ήταν αυτές οι «τοπικές περιοχές» να επωφεληθούν από τις υπάρχουσες τοπικές δεξιότητες και δίκτυα και να αναπτυχθούν ακολουθώντας μια διαφορετική πορεία από τα γνωστά μεγάλης κλίμακας βιομηχανικά έργα σε πόλους ανάπτυξης. (Hadjimichalis & Paramichos, 1990).

Σύμφωνα με τον Mandel (1964, 1969) η ιστορία του καπιταλισμού κυριαρχούνταν πάντα από άνιση ανάπτυξη: μεταξύ χωρών, μεταξύ περιοχών εντός κάθε χώρας, μεταξύ ομάδων βιομηχανιών και μεταξύ βιομηχανίας και γεωργίας. Αυτή η ανισότητα στην ανάπτυξη μεταξύ χωρών, περιφερειών και επιχειρήσεων είναι καίριας σημασίας για την επιβίωση του καπιταλισμού, που προσπαθεί να διασφαλιστεί μέσα από την αξιοποίηση τάσεων ανάπτυξης και υπανάπτυξης, μέσα δηλαδή από τη συνεχή γεωγραφική διαφοροποίηση της οικονομικής δραστηριότητας. Η περιφερειακή υπανάπτυξη δημιουργεί πλεονάσματα εργατικού δυναμικού και αγορές που δρουν με τρόπο συμπληρωματικό καλύπτοντας τις επεκτατικές ανάγκες του κεφαλαίου. Η οικονομική εξάρτηση της περιφέρειας έχει τις ρίζες της στην ανάγκη για προσφορά της δυνατότητας πραγματοποίησης υπερκερδών στις επιχειρήσεις του κεντρικού τομέα. Η εξειδίκευση της περιφέρειας στην γεωργία και στην μεταποίηση και η αντίστοιχη εξειδίκευση του κέντρου στη βιομηχανία συντηρούν την οικονομική αυτή εξάρτηση. Παράλληλα, η ίδια ποσότητα εργασίας δίνει πρόσθετη αξία στα αγαθά του κέντρου σε σχέση με αυτά της περιφέρειας. Οι πρώτες ύλες εισάγονται από την περιφέρεια προς το κέντρο και εξάγονται κατόπιν με ενσωματωμένη πρόσθετη αξία. Με αυτόν τον τρόπο, «μέσω μιας λογιστικά ισότιμης σχέσης πραγματοποιείται στην πραγματικότητα μια άνιση ανταλλαγή - η γεωγραφική μεταφορά αξίας από την περιφέρεια προς το κέντρο».

Σύμφωνα με την κλασική θεωρία των κεντρικών τόπων, κάθε επιχείρηση και κάθε προϊόν ή υπηρεσία έχει το δικό της κρίσιμο μέγεθος και όγκο εντός του καθορισμένου οικονομικού χώρου, προκειμένου να είναι βιώσιμο (Zaucha, 2019:101-102). Η μελέτη της χωρικής οικονομίας, της λεγόμενης τοποθεσίας - παραγωγής, έχει μακρά ιστορία. Ένα απλό μοντέλο ανέπτυξε ο Krugman (1998), αυτό που αποκαλείται «νέα οικονομική γεωγραφία». Πολλές οικονομικές δραστηριότητες είναι εμφανώς συγκεντρωμένες γεωγραφικά. Ωστόσο, δεν ζούμε όλοι σε μεγάλες πόλεις, ούτε η παγκόσμια οικονομία συγκεντρώνει την παραγωγή κάθε αγαθού σε μια μόνο τοποθεσία. Προφανώς υπάρχει μια διελκυστίνδα μεταξύ των δυνάμεων

που τείνουν να προωθούν τη γεωγραφική συγκέντρωση και εκείνων που τείνουν να την αντιτίθενται - μεταξύ «κεντρομόλου» και «φυγόκεντρων» δυνάμεων.

Η παλαιότερη θεωρία της τοποθεσίας (location theory) κάδραρε το πρόβλημα της τοποθεσίας με όρους ενός μεμονωμένου παραγωγού που εκλάμβανε όχι μόνο τις τοποθεσίες άλλων παραγωγών αλλά όλες τις τιμές (συμπεριλαμβανομένης και της δικής του) ως δεδομένες. Η γεωγραφική κατανομή της ζήτησης, η θέση των πηγών εισροών εκτός του εν λόγω κλάδου και ούτω καθεξής λαμβάνονταν ως δεδομένες. Και οι πρόσθετοι περιορισμοί για την οικονομία στο σύνολό της έτειναν να αγνοούνται (ibid, 1998).

Κάνοντας την υπόθεση ότι για κάποιο λόγο, μια οικονομική δραστηριότητα έχει ελαφρώς μεγαλύτερη αρχική συγκέντρωση σε μια τοποθεσία από ό,τι σε άλλη, τίθεται το εύλογο ερώτημα αν αυτή η συγκέντρωση θα είναι αυτοενισχυόμενη, με μια αυξανόμενη ανισότητα μεταξύ των τοποθεσιών, ή θα υπάρξει μια τάση προς μια συμμετρική κατάσταση.

Υποθέτοντας πάλι ότι υπάρχει ήδη συγκέντρωση οικονομικής δραστηριότητας, αλλά ότι μέρος αυτής της δραστηριότητας για κάποιο λόγο μετακινείται αλλού, τίθεται το ερώτημα αν αυτή η δραστηριότητα θα επιστρέψει ή αν θα ξεφύγει η συγκέντρωση (ibid, 1998).

Και ενώ οι εργαζόμενοι υποτίθεται ότι θα μετακινηθούν σε όποια περιφέρεια προσφέρει τον υψηλότερο πραγματικό μισθό, η θεωρία του Krugman (1998) υποθέτει την ύπαρξη πολλαπλών ισορροπιών και μια αυθόρμητη αυτό-οργάνωση της οικονομίας σε κάποιο είδος χωρικής δομής, συχνά με πολύ άνιση κατανομή της δραστηριότητας μεταξύ τοποθεσιών με περισσότερο ή λιγότερο πανομοιότυπα φυσικά προτερήματα και ποιοτική, συχνά ασυνεχή αλλαγή ως αποτέλεσμα ποσοτικών αλλαγών στις υποκείμενες παραμέτρους.

Οι Krugman και Venables (1995) χρησιμοποιούν τη γεωμετρία του «απλόδρομου» για να μοντελοποιήσουν το παγκόσμιο διεθνές εμπόριο και την εξειδίκευση σε έναν κόσμο όπου τα σύνορα είναι άσχετα και στον οποίο ακόμη και οι οικονομικές περιοχές παραμένουν απροσδιόριστες. Ωστόσο, ο κόσμος οργανώνεται αυθόρμητα σε ζώνες παραγωγής που περιβάλλονται από αγροτικές περιοχές στην ενδοχώρα.

Οι Davis & Weinstein (1996), χρησιμοποιούν διεθνή και διαπεριφερειακά δεδομένα παραγωγής και κατανάλωσης για να δοκιμάσουν το «φαινόμενο της εγχώριας αγοράς». Καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι πρόβλεψη ότι μια μεγαλύτερη ζήτηση για τα προϊόντα μιας βιομηχανίας σε οποιαδήποτε δεδομένη περιοχή θα οδηγήσει, αν και τα άλλα πράγματα είναι ίδια, σε μεγαλύτερη αύξηση της περιφερειακής παραγωγής αυτής της βιομηχανίας.

Είναι μια καλά τεκμηριωμένη εμπειρική κανονικότητα ότι τόσο τα εργοστάσια όσο και οι επιχειρήσεις στις μεγάλες πόλεις τείνουν να είναι μικρότερα από εκείνα στις μικρές πόλεις. Αυτό υποδηλώνει ότι οι μεγάλες πόλεις μπορεί να διατηρηθούν με αυξανόμενες αποδόσεις

που οφείλονται σε πυκνές αγορές εργασίας ή σε τοπικές διαχύσεις γνώσης, αντί εκείνων που προκύπτουν από την αλληλεπίδραση του κόστους μεταφοράς και των οικονομιών κλίμακας σε επίπεδο εργοστασίων (Krugman, 1998).

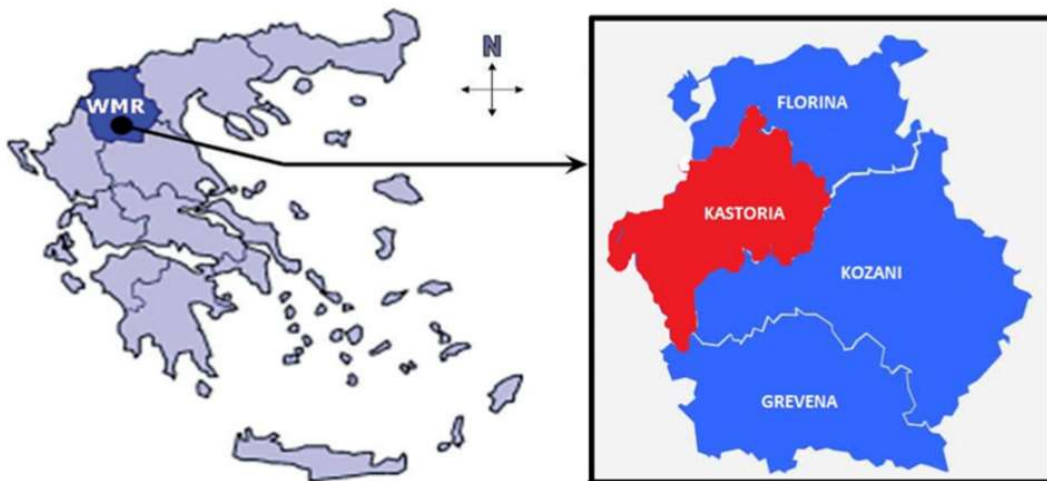
Σε γενικές γραμμές, οι τοπικές αγορές εργασίας εξαρτώνται από τον χρόνο και τον τόπο και επιτρέπουν στην ανάλυση ζητήματα όπως η τοπική παραγωγική βάση και τα πρότυπα ιδιοκτησίας κεφαλαίου, η γεωγραφική κατανομή των θέσεων εργασίας, οι συγκεκριμένες μορφές εργασίας, η διαθεσιμότητα και το κόστος εργασίας, ο κατακερματισμός και η συλλογική οργάνωση του εργατικού δυναμικού, οι θεσμικές ιδιαιτερότητες και οι μορφές κοινωνικής αναπαραγωγής. Τα ζητήματα αυτά έχουν εθνικές ή και παγκόσμιες διαστάσεις και επιπτώσεις, ενώ προέρχονται έστω εν μέρει από ευρύτερες διαδικασίες αναδιάρθρωσης σε καθορισμένους κλάδους παραγωγής και τη δημιουργία διαφοροποιημένης προσφοράς και ζήτησης εργασίας. Η γεωγραφική ιδιαιτερότητα των τοπικών αγορών εργασίας εισήγαγε μια πολλαπλότητα σχέσεων, δύσκολα αντιληπτή μέσω λειτουργικών μοντέλων κατάτμησης της αγοράς εργασίας. Η χωρική διαφοροποίηση έφερε την εργασία στο προσκήνιο σε μια εποχή που η τάση προς ολοένα μεγαλύτερη ευελιξία απαιτούσε μια ποικιλία αγορών εργασίας να ταιριάζουν σε διαφορετικές, κλασματικές λειτουργίες του κεφαλαίου (Hadjimichalis & Paramichos, 1990).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΝΟΜΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ: ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

2.1 Η ΠΕΡΙΟΧΗ

Η Καστοριά βρίσκεται γεωγραφικά στη Δυτική Μακεδονία. Συνορεύει νοτιοανατολικά με την περιφερειακή ενότητα Κοζάνης, βόρεια με την περιφερειακή ενότητα Φλώρινας, και στο νότιο τμήμα και νοτιοδυτικό με τα Γρεβενά και τα Ιωάννινα αντίστοιχα. Στα δυτικά συνορεύει με τη Αλβανία. Διοικητικά ανήκει στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας και μαζί με την Κοζάνη, τη Φλώρινα και τα Γρεβενά απαρτίζουν τις τέσσερις περιφερειακές ενότητες της περιοχής (Εικόνα 3).

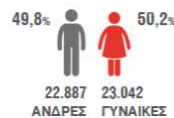
Εικόνα 3: Χάρτης Ελλάδας με την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας και το περιφερειακό τμήμα Καστοριάς.

Η περιφερειακή ενότητα Καστοριάς απαρτίζεται από τρεις Καλλικρατικούς Δήμους: το Δήμο Καστοριάς, το Δήμο Άργους Ορεστικού και το Δήμο Νεστορίου. Ο Δήμος της Καστοριάς εμφανίζει έντονη αναπτυξιακή εξειδίκευση, ιδιαιτέρως σε δραστηριότητες συνδεδεμένες με την παραγωγική διαδικασία, τη μεταποίηση και το εμπόριο γούνας και στον τριτογενή τομέα αλλά και σε δραστηριότητες τουριστικές λόγω της φυσιογνωμίας της πόλης της Καστοριάς. Η Καστοριά αποτελεί πατροπαράδοτα έναν κατεξοχήν βιομηχανικό δήμο, με ξεχωριστή και πολυετή παρουσία στον χώρο της μεταποίησης γούνας – δέρματος – ενδύματος, έναν κλάδο που αποτέλεσε για πολλές δεκαετίες τον πρωταρχικό μοχλό ανάπτυξης της οικονομίας ολόκληρου του νομού (Δήμος Καστοριάς, 2016).

2.2 ΤΑ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Η Καστοριά αποτελείται από τρεις Δήμους με συνολικό πληθυσμό 45.929 κατοίκους, εκ των οποίων το 49,8% είναι άνδρες (22.887 κάτοικοι) και το 50,2% γυναίκες (23.042 κάτοικοι). Σύμφωνα με την απογραφή του 2021, 33.095 του συνολικού πληθυσμού είναι κάτοικοι του δήμου Καστοριάς. Όπως παρατηρούμε, ο πληθυσμός της Περιφερειακής ενότητας Καστοριάς μειώθηκε κατά 8,7% μέσα σε μια δεκαετία (απογραφή 2011-απογραφή 2021).

Περιφερειακή Ενότητα Καστοριάς

Δήμος	Πληθυσμός		Άνδρες		Γυναίκες	
	2011	2021	2011	2021	2011	2021
ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	35.874	33.095	17.774	16.471	18.100	16.624
ΝΕΣΤΟΡΙΟΥ	2.646	2.149	1.354	1.136	1.292	1.013
ΑΡΓΟΥΣ ΟΡΕΣΤΙΚΟΥ	11.802	10.685	5.908	5.280	5.894	5.405

Πίνακας 1: Απογραφή πληθυσμού κατοίκων 2022-Περιφερειακή ενότητα Καστοριάς.

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2023).

Ο Δήμος Καστοριάς κατέχει περίοπτη θέση και ρόλο, αποτελώντας τον σημαντικότερο πρωτοβάθμιο ΟΤΑ που συγκεντρώνει περισσότερο από τα 2/3 του συνολικού πληθυσμού της περιφερειακής ενότητας Δυτικής Μακεδονίας. Τη δεκαετία 1971-1981 παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση του πληθυσμού (+16,32%), που είχε προφανώς τις ρίζες της στην ακμή του τομέα της γουνοποιίας και στην εγκατάσταση στο νομό απασχολούμενων στον κλάδο αυτό.

Όσον αφορά στον ποσοστιαίο καταμερισμό για το 2020, η Ενότητα Κοζάνης εκπροσωπεί το 52% του πληθυσμού της Περιφέρειας και έπονται οι Ενότητες Φλώρινας (19%), Καστοριάς (17%) και Γρεβενών (12%).

Η Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας εκπροσωπεί το 2% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της χώρας, ενώ το ποσοστό του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της ως προς τον πληθυσμό της ηλικίας 15+ ετών ήταν 49% το 2015 και 47% το 2020. Σε αντιπαραβολή με τις υπόλοιπες Περιφέρειες της Ελλάδας, παρουσιάζει το 2015 το 3ο χαμηλότερο ποσοστό οικονομικά ενεργού πληθυσμού ενώ το 2020 το 2ο πιο χαμηλό.

2.3 ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Όσον αφορά στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν, στη Δυτική Μακεδονία παρουσιάζει μείωση κατά τα έτη 2013-2018 (-19%, από € 5,0 δισ. το 2013 σε € 4,1 δισ. το 2018).

Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) απαρτίζει την αξία του αθροίσματος των τελικών προϊόντων και υπηρεσιών που παράγονται σε μια οικονομία σε ένα δεδομένο χρονικό διάστημα. Αποτελεί τον πιο συνηθισμένο δείκτη μέτρησης του συνολικού μεγέθους μιας οικονομίας. Μια οικονομία με θετικό ρυθμό ως προς το ΑΕΠ αποκαλύπτει ότι αναπτύσσεται ενώ με αρνητικό ότι βρίσκεται σε κατάσταση ύφεσης. Μια αναπτυσσόμενη οικονομία, αντικατοπτρίζει αυτήν της την ανάπτυξη και στους οικονομικούς της δείκτες. Το ΑΕΠ μιας οικονομίας ισούται με το άθροισμα **α)** της καταναλωτικής αναλώσεως σε προϊόντα και υπηρεσίες των νοικοκυριών και των μη κερδοσκοπικών ιδρυμάτων που εξυπηρετούν νοικοκυριά (ΜΚΙΕΝ), **β)** της καταναλωτικής δαπάνης σε προϊόντα και υπηρεσίες της κυβέρνησης, **γ)** των επενδύσεων και **δ)** των καθαρών εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών (εάν από τις εξαγωγές βγάλουμε τις εισαγωγές) (Dydan & Sheiner, 2018).

Περιφέρεια	2013	2014	2015	2016*	2017*	2018*	%Δ 2013-2018
Αττικής	86.013	84.699	83.483	82.898	84.651	85.918	0%
Κεντρικής Μακεδονίας	23.923	23.435	23.776	23.748	24.063	24.607	3%
Κρήτης	8.596	8.826	8.816	8.596	8.847	9.071	6%
Θεσσαλίας	8.924	8.902	8.970	8.821	8.927	9.060	2%
Στερεάς Ελλάδας	8.162	7.938	8.021	8.128	8.322	8.353	2%
Πελοποννήσου	7.998	7.817	7.961	7.922	8.071	8.025	0%
Δυτικής Ελλάδας	8.220	8.095	8.021	7.822	7.845	7.942	-3%
Αν. Μακεδονίας & Θράκης	6.974	6.818	6.778	6.795	6.813	6.873	-1%
Νοτίου Αιγαίου	6.077	6.175	6.083	5.850	5.940	6.183	2%
Δυτικής Μακεδονίας	5.047	4.945	4.700	4.308	4.302	4.107	-19%
Ηπείρου	4.041	3.987	3.925	3.889	3.875	3.933	-3%
Ιονίων Νήσων	3.075	3.154	3.083	3.029	3.059	3.183	4%
Βορείου Αιγαίου	2.566	2.559	2.492	2.430	2.436	2.471	-4%
Ελλάδα	179.616	177.349	176.110	174.237	177.152	179.727	0%

Πίνακας 2: ΑΕΠ Περιφερειών της Χώρας, 2013-2018 (σε εκατ. €, τρέχουσες τιμές)

Πηγή: Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας https://insete.gr/wp-content/uploads/2020/05/21-12_Western_Macedonia-2.pdf

Ωστόσο, εντύπωση προκαλεί το γεγονός πως η Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας παρουσίασε την περίοδο 2013-2018 την υψηλότερη πτώση στο ΑΕΠ από όλες τις Περιφέρειες της χώρας, που οφείλεται στην κάθετη πτώση που καταγράφει το ΑΕΠ της Ενότητας Κοζάνης, η οποία διαχρονικά πετυχαίνει την υψηλότερη συνεισφορά στο ΑΕΠ της Περιφέρειας (60% το 2018). Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Δυτικής Μακεδονίας σημείωσε μείωση τα έτη 2013-2018 (-15%, από 18.025€ το 2013 σε 15.319€ το 2018). Επίσης, η Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας σημείωσε την περίοδο 2013-2018 την υψηλότερη πτώση στο κατά Κεφαλήν ΑΕΠ της από όλες τις Περιφέρειες της χώρας (Πίνακας 5).

Το κατά κεφαλήν πραγματικό ΑΕΠ δείχνει το προϊόν που θα ισοδυναμούσε σε κάθε κάτοικο μιας οικονομίας, αν η διανομή του ήταν ίση. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να αντιπαραβάλλει άνισες πληθυσμιακά οικονομίες μεταξύ τους αλλά και την ίδια οικονομία με τον εαυτό της σε διαφορετικές χρονικές περιόδους, όταν έχουν προκύψει αλλαγές στον πληθυσμό (Κυρίκος, 2015 & Λιανός & Ψειρίδου, 2015). Η εξέλιξη του κατά κεφαλήν ΑΕΠ στη Δυτική Μακεδονία ακολουθεί πτωτική τάση.

Περιφέρεια	2013	2014	2015	2016*	2017*	2018*	%Δ 2013-2018
Αττικής	22.121	22.038	21.957	21.946	22.484	22.915	4%
Νοτίου Αιγαίου	18.154	18.441	18.169	17.382	17.488	18.054	-1%
Ιονίων Νήσων	14.789	15.210	14.921	14.718	14.921	15.587	5%
Στερεάς Ελλάδας	14.585	14.213	14.405	14.624	14.976	15.030	3%
Δυτικής Μακεδονίας	18.025	17.815	17.082	15.798	15.912	15.319	-15%
Κρήτης	13.634	13.983	13.958	13.596	13.975	14.302	5%
Πελοποννήσου	13.649	13.379	13.674	13.656	13.964	13.943	2%
Κεντρικής Μακεδονίας	12.538	12.343	12.589	12.620	12.813	13.125	5%
Θεσσαλίας	12.065	12.101	12.262	12.122	12.331	12.578	4%
Δυτικής Ελλάδας	12.085	11.983	11.958	11.743	11.856	12.082	0%
Βορείου Αιγαίου	12.890	12.917	12.641	12.140	11.746	11.434	-11%
Ηπείρου	11.812	11.723	11.614	11.574	11.576	11.775	0%
Αν. Μακεδονίας & Θράκης	11.448	11.225	11.193	11.257	11.318	11.446	0%
Ελλάδα	16.381	16.282	16.275	16.169	16.472	16.745	2%

Πίνακας 3: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ελλάδας ανά Περιφέρεια, 2013-2018 (σε €).

Πηγή: Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας https://insete.gr/wp-content/uploads/2020/05/21-12_Western_Macedonia-2.pdf

Το ποσοστό των ανέργων ως προς τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό της Δυτικής Μακεδονίας σημείωσε μείωση (-25%, από 28 χιλ. το 2019 σε 21 χιλ. το 2020), ενώ σημείωσε ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά της χώρας. Ωστόσο, η ανεργία στην περιοχή εικονογραφεί μια όψη του

Παπανδρέου Αθανάσιος - Το ανθρώπινο δυναμικό ως πρωταρχική συνισταμένη της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση του τοπικού παραγωγικού συστήματος γουνοποιίας της Καστοριάς

αναδιαρθρωμένου τοπικού συστήματος παραγωγής, κυρίως λόγω του κλεισίματος πολλών μικρών μονάδων.

Περιφέρεια	Εξέλιξη της ανεργίας στην Ελλάδα ανά Περιφέρεια, 2015, 2019 και 2020							
	2015		2019		2020		%Δ	
	Αριθμός ανέργων (σε χιλ.)	% Ανέργων ως προς τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό	Αριθμός ανέργων (σε χιλ.)	% Ανέργων ως προς τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό	Αριθμός ανέργων (σε χιλ.)	% Ανέργων ως προς τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό	2015-2019	2019-2020
Αττική	449	25%	294	17%	240	14%	-35%	-18%
Κεντρική Μακεδονία	211	26%	157	20%	144	18%	-25%	-8%
Δυτική Ελλάδα	82	28%	68	24%	60	22%	-17%	-13%
Θεσσαλία	85	27%	58	19%	51	17%	-32%	-11%
Κρήτη	67	24%	33	12%	48	17%	-50%	45%
Στερεά Ελλάδα	63	26%	40	17%	45	19%	-36%	11%
Αν. Μακεδονία & Θράκη	60	23%	41	16%	42	17%	-32%	2%
Πελοπόννησος	55	22%	29	12%	27	11%	-48%	-5%
Ήπειρος	34	25%	22	16%	24	18%	-35%	7%
Νότιο Αιγαίο	23	15%	21	14%	24	17%	-9%	12%
Δυτική Μακεδονία	36	31%	28	25%	21	20%	-21%	-25%
Βόρειο Αιγαίο	14	18%	16	18%	14	16%	12%	-10%
Ιόνια Νησιά	17	19%	11	12%	14	16%	-36%	25%
Σύνολο	1.197	25%	819	17%	755	16%	-32%	-8%

Πίνακας 4: Εξέλιξη της ανεργίας στην Ελλάδα ανά Περιφέρεια, 2015-2020.

Πηγή: Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας https://insete.gr/wp-content/uploads/2020/05/21-12_Western_Macedonia-2.pdf

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Ο ΚΛΑΔΟΣ ΤΗΣ ΓΟΥΝΟΠΟΙΑΣ

Η κύρια παραγωγική δραστηριότητα στην Καστοριά είναι η βιοτεχνία της γούνας. Ο συνολικός αριθμός των επιχειρήσεων της Π.Ε. Καστοριάς είναι 3.804. Ανάλογα με το αντικείμενο δραστηριότητας οι επιχειρήσεις χωρίζονται σε τέσσερις κατηγορίες: κλάδος μεταποίησης, εμπορικός κλάδος, κλάδος παροχής υπηρεσιών και τουριστικός κλάδος.

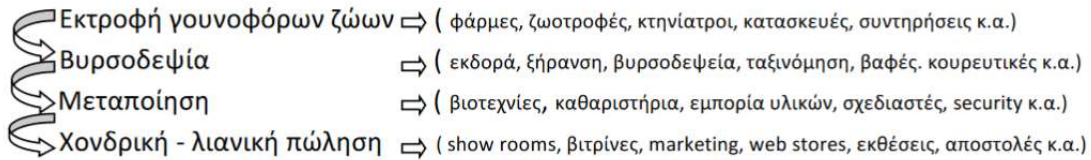
Το τμήμα μεταποίησης περιλαμβάνει 1.521 επιχειρήσεις με βιοτεχνική δραστηριότητα (Διάγραμμα 3), που επεξεργάζονται τις πρώτες ύλες για την κατασκευή άλλων προϊόντων. Οι μεταποιητικές επιχειρήσεις είναι αυτές που συνήθως προϋποθέτουν μεγαλύτερες επενδυτικές ροές. Στο τμήμα αυτό, κυρίαρχος είναι ο κλάδος της γούνας, με σημαντική διαφορά σε σχέση με τα άλλα επαγγέλματα (Επιμελητήριο Καστοριάς, 2018). Εκτιμάται ότι το 2011 η γουνοποιία κάλυπτε περίπου το 8% του συνόλου της απασχόλησης της Δυτικής Μακεδονίας (Δαγκαλίδης, 2012).

Διάγραμμα 1: Βασικοί εμπορικοί τομείς στην Καστοριά.

Πηγή: Επιμελητήριο Καστοριάς (2018).

Ο κλάδος της γουνοποιίας, μαζί με τις επιχειρήσεις που ασχολούνται βοηθητικά με τον κλάδο αυτό, απαρτίζουν το 60% του συνόλου των επιχειρήσεων. Είναι ένας καθαρά εξαγωγικός κλάδος (κατά 98%) με περισσότερους από 60 εξαγωγικούς προορισμούς- χώρες. Κύριο γνώρισμα του κλάδου είναι ότι είναι πλήρως καθετοποιημένος (Επιμελητήριο Καστοριάς, 2018).

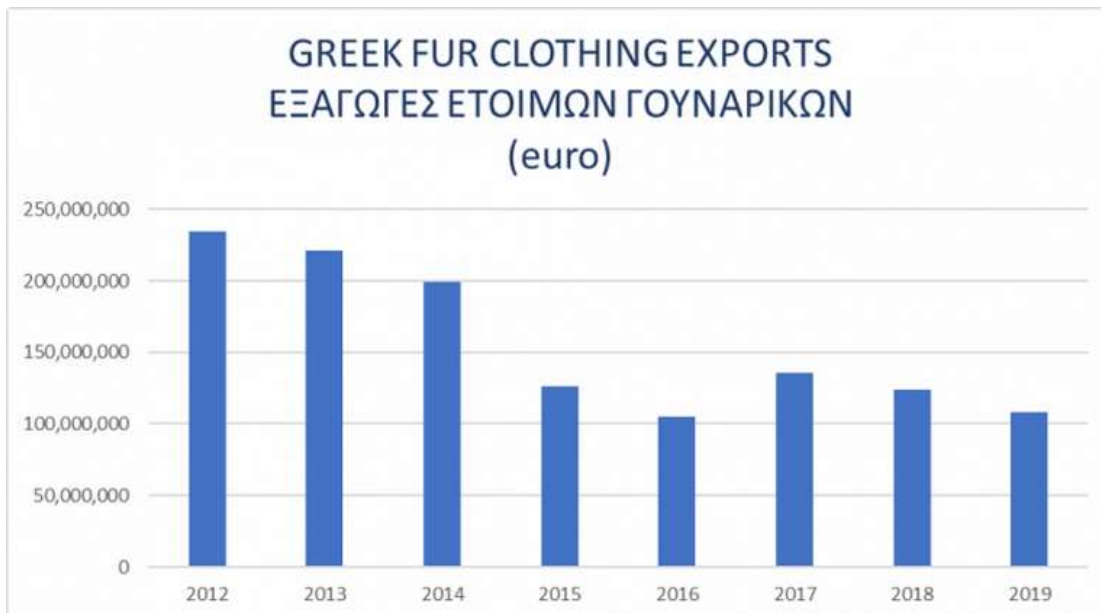

Εικόνα 4: Καθετοποίηση κλάδου γουνοποιίας.

Πηγή: Επιμελητήριο Καστοριάς (2018).

Οι ελληνικές εξαγωγές ολοκληρωμένων ενδυμάτων από γούνα παρουσίασαν υποχώρηση κατά 54% από το 2012 έως το 2019, από €234 εκ σε €108 εκ. αξίζει να σημειωθεί ότι στον τομέα αυτό, παρουσιάστηκε μια εμφανής μεταστροφή με κύρια γνωρίσματα τη συμπίεση των τιμών και την μεταβολή της προμήθειας προς τους μεγάλους πελάτες, από εμπορία ή εναπόθεση εμπορευμάτων προς πώληση, σε καθεστώς φασόν. Στη μεταστροφή αυτή οφείλεται και η πλασματική αύξηση του τζίρου το 2017, μετά την πτωτική πορεία των ετών 2013-2016, που επί της ουσίας είναι φασόν (Επιμελητήριο Καστοριάς, 2018).

Ο κλάδος 43 (Δέρματα γουναρικών και γουναρικά) ήταν, και συνεχίζει να είναι, ο κλάδος με τη μείζονα ποσοστιαία συμμετοχή της Ελλάδας στις διεθνείς εξαγωγές. Ωστόσο, η βαρύτητα αυτού του κλάδου για τις ελληνικές εξαγωγές είναι σχετικά ελάχιστη (μικρότερη από το 2% των εξαγωγών τα τελευταία χρόνια).

Διάγραμμα 2: Εξαγωγές έτοιμων γουναρικών (σε ευρώ).

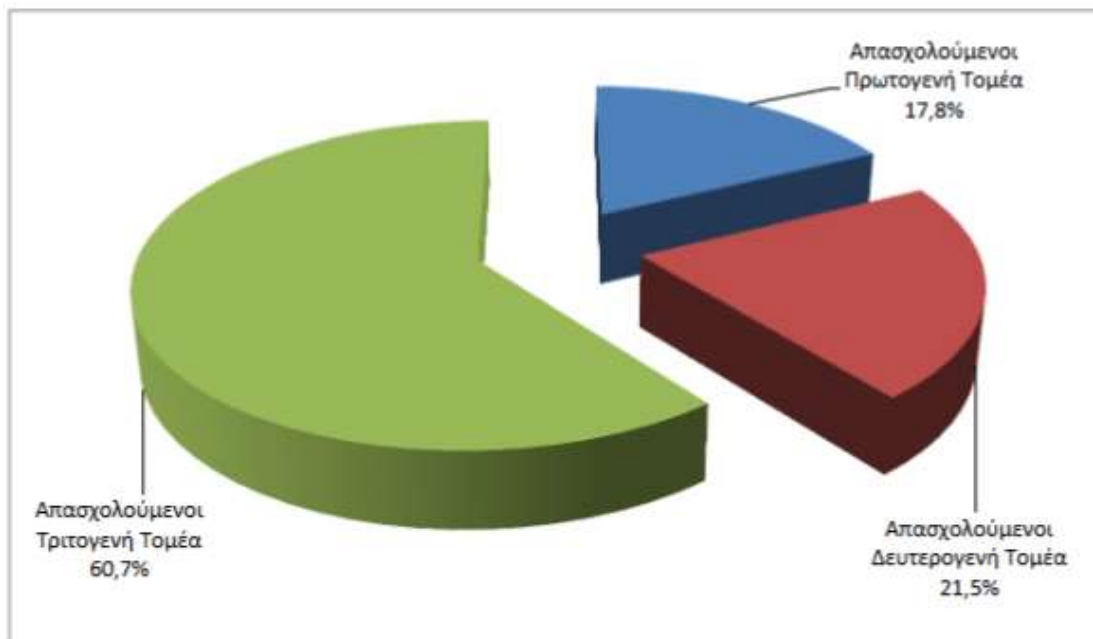
Πηγή: <https://vegaia.gr/service/stoicheia-statistika/>

Το μεγαλύτερο ποσοστό των απασχολούμενων (60,7%) εργάζεται στον τριτογενή τομέα. Το 21,5% εργάζεται στο δευτερογενή τομέα λόγω και της ενασχόλησης με τη γούνα και ένα

χαμηλό ποσοστό (17,8%) απασχολείται στον πρωτογενή τομέα (Δήμος Καστοριάς, 2016). Το σκηνικό αυτό διαμορφώνει ένα παραγωγικό σύστημα ανισομερές και ταυτόχρονα ασθενές ως προς την παραγωγική του βάση καθώς τα τελευταία χρόνια η παραγωγική δραστηριότητα στον παραδοσιακό κλάδο της γούνας υπέστη καίρια πτώση (Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, 2015).

Στον κλάδο, παρατηρείται τελευταία μια ροπή συρροής της παραγωγής, με τη γένεση μεγαλύτερων μονάδων με υψηλότερη καθετοποίηση, βελτιωμένη διαπραγματευτική επιτηδειότητα και διεθνείς διασυνδέσεις, ωστόσο, ο αριθμός των μικρών επιχειρήσεων παραμένει σημαντικός. Η ανά τα χρόνια, μονοδιάστατη κατεύθυνση της τοπικής οικονομίας της Καστοριάς προς τη γούνα αποτελεί τροχοπέδη για την αναδιάρθρωση του κλάδου. Η αδυναμία μεταβολής εμπορικής δραστηριότητας και τα υψηλά ποσοστά της ανεργίας υποχρεώνουν τους γουναράδες να παραμένουν στον κλάδο ακόμη και όταν αυτός δεν είναι οικονομικά επωφελής (Δαγκαλίδης, 2012).

Διάγραμμα 3: Απασχολούμενοι ανά κλάδο παραγωγής στο Δήμο Καστοριάς για το 2011.

Πηγή: Δήμος Καστοριάς. (2016). Επιχειρησιακό πρόγραμμα Δήμου Καστοριάς 2015-2019.

3.1 Η ΕΞΑΡΤΗΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ

Η Ρωσία συγκροτεί και την βασική αγορά της Ελληνικής γουνοποιίας, καθώς εκτός του ότι η γούνα αποτελεί τεκμήριο κοινωνικού στάτους, αποτελεί και αναγκαίο εφόδιο προφύλαξης από τις χαμηλές θερμοκρασίες. Ο κλάδος είναι ιδιαίτερα διεθνοποιημένος και επιδεικνύει μια

αξιοπεριεργη εικόνα, αφού αλλού δημιουργούνται οι πρώτες ύλες, αλλού σχεδιάζονται, αλλού κατασκευάζονται και αλλού καταναλώνονται τα προϊόντα. Τα εκτροφεία και τα δημοπρατήρια (που καθορίζουν τις τιμές και την ταξινόμηση) εντοπίζονται κυρίως στην Ευρώπη, η παραγωγή πραγματοποιείται κυρίως στην Κίνα και στην Ελλάδα, ενώ η κατανάλωση αφορά κυρίως στη Ρωσία, τη Β. Αμερική και τη Β. Ευρώπη. Μάλιστα, σύμφωνα με εκτιμήσεις του Κέντρου Ελληνικής Γούνας, σχεδόν το συνολικό παραγόμενο προϊόν της Ελλάδας κατευθύνεται προς τη Ρωσία αφού τελικοί δέκτες των πωλήσεων όχι μόνο της εγχώριας αγοράς, αλλά και των εξαγωγών προς άλλες χώρες (Ντουμπάι, Τουρκία) σε ποσοστό 80% είναι οι Ρώσοι πελάτες (Δαγκαλίδης, 2012).

Αξίζει να αναφέρουμε ότι η εξάρτηση της ελληνικής γουνοποιίας από την αγορά της Ρωσίας, αποτελεί ένα διαχρονικό πρόβλημα καθώς η ρωσική αγορά είναι ιδιόμορφη, απρόβλεπτη και κατά καιρούς επισφαλής. Η διαφθορά, τα κυκλώματα παραεμπορίου, η ασταθής πολιτική κατάσταση και η διακύμανση της ζήτησης ανάλογα με τις καιρικές συνθήκες, είναι μερικά από τα προβλήματα (ibid, 2012).

Διάγραμμα 4: Εξαγωγές έτοιμων γουναρικών προς τη Ρωσία (σε ευρώ)

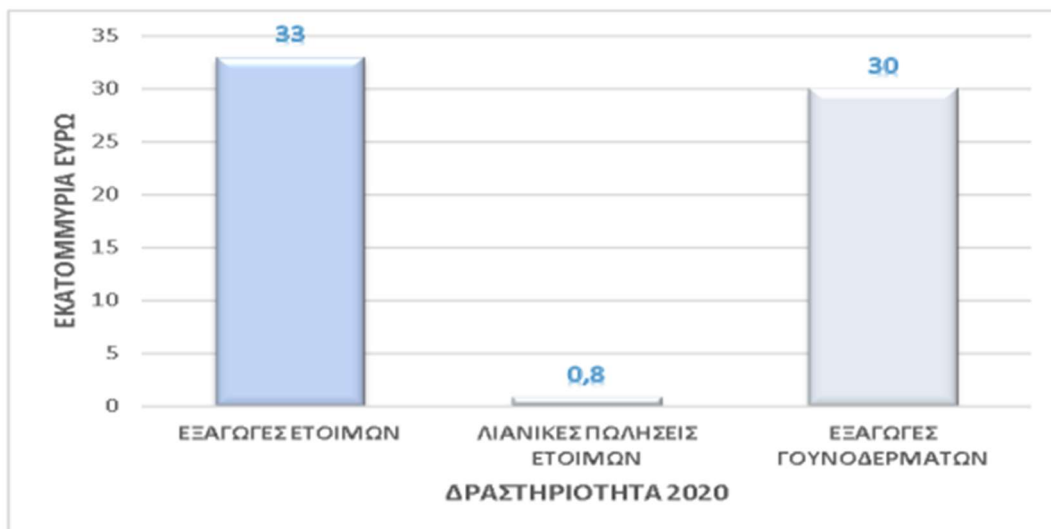
Πηγή: <https://vegaia.gr/service/stoicheia-statistika/>

Τις τελευταίες δεκαετίες, η ελληνική γούνα απώλεσε την αίγλη της στις διεθνείς αγορές, όχι μόνο λόγω της διαπλοκής με τα κυκλώματα του υποκόσμου, αλλά και λόγω της υποβάθμισης της ποιότητας, ως απόρροια της μείωσης των περιθωρίων κέρδους. Μάλιστα, στην αγορά της Ρωσίας τα ελληνικά προϊόντα πωλούνταν κατά ποσοστό μεγαλύτερο του 60% στα παζάρια και τις εμπορικές μονάδες της Μόσχας και λιγότερο σε καταστήματα υψηλής ποιότητας (Δαγκαλίδης, 2012).

3.2 Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ

Η πανδημία του κορονοϊού το 2020 συντέλεσε στην πτώση τόσο των εξαγωγών, όσο και των πωλήσεων λιανικής στον κλάδο. Τόσο οι συνθήκες εγκλεισμού λόγω της πανδημίας, όσο και οι ανατιμήσεις λόγω της ενεργειακής κρίσης καλλιέργησαν ένα αρνητικό περιβάλλον και μείωσαν το αγοραστικό ενδιαφέρον για τα προϊόντα γούνας. Οι δημοπρασίες γουνοδερμάτων ακυρώθηκαν, όπως ακυρώθηκαν και όλες σχεδόν οι διεθνείς κλαδικές εμπορικές εκθέσεις (Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, 2022).

Διάγραμμα 5: Κύκλος εργασιών γούνας έτους 2020

Πηγή: Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας (2022).

3.3 ΟΙ ΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΑΓΟΡΑ ΓΟΥΝΟΠΟΙΙΑΣ

Η γουνοποιία λογίζεται ως σημαίνων οικονομικός κλάδος της Δυτικής Μακεδονίας. Είναι ίσως ο πρωταρχικός μοχλός ανάπτυξης στην περιοχή και μια από τις ύστατες λύσεις για την εκτενή ανεργία της. Είναι μια εναλλακτική επαγγελματική πρόταση για τον αγροτικό πληθυσμό της περιοχής για τη συγκέντρωση πρόσθετου εισοδήματος. Επιπλέον, σημειωτέο είναι ότι ο εφοδιασμός και πληρωμή των δερμάτων είναι εγγυημένα, αφού οι πωλήσεις γίνονται μέσω δημοπρασιών στις αγορές του εξωτερικού και απευθύνονται σε διεθνείς πελάτες (Semos et al., 2021).

Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια η γήρανση του εργατικού δυναμικού και η χαμηλή ελκυστικότητα του κλάδου της γουνοποιίας για τους νέους εργαζόμενους καθώς και η ανεπάρκεια σε ορισμένες κρίσιμες ειδικότητες, αποτελούν την αιχμή του δόρατος για την τοπική αγορά εργασίας. Η μακρόχρονη κρίση του κλάδου της γούνας σε συνταίριασμα με την

ένδεια εναλλακτικών ευκαιριών απασχόλησης έχει αρνητικές συνέπειες στο εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό της περιοχής. Εξειδικευμένοι τεχνικοί άλλαξαν επάγγελμα ή μετανάστευσαν ενώ λόγω των επισφαλών συνθηκών εργασίας (χαμηλές αποδοχές, αβεβαιότητα, υψηλά ποσοστά ανεργίας κ.τ.λ.) οι νέοι αποφεύγουν την ασχολία τους με τον κλάδο. Ως επακόλουθο, είναι πλέον εμφανής η απώλεια συσσωρευμένης τεχνογνωσίας και η έλλειψη ειδικοτήτων όπως οι μηχανικοί, οι χρωματιστές, οι φοδραρίστριες κ.τ.λ. (Δαγκαλίδης, 2012).

Το κυριότερο ίσως χαρακτηριστικό του παραγωγικού συστήματος της περιοχής της Καστοριάς είναι η σύνδεσή του με την «ρουτίνα της καθημερινής ζωής», το «habitus» του Bourdieu (Huang, 2019). Το «habitus» ως βαθιά ριζωμένη γενεσιουργός αρχή, καθορίζει τον τρόπο που το άτομο βλέπει και βιώνει τον κόσμο. Συνδέεται με τις αξίες και τις διαθέσεις που αποκτήθηκαν από την πολιτιστική ιστορία, είναι ανθεκτικό και μεταφερόμενο. Η καθημερινή ρουτίνα συνιστά τη βάση της θεμελίωσης της «κοινής λογικής», πάνω στην οποία δομείται η «κουλτούρα και η ταυτότητα» ενός τόπου (Hall, 1996). Η καθημερινή ζωή συλλαμβάνεται μέσω της «δομής της αίσθησης» (structure of feeling) που «αναδύεται μέσα από τα πιο ευαίσθητα και λιγότερο απτά τμήματα των δραστηριοτήτων μας» και το σύνολο των εμπειριών μας (Williams, 1961) και «παράγει μία συλλογική οπτική του κόσμου». Οι κοινές συνήθειες θέτουν τις αφετηρίες για την οργάνωση της ζωής των ατόμων σε ομάδες, υπό το πρίσμα μιας πολιτισμικής κοινότητας με σταθερά σχεσιακά δίκτυα και κοινές παραδοχές, οδηγώντας σε αυτό που ο Herzfeld (2014) ορίζει ως «πολιτισμική οικειότητα». Συνδυάζοντας τη συναισθηματική και τη γνωστική έλξη και με βάση χωρικές, υλικές, παραστατικές και αναπαραστατικές διαστάσεις της καθημερινής ζωής, αυτά τα κοινά νοήματα, συνήθειες, τελετουργίες και τρόποι ομιλίας διευκολύνουν την επικοινωνία και εδραιώνουν την αίσθηση του ανήκειν. Αυτές οι προσωρινότητες της καθημερινότητας βαθαινούν και γειώνουν την αίσθηση του εθνικού ανήκειν. Στην περίπτωση της Καστοριάς, η ιστορική ειδίκευση του πληθυσμού με τη γούνα αποτέλεσε για χρόνια ένα αδιαμφισβήτητο σκηνικό καθημερινής εργασίας και ρουτίνας και ενσωματώθηκε στις τοπικές ρυθμίσεις, παράγοντας μια συνέχεια και σταθερότητα στον τόπο για πολλά χρόνια (Edensor, 2006).

Παπανδρέου Αθανάσιος - Το ανθρώπινο δυναμικό ως πρωταρχική συνισταμένη της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση του τοπικού παραγωγικού συστήματος γουνοποιίας της Καστοριάς

Β΄ ΜΕΡΟΣ

ΕΜΠΕΙΡΙΚΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΕΡΕΥΝΑΣ-ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ & ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

4.1 ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ & ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Η διατύπωση των ερευνητικών ερωτημάτων συμβάλλει στον προσδιορισμό του ευρύτερου ερευνητικού πεδίου σε ένα δεδομένο ερευνητικό πρόβλημα. Τα ερευνητικά ερωτήματα χρειάζεται να είναι ανοιχτά, ευέλικτα και προσανατολισμένα προς μια γενική κατεύθυνση. Αν κριθεί απαραίτητο, μπορεί να τροποποιηθούν ή να επαναδιατυπωθούν. (Ισαρη και Πούρκος, 2015).

Μέσω της έρευνας αυτής θα προσπαθήσουμε να διερευνήσουμε τα σημαντικότερα προβλήματα ενός παραγωγικού κλάδου, αυτού της γουνοποιίας, τους κυριότερους λόγους της τάσης εγκατάλειψης του κλάδου και κατά πόσο συνδέεται το ανθρώπινο κεφάλαιο με την επιτυχία μιας επιχείρησης. Ταυτόχρονα, ερευνούμε κατά πόσο η συσσώρευση σε ανθρώπινο δυναμικό στον παραγωγικό κλάδο της γουνοποιίας έγινε με τρόπο οργανωμένο και αν η περιφερειακή αυτή ανάπτυξη συνδέθηκε με καλά αμειβόμενες και ασφαλείς θέσεις εργασίας αλλά και επενδύσεις εκ μέρους των εργοδοτών σε ειδικές δεξιότητες. Τέλος διερευνούμε την παραγωγική αποκέντρωση στην περιοχή της Καστοριάς, την έννοια της τοπικής ανάπτυξης αλλά και τους παράγοντες αυτούς που συμβάλλουν στην ενδυνάμωση της τελευταίας (της τοπικής ανάπτυξης).

Για την επίτευξη του στόχου της έρευνας θέσαμε τα εξής ερευνητικά ερωτήματα:

1. Ποια είναι τα σημαντικότερα προβλήματα στον κλάδο της γουνοποιίας;
2. Το ανθρώπινο κεφάλαιο συνδέεται με την επιτυχία μιας επιχείρησης;
3. Η συσσώρευση ανθρωπίνου κεφαλαίου στην περιοχή συντελέστηκε με τρόπο οργανωμένο, ώστε να οδηγήσει σε μια επαγγελματική επένδυση; Επένδυσαν οι εργοδότες σε ειδικές δεξιότητες;
4. Η περιφερειακή ανάπτυξη συνδέθηκε με καλά αμειβόμενες και ασφαλείς θέσεις εργασίας;
5. Η τοπική ανάπτυξη συμβάλλει στην:
 - Αύξηση του μέσου εισοδήματος των κατοίκων
 - Αύξηση των θέσεων εργασίας
 - Βελτίωση των παραγωγικών υποδομών
 - Βελτίωση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού

- Προσέλκυση επενδύσεων
 - Βελτίωση της ποιότητας ζωής
 - Λειτουργία της τοπικής αυτοδιοίκησης με επιχειρησιακό προσανατολισμό
6. Ποιοι παράγοντες μπορούν να συμβάλλουν στην ενδυνάμωση της Τοπικής Ανάπτυξης στην περιοχή;

4.2 ΔΕΔΟΜΕΝΑ & ΜΕΘΟΔΟΣ

Η ποιοτική έρευνα διαφέρει από την παραδοσιακή ποσοτική έρευνα όσον αφορά στην ανθρώπινη εμπειρία με διάφορους τρόπους. Τα αποτελέσματα αναφέρονται συνήθως με λέξεις και όχι με αριθμούς. Αυτό μπορεί να λάβει τη μορφή αφηγήσεων (π.χ. μελέτες περιπτώσεων) και συνήθως περιλαμβάνει μια πλούσια σειρά περιγραφικών όρων, αντί να εστιάζει σε μερικές κοινές διαστάσεις ή κλίμακες (Stiles, 1999).

Η ποιοτική έρευνα δίνει έμφαση στη σημασία της διεξαγωγής της έρευνας στο φυσικό περιβάλλον ως υπόθεση της σημασίας της κατανόησης των προοπτικών των συμμετεχόντων και ως υπόθεση ότι είναι σημαντικό για τους ερευνητές υποκειμενικά και με ενσυναίσθηση να γνωρίζουν τις προοπτικές των συμμετεχόντων. Η ποιοτική έρευνα θεωρείται επίσης απαλλαγμένη από προκαθορισμένες θεωρίες και ερωτήματα, με ερωτήσεις και θεωρίες που αναδύονται μετά τη συλλογή δεδομένων αντί να τίθενται πριν από την έναρξη της μελέτης (Jacob, 1988). Η ποιοτική έρευνα είναι ένα είδος κοινωνικής δράσης που επικεντρώνεται στον τρόπο που οι άνθρωποι επεξηγούν και αντιλαμβάνονται τις εμπειρίες τους. Κάνει χρήση συνεντεύξεων, ημελορογίων, περιοδικών, παρατηρήσεων και ερωτηματολογίων ανοιχτού τύπου για τη λήψη, ανάλυση και ερμηνεία της ανάλυσης περιεχομένου δεδομένων οπτικού και γραπτού υλικού και της προφορικής ιστορίας (Zohrabi, 2013). Είναι μια μέθοδος διερευνητική που επιδιώκει να εξηγήσει το «πώς» και το «γιατί» ένα καθορισμένο κοινωνικό φαινόμενο, ή πρόγραμμα, λειτουργεί όπως λειτουργεί σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο. Προσπαθεί να μας βοηθήσει να αντιληφθούμε τον κοινωνικό κόσμο στον οποίο ζούμε και γιατί τα πράγματα είναι όπως είναι. Τα δεδομένα που απαιτούνται για τη μελέτη της εμπειρίας απαιτούν να προέρχονται από μια εντατική εξερεύνηση των συμμετεχόντων. Μια τέτοια εξερεύνηση καταλήγει σε γλωσσικά δεδομένα. Τα γλωσσικά δεδομένα δεν είναι απλώς μεμονωμένες λέξεις, αλλά αλληλένδετες λέξεις συνδυασμένες σε προτάσεις και προτάσεις συνδυασμένες σε ομιλίες. Οι ποιοτικές μέθοδοι κατασκευάζονται ειδικά για να λαμβάνουν υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ανθρώπινης εμπειρίας και να διευκολύνουν τη διερεύνηση της εμπειρίας (Polkinghorne, 2005).

Η μεθοδολογική προσέγγιση που ακολουθήθηκε είναι η συλλογή ποιοτικών στοιχείων μέσω ημιδομημένης ατομικής συνέντευξης (semi-structured personal interview). Η επιλογή αυτή βασίστηκε στα χαρακτηριστικά του δείγματος που επιβάλλουν ευελιξία. Η ποιοτική μέθοδος δίνει τη δυνατότητα μιας αντικειμενικής προσέγγισης της κοινωνικής πραγματικότητας (Κουβέλη, 1984).

Η συνέντευξη αποτελεί μια κατάσταση κοινωνικής αλληλεπίδρασης μεταξύ των ατόμων που συμμετέχουν σε αυτή, έχοντας ως στόχο την πληροφορία (Κουβέλη, 1984). Οι διαφορές που προκύπτουν από το εργαλείο της συνέντευξης αφορούν στις διαφοροποιημένες απαντήσεις και όχι στις διαφορετικές ερωτήσεις (Barriball and While, 1994).

Η ημιδομημένη συνέντευξη είναι μια ευέλικτη μορφή συνέντευξης που εμβαθύνει περισσότερο σε κάποιες ερωτήσεις με στόχο να αναπτυχθεί συζήτηση με τον εκάστοτε συνεντευξιαζόμενο και να τοποθετηθεί με αφηγηματική διάθεση. Βασικά πλεονεκτήματά της η αξιοπιστία και η εγκυρότητα (Segal & al.2006). Συγχρόνως η ημιδομημένη συνέντευξη προσφέρει ευελιξία ως προς την τροποποίηση των ερωτήσεων, ανάλογα με τον ερωτώμενο, ως προς τη σειρά που τίθενται οι ερωτήσεις και ως προς τη δυνατότητα πρόσθεσης ή αφαίρεσης ερωτήσεων. Στην παρούσα μελέτη δόθηκαν ορισμένες ίδιες ερωτήσεις αλλά και κάποιες ελαφρώς διαφοροποιημένες σε εκπαιδευτές και εκπαιδευόμενους καθώς θέλαμε να διερευνήσουμε σε βάθος τις αντιλήψεις, απόψεις και αξίες δύο διαφορετικών ομάδων και να κατανοήσουμε την ανθρώπινη πολυπλοκότητα της ανθρώπινης εμπειρίας και συμπεριφοράς (Ισαρη και Πούρκος, 2015).

Τα βήματα λήψης συνέντευξης είναι τα εξής:

1. Επιλογή των ερωτώμενων
2. Προετοιμασία, πλάνο της συνέντευξης
3. Αρχική προσέγγιση του συνεντευξιαζόμενου
4. Διεξαγωγή της συνέντευξης
5. Χειρισμός εμποδίων κι αναπάντεχων καταστάσεων
6. Ερμηνεία του ερευνητικού υλικού

Το δείγμα δεν χρειάζεται να είναι ποσοτικά μεγάλο αλλά είναι απαραίτητο να απαντάει επαρκώς στην ερευνητική ερώτηση. Επιπλέον, το μέγεθος του δείγματος καθορίζεται από το εύρος της μελέτης, τη φύση του θέματος και την ερευνητική μέθοδο (ibid). Διερευνήθηκε ένα μικρό αντιπροσωπευτικό δείγμα (10 συνεντευξιαζόμενοι). Τα ποιοτικά στοιχεία, εν προκειμένω οι συνεντεύξεις, περιλαμβάνουν τα λόγια των ατόμων όπως ακριβώς ειπώθηκαν.

Επελέγη η δια ζώσης συνέντευξη. Η επιλογή των ερωτώμενων που αποτέλεσαν τους πληροφοριοδότες της συγκεκριμένης έρευνας ήταν από φορείς που δραστηριοποιούνται στον κλάδο της γουνοποιίας. Πραγματοποιήθηκαν ατομικές συνεντεύξεις προκειμένου να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα. Οι απαντήσεις των συνεντευξιαζόμενων αποτυπώνονται ακριβώς στο Παράρτημα ΙΙΙ. Οι απαντήσεις μεταφέρθηκαν αυτούσιες.

Στην έρευνά μας, διασφαλίστηκε πλήρως η ανωνυμία των ατόμων και η προστασία της ταυτότητάς τους. Παράλληλα, οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν ότι έχουν το δικαίωμα να λάβουν γνώση των αποτελεσμάτων ή να ζητήσουν αντίτυπο της σχετικής έρευνας (ibid). Δόθηκε μάλιστα ενημερωτικό σημείωμα στους συνεντευξιαζόμενους, το οποίο τους ενημέρωνε για τον σκοπό της έρευνας και τον χαρακτήρα της συμμετοχής τους σε αυτήν, την απουσία κάποιας αποζημίωσης, την τήρηση της εμπιστευτικότητας αλλά και τα δικαιώματά τους σε σχέση με την έρευνα. Τους γνωστοποιήθηκε η ταυτότητα του ερευνητή και ζητήθηκε η τελική συγκατάθεσή τους για τη συμμετοχή στην έρευνα.

4.3 ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΕΡΕΥΝΑΣ

Κάθε έρευνα υφίσταται μερικούς περιορισμούς όπως η ολοσχερής αφομοίωση του ερωτηματολογίου, ο βαθμός ανταπόκρισης του δείγματος, οι συνθήκες υπό τις οποίες απάντησε ο συνεντευξιαζόμενος κ.α.

Τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης πρέπει να γίνουν αποδεκτά με επιφύλαξη καθώς το μέγεθος του δείγματος είναι μικρό ($N=10$). Ωστόσο, δεν θα μπορούσαμε να γενικεύσουμε. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ο κυριότερος περιορισμός αφορά στον τόπο προέλευσης των ερωτηθέντων. Το δείγμα προέρχεται αποκλειστικά από την περιοχή της Καστοριάς και επομένως είναι δύσκολο να μπορούμε να γενικεύσουμε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Ως προς τα δημογραφικά, ακαδημαϊκά και επαγγελματικά στοιχεία, μπορούμε να αναφέρουμε τα εξής:

Από τους δέκα (10) συνεντευξιαζόμενους, οι πέντε είναι άνδρες, οι τέσσερις γυναίκες και ένας ουδέτερο (είχε δοθεί και αυτή η επιλογή). Οι 7 στους δέκα είναι ηλικίας από 45-54 ετών, δύο είναι ηλικίας 55-64 ετών και ένας είναι ηλικίας 25-34 ετών. 6 στους δέκα ανήκουν σε οικογένειες που απαρτίζονται από 4-6 μέλη και οι υπόλοιποι τέσσερις ανήκουν σε οικογένειες που απαρτίζονται από 1-3 μέλη. Τέσσερις από τους δέκα είναι απόφοιτοι ΙΕΚ, ΟΑΕΔ ή Σχολής Γουνοποιίας, τρεις είναι απόφοιτοι λυκείου, ένας είναι απόφοιτος γυμνασίου, ένας είναι κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος και ένας είναι απόφοιτος ΤΕΙ. Ως προς τα χρόνια εργασίας στον κλάδο, οι πέντε από τους δέκα εργάζονται 21-25 χρόνια, οι υπόλοιποι τέσσερις 26-30 χρόνια και μόνο ένας συνεντευξιαζόμενος εργάζεται 0-5 χρόνια. Πέντε από τους δέκα δήλωσαν ότι εργάζονται σε οικογενειακή επιχείρηση, τρεις είναι εργάτες, ένας Διευθυντής και ένας ασχολείται με το σχεδιασμό πατρών γούνας.

Ως προς το κυρίως μέρος της έρευνας, μέσα από τις συνεντεύξεις μπορέσαμε να εξάγουμε καίρια και σημαντικά συμπεράσματα, ανά ερώτημα.

5.1 Ο ΚΛΑΔΟΣ ΤΗΣ ΓΟΥΝΟΠΟΙΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ

Ο πόλεμος και το εμπόριο των εξαγωγών της Ρωσίας (λόγω των κυρώσεων που έχουν επιβληθεί από την Ε.Ε. μετά την εισβολή στην Ουκρανία) αλλά και το οικολογικό κίνημα εναντίον της γούνας, στα πλαίσια μιας παγκόσμιας τάσης αποφυγής ενδυμάτων που προέρχονται από την θανάτωση ζώων και την αντικατάστασή τους από συνθετικά, είναι από τα προβλήματα που αναφέρθηκαν από την πλειοψηφία.

Ως καίρια προβλήματα αναφέρθηκαν και η παγκόσμια κρίση εμπορίου, η αδυναμία εύρεσης αγορών και η έλλειψη καινοτομίας. Επιπλέον, η κρίση στον κλάδο της γουνοποιίας συνδέεται και με τα χαμηλά μεροκάματα. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει συνεντευξιαζόμενος, «δουλειές τα μεγάλα μαγαζιά έχουν αλλά εκμεταλλεύονται την κρίση και δεν πληρώνουν τους εργάτες».

Ως προβλήματα αναφέρονται επίσης η έλλειψη επενδύσεων και εργατικού δυναμικού, τα φτηνά εργατικά χέρια σε χώρες όπως η Κίνα και η γενικότερη έλλειψη πολιτικής βούλησης για στήριξη του κλάδου της γουνοποιίας.

Χαρακτηριστικά συνεντευξιαζόμενος αναφέρει ότι «το σημαντικότερο πρόβλημα είναι η κρατική παρέμβαση (ρύθμιση δανείων, επιδοτήσεις κ.α.) που δημιουργούν συνθήκες αθέμιτου ανταγωνισμού με αποτέλεσμα την επιβίωση προβληματικών επιχειρήσεων και τον αφανισμό των υγιών». Ωστόσο, διατυπώνεται και η άποψη ότι το πρόβλημα είναι εγγενές και έχει τις ρίζες του και στους ίδιους τους επιχειρηματίες όπως μάλιστα αναφέρεται, το πρόβλημα είναι «ότι δεν υπάρχουν πλέον αγορές για τα προϊόντα γούνας κάτι το οποίο οφείλεται αποκλειστικά στις ενέργειες των ίδιων των γουναράδων επιχειρηματιών».

5.2 Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Αρχικά θα πρέπει να αναφερθεί ότι στο σύνολό τους όλοι οι συμμετέχοντες στην έρευνα δήλωσαν ότι συμφωνούν απόλυτα ότι το ανθρώπινο κεφάλαιο συνδέεται με την επιτυχία μιας επιχείρησης. Μάλιστα, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται σε μία από τις συνεντεύξεις «όπως σε κάθε επιχείρηση, έτσι και σε επιχειρήσεις γούνας το μοναδικό πραγματικά ανθρώπινό τους δυναμικό, είναι παράγοντας διαφοροποίησης από παρεμφερή επαγγέλματα».

Ένα καλά καταρτισμένο ανθρώπινο δυναμικό συντελεί στην παραγωγικότητα και την εξέλιξη της επιχείρησης καθώς το ανθρώπινο αυτό δυναμικό μπορεί να αναδειξεί το προϊόν και να αυξήσει το αγοραστικό κοινό.

Ο κάθε άνθρωπος ανάλογα με τις δυνατότητες του και τις επιδιώξεις του συμβάλλει καταλυτικά στο αποτέλεσμα που θα επιτευχθεί», αναφέρει ένας συνεντευξιαζόμενος. Και συνεχίζει λέγοντας πως «προσωπικά παραδείγματα έχω πολλά, με εργαζόμενους όπου καταλάβαιναν πως το προσωπικό τους όφελος ταυτίζεται με το όφελος της επιχείρησης, με αποτέλεσμα να εργάζονται με διάθεση και προσήλωση και να επιτυγχάνουν υπεραξίες για την επιχείρηση και τον εαυτό τους. Καθώς επίσης και με εργαζόμενους που θεωρούσαν πως τα συμφέροντα τους είναι αντίθετα με αυτά της επιχείρησης, με αποτέλεσμα αρνητικές συνέπειες και για τις δύο πλευρές».

Δύο από τους συνεντευξιαζόμενους που ανήκουν σε οικογενειακές επιχειρήσεις αναφέρουν πως η «Η οικογενειακή τους επιχείρηση εδώ και 30 χρόνια στηρίζεται σε τέτοιους ανθρώπους, όλα αυτά τα χρόνια με αगाστή συνεργασία μεταξύ μας» και πως «η τοποθέτηση του κατάλληλου

ανθρώπου στην κατάλληλη θέση κάτι που πιστεύω στην οικογενειακή μας επιχείρηση το έχουμε πετύχει, αφού λειτουργούμε 40 περίπου χρόνια».

Ενδεικτικό της σημασίας του ανθρωπίνου κεφαλαίου είναι το παράδειγμα που αναφέρει ένας από τους συνεντευξιαζόμενους: «Στην επιχείρηση του συζύγου μου, αφότου επέστρεψε από τις σπουδές ο γιος μου, αυξήθηκαν οι πωλήσεις εξαιτίας των γνώσεων που απέκτησε στις σπουδές του».

5.3 Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΛΟΓΩ ΥΦΕΣΗΣ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ

Σχετικά με την τάση εγκατάλειψης του κλάδου τα τελευταία χρόνια, οι απόψεις σε γενικές γραμμές συγκλίνουν. Για πολλούς, το εμπάργκο των εξαγωγών προς τη Ρωσία είχε σαν αποτέλεσμα τη συρρίκνωση του κλάδου. Σημαντικό επίσης ρόλο έπαιξε η έλλειψη ανανέωσης του εργατικού δυναμικού, καθώς οι εναπομείναντες που ασχολούνται με τον κλάδο είναι 60-65 ετών.

Όπως σημειώνεται «όσοι εγκατέλειψαν τη γούνα στράφηκαν στον γεωργικό τομέα της περιοχής αλλά και στον τουρισμό» ενώ ταυτόχρονα «παρατηρήθηκε και φυγή στο εξωτερικό». Μάλιστα, όπως επισημαίνεται «πολλά πρώην εργαστήρια μετατράπηκαν σε κέντρα εστίασης». Η μετακίνηση άλλωστε του εργατικού δυναμικού φαίνεται και από τη μείωση του πληθυσμού του νομού και τη μετατροπή του (του νομού) σε μονοεδρική εκλογική περιφέρεια.

Ως προς την τάση εγκατάλειψης του κλάδου, αναφέρονται επίσης λόγοι όπως η γενικότερη οικονομική κρίση, η μείωση της ζήτησης του προϊόντος, ο πόλεμος στην Ουκρανία, η τεχνογνωσία που μεταφέρθηκε σε άλλες χώρες, η έλλειψη ενιαίας στρατηγικής μάρκετινγκ, η αστικοποίηση, η αλλαγή επαγγελματικού προσανατολισμού και η έλλειψη ενδιαφέροντος της πολιτικής ηγεσίας.

Δύο από τους δέκα ερωτηθέντες θεωρούν πως «οι ίδιοι οι επιχειρηματίες της γούνας ναρκοθέτησαν τον κλάδο από τις ενέργειές τους χωρίς σχέδιο». Όπως χαρακτηριστικά λέγεται «κανένας πλέον δεν ενδιαφέρεται να ασχοληθεί με ένα επάγγελμα που έχει πενιχρές απολαβές στο παρόν και προβλέπεται να έχει πενιχρότερες στο μέλλον».

Η θεωρία ανθρωπίνου κεφαλαίου προβλέπει ότι τα άτομα με υψηλότερο ανθρώπινο κεφάλαιο είναι πιο πιθανό να μεταναστεύσουν καθώς πρέπει να αποζημιωθούν για την επένδυσή τους στην εκπαίδευση, τις γνώσεις και τις δεξιότητες που έχουν αποκτήσει.

Παράλληλα, όπως έχουμε αναφέρει ήδη στη θεωρία, η εισαγωγή ανθρωπίνου κεφαλαίου μπορεί να ισοδυναμεί με αυξανόμενες αποκλίσεις σε περιφερειακό επίπεδο, διότι ενώ οι πιο

προηγμένες περιφέρειες επωφελούνται από μια σειρά θετικών εξωτερικεύσεων, οι περιφέρειες σε ύφεση θα υποφέρουν σταδιακά από εκροές δεξιοτήτων. Τέτοιες διεργασίες μπορεί να λειτουργούν για πολύ μεγάλες χρονικές περιόδους. Από την άλλη πλευρά, ένας άλλος αντίκτυπος των αλληλεπιδράσεων μετανάστευσης ανθρώπινου κεφαλαίου είναι ότι οι περιφέρειες μπορούν να εγκατασταθούν σε μια μόνιμη ισορροπία που χαρακτηρίζεται από ανισορροπία. Αυτό το γνωστό φαινόμενο οδήγησε ορισμένους ερευνητές να διατυπώσουν αυτό που ονομάζεται «μοντέλο κυλιόμενης κλίμακας», σύμφωνα με το οποίο η μετανάστευση παίζει ζωτικό ρόλο στις διαδικασίες κοινωνικής και επαγγελματικής προώθησης που σχετίζονται με την αύξηση της απόκτησης ανθρώπινου κεφαλαίου. Σε αυτό το σχήμα, οι νέοι μεταναστεύουν σε πόλεις με κυρίαρχη γνώση για να εισέλθουν στην αγορά εργασίας και στη συνέχεια ανεβαίνουν στην αστική και εταιρική ιεραρχία απασχόλησης, για να μετακινηθούν αργότερα στη ζωή τους, όταν μπορούν να εξαργυρώσουν τα υπεραξία από τα ακίνητά τους και να ζήσουν μια άνετη ζωή αλλού. Αυτό το επιχείρημα υπονοεί ότι οι κυρίαρχες πόλεις θα χαρακτηρίζονται συστηματικά από εισροές νέων ανθρώπων υψηλού ανθρώπινου κεφαλαίου και εκροές ηλικιωμένων.

Υπάρχουν αυξανόμενα στοιχεία που υποδηλώνουν ότι ο ρόλος που διαδραματίζει το ανθρώπινο κεφάλαιο στις πόλεις έχει αυξηθεί τις τελευταίες δεκαετίες. Οι αστικές περιοχές διαδραματίζουν έναν ολοένα αυξανόμενο ρόλο στην παγκόσμια οικονομία και αυτό ισχύει τόσο για τις βιομηχανοποιημένες οικονομίες όσο και για τις πρόσφατα εκβιομηχανισμένες οικονομίες. Η μετανάστευση είναι ένας πολύπλοκος μηχανισμός στον οποίο διαφορετικά ερεθίσματα μπορεί να κυριαρχούν σε διαφορετικές περιόδους. Ενώ η αύξηση της παραγωγικότητας φαίνεται να σχετίζεται εγγενώς με τη μεταναστευτική συμπεριφορά του υψηλής ποιότητας ανθρώπινου κεφαλαίου, γνωρίζουμε επίσης ότι τα άτομα με υψηλό ανθρώπινο κεφάλαιο έχουν συνήθως και υψηλούς μισθούς. Αυτό προσθέτει μια πρόσθετη περιπλοκή στο ζήτημα, καθώς τα αγαθά αναμνηχής είναι αγαθά υψηλής ελαστικότητας εισοδήματος. Όσο πιο σημαντικός είναι ο ρόλος του ανθρώπινου κεφαλαίου στην ανάπτυξη, τόσο πιο σημαντικός θα πρέπει να είναι ο ρόλος των αγαθών άνεσης και των θεμάτων ποιότητας ζωής για τον προσδιορισμό ακριβώς πού μεταναστεύει το ανθρώπινο κεφάλαιο. Η πραγματική χωρική κατανομή της αύξησης της παραγωγικότητας θα εξαρτηθεί επομένως όχι μόνο από τη φύση των αλληλεπιδράσεων του ανθρώπινου κεφαλαίου αλλά και από τις επιλογές για το πού επιλέγει να εγκατασταθεί τόσο υψηλής ποιότητας ανθρώπινο κεφάλαιο (Faggian et al., 2019).

5.4 Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΙΔΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ

Ως προς την συσσώρευση ανθρωπίνου κεφαλαίου, που παρουσιάστηκε όταν ο κλάδος της γουνοποιίας βρισκόταν σε άνθηση, και εδώ οι απόψεις συμβαδίζουν. Κατηγορηματικά όλοι υποστηρίζουν ότι η συσσώρευση ανθρωπίνου κεφαλαίου στο νομό δεν έγινε με τρόπο οργανωμένο. *«Η ίδια η δουλειά οδηγούσε τις εξελίξεις και όλοι έτρεχαν από πίσω από αυτές»*, αναφέρουν χαρακτηριστικά. Ίσως τα πρώτα χρόνια *«της ακμής του κλάδου να υπήρξε μια σχεδόν οργανωμένη προσέλκυση εργατών και μια σχετική επένδυση ειδικών δεξιοτήτων. Ήταν όμως παροδικό και σύντομο»*.

Τα παλαιότερα υψηλά εισοδήματα οδήγησαν και στην αθρόα προσέλευση πολλών εργατών στη γούνα από γειτονικούς νομούς. Ωστόσο οι επενδύσεις σε ειδικές δεξιότητες ήταν ελλιπείς και μάλιστα κατά βάση *«οι δεξιότητες των γουνοποιών αναπτύχθηκαν εμπειρικά (από γενιά σε γενιά)»*. Όπως αναφέρεται *«όταν υπήρχε δουλειά και χρήματα, ζητούσαν συγκεκριμένες ειδικότητες γουνεργατών (πχ μηχανικών, σταματωτάδων) αλλιώς τους εκπαίδευαν. Μετά όμως (στην περίοδο της κρίσης) μόνος του ο εργαζόμενος έπρεπε να καταρτιστεί»*.

Η άναρχη συσσώρευση ανθρωπίνου δυναμικού και η μεγάλη ζήτηση στον κλάδο οδήγησε τους εργοδότες στην πλειοψηφία τους να προσπαθούν *«να εκμεταλλευτούν συγκυριακά το ανθρώπινο δυναμικό, με καμία πρόβλεψη για το μέλλον»*.

Η βιομηχανική ιδιαιτερότητα των δεξιοτήτων δεν χρειάζεται να είναι απόλυτη. Είναι πιο πιθανό ότι ορισμένες εξειδικευμένες δεξιότητες είναι πολύτιμες και σε ένα υποσύνολο σχετικών κλάδων. Τα άτομα που αναζητούν μια νέα δουλειά εκτός των δικών τους βιομηχανιών θα δώσουν ιδιαίτερη προσοχή στο ερώτημα σε ποιους άλλους κλάδους εκτιμώνται οι δεξιότητές τους. Πράγματι, για να διατηρήσουν την αξία των προηγούμενων επενδύσεων στις δεξιότητες και τις γνώσεις τους, θα είναι απρόθυμοι να μετακινηθούν σε έναν κλάδο εάν αυτό οδηγήσει σε σημαντική καταστροφή του ανθρωπίνου κεφαλαίου τους. Όσο ισχυρότερη είναι η συσχέτιση μεταξύ των βιομηχανιών, τόσο λιγότερη καταστροφή του ανθρωπίνου κεφαλαίου θα λάβει χώρα όταν μετακινείται μεταξύ τους. Επομένως, η επιμονή με την οποία παρατηρούμε ροές ειδικευμένων εργαζομένων υποδηλώνει τον βαθμό συμβατότητας των δεξιοτήτων μεταξύ των εμπλεκόμενων βιομηχανιών. Αυτές οι ροές ειδικευμένου εργατικού δυναμικού μεταξύ των βιομηχανιών, θα πρέπει επομένως να παρέχουν πληροφορίες για ένα συγκεκριμένο είδος συνάφειας: τον βαθμό στον οποίο αυτοί οι κλάδοι σχετίζονται με τις δεξιότητες (Neffke & Svensson Henning, 2009).

5.5 Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΜΕ ΚΑΛΑ ΑΜΕΙΒΟΜΕΝΕΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΣ ΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ως προς την έννοια της τοπικής αυτοδιοίκησης, η πλειοψηφία των συνεντευξιαζόμενων, την αντιλαμβάνεται (την τοπική αυτοδιοίκηση) ως συνάρτηση ενός συνόλου εννοιών όπως η αύξηση του μέσου εισοδήματος των κατοίκων, η αύξηση των θέσεων εργασίας, η βελτίωση των παραγωγικών υποδομών, η βελτίωση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού, η προσέλκυση επενδύσεων, η βελτίωση της ποιότητας ζωής και η λειτουργία της τοπικής αυτοδιοίκησης με επιχειρησιακό προσανατολισμό.

Όπως περιγράφεται στις συνεντεύξεις *«όταν υπήρχαν δουλειές και πολύ καλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας όλοι ήταν ευχαριστημένοι και φαινόταν να υπήρχε προοπτική στον κλάδο. Όμως το οικοδόμημα με τους πρώτους κραδασμούς κατέρρευσε και συμπαρέσυρε μια ολόκληρη τοπική οικονομία». «Η μονοκαλλιέργεια της γούνας στο νομό και η εξάρτηση από τη Ρωσία ήταν παράγοντες αστάθειας κάτι που φάνηκε οδυνηρά στους επαγγελματίες του χώρου».*

Σήμερα, όπως χαρακτηριστικά λέγεται *«είναι αστείο να μιλάμε για καλά αμειβόμενες και ασφαλείς θέσεις».*

Όσα χρόνια λοιπόν *«διήρκεσε η ανάπτυξη και η οικονομική ευμάρεια στον κλάδο, υπήρξαν παραπάνω από καλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας και φυσικά και ασφαλείς».*

Όπως αναφέρεται στις απαντήσεις των συνεντευξιαζόμενων, η περιοχή της Καστοριάς αποτέλεσε *«πρότυπο»* οργάνωσης και αντίστασης για την αντιμετώπιση πιέσεων από εγχώριες πολιτικές. Ωστόσο, η όλη κατάσταση λειτούργησε *«καιροσκοπικά και τυχοδιωκτικά και όχι οργανωμένα»*, με *«μη βιώσιμο τρόπο»* ενώ οι *«κρατικές πολιτικές δεν στήριζαν τον τοπικό πλούτο»*. Η περιοχή της Καστοριάς υπήρξε *«από τις πιο πλούσιες περιοχές της Ελλάδος και σήμερα είναι από τις πιο φτωχές»*, επισημαίνει ένας ερωτώμενος. *«Χωρίς σχέδιο με μικροπολιτικά παιχνίδια»*, επισημαίνει ένας άλλος.

Επισημαίνεται η αναγκαιότητα *«η παραγωγική αποκέντρωση να αποτελεί στόχο κάθε περιφερειακής αρχής»* καθώς είναι *«καταλυτικός παράγοντας για την άνθηση των τοπικών αγορών».*

Ένας από τους δέκα ερωτώμενους χαρακτηριστικά αναφέρει ότι δεν έχει αντιληφθεί ανάπτυξη στις τοπικές αγορές. Σημειώνει μάλιστα ότι *«για την περιοχή μας και τον κλάδο της γούνας, παραγωγική αποκέντρωση δεν έχω δει. Μάλλον παραγωγική συγκέντρωση έχω δει και μάλιστα σε επιχειρήσεις και επιχειρηματίες οι οποίοι έχουν επιβιώσει κακώς, λόγω της κρατικής παρέμβασης που έχει δημιουργήσει στρεβλώσεις στον κλάδο με τα αρνητικά αποτελέσματα να είναι κάτι παραπάνω από ορατά».*

Στην τελευταία ερώτηση, σχετικά με τους παράγοντες εκείνους που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην ενδυνάμωση της τοπικής ανάπτυξης στην περιοχή της Καστοριάς στο μέλλον, αναφέρθηκαν πλήθος συντελεστών.

Κάποιοι προκρίνουν τον ρόλο της πολιτείας που θα πρέπει να είναι αρωγός στον επιχειρηματία. Χρειάζονται προγράμματα και σεμινάρια και συμμετοχή της τοπικής αυτοδιοίκησης. Παράλληλα, κρίνεται σημαντική η «δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών από το κράτος, για την προσέλκυση ιδιωτικών επενδύσεων από τοπικούς και ξένους επιχειρηματίες». Ταυτόχρονα προβάλλεται η σημασία της εκπαίδευσης σε νέα προϊόντα και τεχνολογίες και δίνεται έμφαση στη σημασία του τουρισμού και των δημόσιων έργων για την ανάπτυξη της περιοχής.

Κάποιοι παρουσιάζονται ιδιαίτερα απαισιόδοξοι θεωρώντας πως δεν μπορεί να ενδυναμωθεί η τοπική ανάπτυξη καθώς «απουσιάζουν στην ολότητά τους οι παραπάνω παράγοντες που απαιτούνται για αυτήν (την τοπική ανάπτυξη)».

Η αύξηση των θέσεων εργασίας, η αύξηση του εισοδήματος, η βελτίωση των υποδομών, οι πολιτιστικές δράσεις και οι πολιτικές στήριξης της τοπικής επιχειρηματικότητας κρίνονται ως βασικές συνιστάμενες ανάπτυξης.

Ένας πρόσθετος τομέας στον οποίο η ενεργός οικοδόμηση θεσμών αποτελεί ουσιαστικό στοιχείο επιτυχημένης περιφερειακής ανάπτυξης είναι αυτός των τοπικών αγορών εργασίας. Οι τοπικές αγορές εργασίας εξαρτώνται για την αποτελεσματική τους λειτουργία από την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού και τη δημιουργία ασφαλών και καλά αμειβόμενων θέσεων εργασίας. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα στις τοπικές αγορές εργασίας που συνδέονται με ευέλικτα συστήματα παραγωγής, διότι εδώ οι ταχέως μεταβαλλόμενες ευκαιρίες απασχόλησης και η επακόλουθη ένταση των επιχειρηματικών συναλλαγών καθιστούν τις επιχειρήσεις και τους εργαζόμενους εξαρτώμενους από την πρόσβαση σε μεγάλα αλλά συνεχώς μεταβαλλόμενα σώματα πληροφοριών. Ενώ η χωρική γειννίαση διευκολύνει τη λειτουργία αυτών των δικτύων και επιτρέπει την ανάπτυξη ενός ταμείου γνώσης που βοηθά τους συμμετέχοντες να ελέγξουν και να αξιολογήσουν τις πληροφορίες που λαμβάνουν, εντούτοις συμβαίνει συχνά ότι η μετάδοση πληροφοριών σχετικά με κενές θέσεις εργασίας και απαιτήσεις να παρεμποδίζεται σοβαρά ελλείψει συλλογικοποιημένων καναλιών μετάδοσης πληροφοριών. Αυτή η δύσκολη κατάσταση υπάρχει σε έναν κόσμο που χαρακτηρίζεται από έναν περίπλοκο καταμερισμό εργασίας και σημαντική μελλοντική αβεβαιότητα. Υπό αυτές τις συνθήκες, οι εργοδότες θα περιορίσουν τις επενδύσεις τους στην ανάπτυξη δεξιοτήτων για τις οποίες υπάρχει αβέβαιη μελλοντική ζήτηση ή σε εργαζομένους που ενδέχεται να μην μπορούν να διατηρηθούν αφού πραγματοποιηθούν τέτοιες επενδύσεις

(είτε λόγω οικειοθελούς αποχωρήσεων είτε λόγω ακούσιων απολύσεων). Οι εργαζόμενοι, από την πλευρά τους, θα περιορίσουν τις δικές τους προσπάθειες οικοδόμησης δεξιοτήτων ελλείψει εύλογου βαθμού βεβαιότητας ότι αυτές οι προσπάθειες θα ανταμειφθούν. Έτσι, σε αγορές εργασίας όπου η κατάρτιση δεν επιδοτείται δημόσια, είναι πιθανό να υπάρξει ανεπαρκής προσφορά κατάλληλων δεξιοτήτων. Επιπλέον, σε περιπτώσεις που παρουσιάζεται υπερπροσφορά δεξιοτήτων, π.χ. λόγω της ύφεσης σε έναν συγκεκριμένο τομέα, το κοινωνικό κόστος της επανεκπαίδευσης θα είναι συχνά μικρότερο από το κόστος της μακροχρόνιας ανεργίας.

Υπάρχουν, επιπλέον, αναδυόμενα προβλήματα άνισης ανάπτυξης σε παγκόσμια κλίμακα, τα οποία δεν μπορούν να επιλυθούν ακόμη και με επιτυχή ρύθμιση εντός των αυξανόμενων κόμβων του παγκόσμιου μωσαϊκού των ευέλικτων περιοχών παραγωγής. Η γεωγραφική κατανομή της δραστηριότητας υψηλών μισθών και υψηλής προστιθέμενης αξίας παραμένει εξαιρετικά άνιση και είναι προφανές ότι ο αυξημένος διαπεριφερειακός ανταγωνισμός που τονώθηκε από το ολοένα πιο ανοιχτό σύστημα παγκόσμιας παραγωγής και σχέσεων ανταλλαγής είχε έντονα αρνητικά αποτελέσματα σε πολλά μέρη. Ταυτόχρονα, οι επιτυχημένες μορφές τοπικής ρύθμισης και οι κοινωνικοί συμβιβασμοί στους οποίους βασίζονται συχνά υπόκεινται σε μεγάλη πίεση που ασκείται από το υπο-ρυθμισμένο παγκόσμιο σύστημα αγορών και χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου (Scott & Storper, 2005).

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου υποθέτει ότι οι άνθρωποι προσπαθούν να λάβουν αποζημίωση για τις επενδύσεις τους στο ανθρώπινο κεφάλαιο. Έτσι, τα άτομα προσπαθούν να μεγιστοποιήσουν τα οικονομικά τους οφέλη δεδομένου του ανθρώπινου κεφαλαίου τους. Αλλά και οι επιχειρήσεις που έχουν επενδύσει περισσότερα στο ανθρώπινο δυναμικό τους είναι πιθανό να προσπαθήσουν για περισσότερη ανάπτυξη και κέρδη σε σχέση με τις επιχειρήσεις που έχουν επενδύσει λιγότερα στο ανθρώπινο κεφάλαιο τους. Τα επιχειρήματα υποδηλώνουν ότι σύμφωνα με τη θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου, το ανθρώπινο κεφάλαιο οδηγεί στην επιχειρηματική επιτυχία. Προφανέστατα, το ανθρώπινο κεφάλαιο αυξάνει την ικανότητα εκτέλεσης των καθηκόντων και ανακάλυψης και εκμετάλλευσης επιχειρηματικών ευκαιριών.

Αναμφισβήτητα, η ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού έχει αναμφισβήτητα θετικό αντίκτυπο στην παραγωγική διαδικασία. Θετικός παρουσιάζεται και ο αντίκτυπός της στον παραγωγικό κλάδο της γουνοποιίας. Υπάρχει μια γενική υπόθεση ότι το ανθρώπινο κεφάλαιο βελτιώνει τις πιθανότητες επιβίωσης μιας μικρής επιχείρησης (Bruederl et al., 1992). Μάλιστα όπως φαίνεται και από την έρευνά μας, το ανθρώπινο κεφάλαιο καθορίζει την απόδοση μιας επιχείρησης σε όλα τα στάδιά της και διαδραματίζει σημαίνοντα ρόλο όχι μόνο κατά το στάδιο της εκκίνησης. Μάλιστα, στην περίπτωση που αυτό δεν υπόκειται σε συνεχή βελτίωση ή παρουσιαστεί έλλειψη, όπως συνέβη και στον κλάδο της γουνοποιίας, τότε τίθενται θέματα επιβίωσης της επιχείρησης.

Σε αγροτικές και ορεινές περιοχές, όπου οι γεωργικές δραστηριότητες δεν είναι συνήθως ανταγωνιστικές σε όρους κόστους, η τοπική επιχειρηματικότητα παίζει σημαντικό ρόλο στην παροχή ευκαιριών απασχόλησης και στην αύξηση των τοπικών εισοδημάτων. Η συσσώρευση και μάθηση του επιχειρηματικού ανθρώπινου κεφαλαίου θα πρέπει να υποστηρίζεται από σύγχρονους, ευέλικτα προσαρμοσμένους συνδυασμούς βοήθειας, χρησιμοποιώντας σύνθετα σκευχή υποστήριξης πολλαπλών οργάνων. Επιχειρηματικές στρατηγικές, πολιτικές και δομές για την προώθηση/ενθάρρυνση/υποστήριξη της ίδρυσης και λειτουργίας επιτυχημένων επιχειρημάτων είναι επιθυμητά μέσα ανάπτυξης σε υστερούντες περιοχές. Η ενίσχυση των διαδικασιών συσσώρευσης ανθρώπινου κεφαλαίου πρέπει να γίνει ένα εξαιρετικά σημαντικό

βήμα σε μια ολοκληρωμένη επιχειρηματική στρατηγική. Ωστόσο, η πολλαπλότητα των οδών συσσώρευσης ανθρώπινου κεφαλαίου και η διαφορετική τους επίδραση στην ανάπτυξη των επιχειρήσεων απαιτεί τοπικά σχεδιασμένα και εφαρμοσμένα μέσα υποστήριξης του ανθρώπινου κεφαλαίου.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Η έρευνά μας κρίνεται καθόλα πρωτότυπη. Γεννώνται ωστόσο ερωτήματα, που θα μπορούσαν να απαντηθούν σε μεταγενέστερη έρευνα. Σε ποιο βαθμό οι κύκλοι ανάπτυξης σε διαφορετικές περιοχές σχετίζονται μεταξύ τους και αλληλοεπιδρούν με την πάροδο του χρόνου; Οι περιφερειακοί κύκλοι ανάπτυξης αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους πέρα από τα εθνικά σύνορα, αποκαλύπτοντας έτσι οικονομικούς δεσμούς μεταξύ των περιφερειακών συστημάτων; Παράλληλα η έρευνά μας θα μπορούσε να επεκταθεί και σε άλλους νομούς ή σε άλλους παραγωγικούς κλάδους. Θα μπορούσαμε επίσης μελλοντικά να χρησιμοποιήσουμε μεγαλύτερο δείγμα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Με βάση την παραπάνω συζήτηση, είναι προφανές ότι ο μετασχηματισμός από τους τρόπους παραγωγής με βάση το μοντέλο της Ford που έχει χαρακτηρίσει πολλές περιφερειακές οικονομίες τις τελευταίες δύο δεκαετίες υποδηλώνει ότι οι μονάδες υψηλής τάξης τείνουν να συγκεντρώνονται σε διαφοροποιημένες, κεντρικές τοποθεσίες ενώ οι μικρές περιφερειακές περιοχές τείνουν να διαθέτουν απαρχαιωμένες βιομηχανικές δομές με λίγα περιθώρια δημιουργίας νέων αναπτυξιακών μονοπατιών. Οι νέοι τρόποι παραγωγής εισάγονται κυρίως σε περιοχές πρώτης βαθμίδας, όπου ένα σημαντικό απόθεμα υπάρχοντος ανθρώπινου κεφαλαίου βρίσκεται και στη συνέχεια διαχέεται σε περιοχές κατώτερης βαθμίδας. Με παρόμοιο τρόπο, ο Malmberg (1995) υποστηρίζει ότι η κατανομή των δραστηριοτήτων σε μια περιφέρεια με εκτενή οικονομική δραστηριότητα συνεπάγεται ότι μικρότερες περιφέρειες είναι λιγότερο πιθανό να προσελκύσουν νέες, μη τυποποιημένες δραστηριότητες εάν απέχουν από το κέντρο, όχι λόγω των χαρακτηριστικών της τοποθεσίας τους αλλά κυρίως λόγω του υψηλού κόστους σύνδεσης που τείνουν να ευνοούν την εγγύτητα σε μονάδες υψηλής παραγωγής και το αντίστοιχο ανθρώπινο κεφάλαιο. Έτσι, τα μεγάλα αστικά κέντρα είναι πιο πιθανό να είναι κόμβοι στην οικονομία της γνώσης.

Παράλληλα, η περιφερειακή ιεραρχία διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στη ζήτηση και τη διάδοση τόσο των τεχνολογικών όσο και των δραστηριοτήτων παροχής υπηρεσιών. Έτσι, το περιφερειακό μέγεθος είναι μια απαραίτητη παράμετρος που πρέπει να συμπεριλάβουμε στην κατανόησή μας για την περιφερειακή ανάπτυξη, αλλά εξίσου σημαντικός είναι ότι ο ρόλος των περιφερειών που αλλάζει με την πάροδο του χρόνου. Κάθε γύρος μετασχηματισμού τις τελευταίες δεκαετίες ενίσχυσε τον χωρικό διαχωρισμό των δραστηριοτήτων υψηλής και χαμηλής αξίας στις περιοχές και επομένως οι μικρές περιοχές αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες δυσκολίες να καλύψουν τη διαφορά καθώς η παραγωγή εξαρτάται περισσότερο από τα γνωστικά-πολιτιστικά πλεονεκτήματα (Lundqvist & Olander, 2010).

Οι περιφερειακές οικονομίες αναπτύσσονται σύμφωνα με μια εξελικτική διαδικασία διακλάδωσης, δημιουργώντας μια τοπική βάση πόρων που ταιριάζει στις απαιτήσεις των βιομηχανιών τους. Μια ισχυρή παρουσία τοπικών βιομηχανιών συχνά συνεπάγεται εξειδικευμένες δεξαμενές εργατικού δυναμικού και κατάλληλη (γνώση) υποδομή. Αλλά οι βιομηχανίες δεν είναι φυσικά μεμονωμένες οντότητες: οι τοπικοί πόροι δεν είναι σχεδόν ποτέ εντελώς συγκεκριμένοι για τον κλάδο, αλλά συχνά ωφελούν έναν αριθμό σχετικών βιομηχανιών. Οι πιθανότητες επιβίωσης των εργοστασίων παραγωγής αυξάνονται όταν τα εργοστάσια περιβάλλονται από μεγάλο αριθμό εγκαταστάσεων, όχι στον ίδιο κλάδο, αλλά μάλλον σε συναφείς βιομηχανίες. Αλλά οι τοπικοί πόροι δεν είναι σημαντικοί μόνο για τις ήδη υπάρχουσες βιομηχανίες ή επιχειρήσεις στην περιοχή. Αντίθετα, είναι πιθανό ότι οι νέες δραστηριότητες εξαρτώνται επίσης από αυτές τις τοπικές βάσεις πόρων και ως εκ τούτου αναπτύσσονται σε βιομηχανίες που σχετίζονται με τις προϋπάρχουσες βιομηχανίες της περιοχής (Martin, 2010).

Τέλος, οι πιθανότητες να μεταφερθούν νέες επιτυχημένες ρουτίνες και γνώσεις από αστικά κέντρα με υψηλή συγκέντρωση ανθρώπινου κεφαλαίου σε πιο απομακρυσμένες περιοχές είτε μέσω εργασιακής κινητικότητας είτε μέσω επιχειρηματικότητας είναι περιορισμένες λόγω των σημαντικών εξωτερικών παραγόντων του δικτύου που εμπλέκονται στη διαμόρφωση κυρίως ενδοαστικών ροών γνώσης. (Eriksson, 2011). Αυτό σημαίνει ότι οι μικρές περιοχές που εξαρτώνται από την εντατική παραγωγή εργασίας παρουσιάζουν λιγότερες δυνατότητες δημιουργίας μιας νέας αναπτυξιακής πορείας από τις μεγαλύτερες και πιο διαφοροποιημένες περιοχές.

Από άποψη πολιτικής, είναι σημαντικό να ληφθεί υπόψη ότι οι περιφέρειες εναλλάσσονται για την προώθηση της εθνικής ανάπτυξης. Η δυναμική σε ορισμένες περιοχές είναι σε περιόδους εθνικού ενδιαφέροντος και η οικονομική πολιτική σε διαφορετικά γεωγραφικά επίπεδα πρέπει να συντονιστεί με τρόπους που να υποστηρίζουν την ανάπτυξη και τον

Παπανδρέου Αθανάσιος - Το ανθρώπινο δυναμικό ως πρωταρχική συνισταμένη της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση του τοπικού παραγωγικού συστήματος γουνοποιίας της Καστοριάς

μετασχηματισμό σε αυτού του είδους τις περιφέρειες. Αυτό σημαίνει επίσης ότι είναι απαραίτητο να αποδεχθούμε το γεγονός ότι ορισμένες περιφέρειες σε ορισμένες περιόδους θα ξεφύγουν από άλλες όσον αφορά στην ανάπτυξη. Απαιτείται μια νέα πολιτική σκέψη, όπου οι περιφερειακοί ρόλοι και η συμπληρωματικότητα με την πάροδο του χρόνου πρέπει να είναι κεντρικοί στην ατζέντα οικονομικής πολιτικής. Τα μέτρα πολιτικής που στοχεύουν στη στήριξη των περιφερειών και του στρατηγικού τους ρόλου καινοτομίας και δυναμισμού πρέπει να θεωρηθούν ως εθνικό μέλημα που δεν χρειάζεται να έρχεται σε σύγκρουση με άλλα περιφερειακά συμφέροντα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΕΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

1. Acemoglu, D., & Dell, M. (2010). *Productivity differences between and within countries*. American Economic Journal: Macroeconomics, 2(1), 169-188. Retrieved December 28th, 2023 from https://www.nber.org/system/files/working_papers/w15155/w15155.pdf
2. Arcangeli, F., Borzaga, C., & Goglio, S. (1980). *Patterns of peripheral development in Italian regions, 1964–1977*. In Papers of the Regional Science Association (Vol. 44, pp. 19-34). Springer-Verlag. Retrieved November 19th, 2023 from <https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/45707366/j.1435-5597.1980.tb01087.x20160517-11662-r77ia3-libre.pdf>
3. Barriball, K. L. & While, A. (1994). Collecting Data using a semi-structures interview: a discussion paper. Journal of Advanced Nursing 19. Pp.328-3335. Retrieved December 6, 2023, from https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/46633185/Collecting_data_using_a_semi-structured
4. Becker, G. S. (2009). *Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education*. University of Chicago press. Retrieved November 18th, 2023 from https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/58822050/BECKER_HumanCapital_Cp1_3-libre.pdf
5. Bleitrach, D., & Chenu, A. (1979). *L'usine et la vie: Luttes régionales: Marseille et Fos*. FeniXX.
6. Brüderl, J., Preisendörfer, P., & Ziegler, R. (1992). *Survival chances of newly founded business organizations*. American sociological review, 227-242. Retrieved January 18th, 2024 from https://www.researchgate.net/profile/Peter-Preisendoerfer/publication/228271230_Survival_Chances_of_Newly_Founded_Business_Organization/links/0f31753b69dd9aa566000000/Survival-Chances-of-Newly-Founded-Business-Organization.pdf
7. Buta, S. (2015). *Human capital theory and human resource management. implications in development of knowledge management strategies*. Ecoforum Journal, 4(1), 22. Retrieved November 19th, 2023 from <http://ecoforumjournal.ro/index.php/eco/article/viewFile/140/102>

8. Cedefop (2018). *Cedefop's European skills index: new tool for informed policy-making*. Cedefop briefing note, September 2018. Retrieved November 19th, 2023 from <https://op.europa.eu/o/opportal-service/download-handler?identifier=0c8e5f26-ff55-11e8-a96d-01aa75ed71a1&format=pdf&language=en&productionSystem=cellar&part=>
9. Davis, D. R., & Weinstein, D. (1996). *Does economic geography matter for international specialization?*. National Bureau of Economic Research. Retrieved December 29th, 2023 from https://www.nber.org/system/files/working_papers/w5706/w5706.pdf
10. Dynan, K. and Sheiner, L. (2018). *GDP as a measure of economic well-being*. Hutchins Center. Working Paper #43. Retrieved November 19th, 2023 from <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2018/08/WP43-8.23.18.pdf>
11. Edensor, T. (2006). *Reconsidering national temporalities: Institutional times, everyday routines, serial spaces and synchronicities*. European Journal of Social Theory, 9(4), 525-545. Retrieved December 18th, 2023 from https://www.researchgate.net/profile/Tim-Edensor/publication/249709874_Reconsidering_National_Temporalities_Institutional_Times_Everyday_Routines_Serial_Spaces_and_Synchronicities/links/53d77cc70cf228d363eb0e47/Reconsidering-National-Temporalities-Institutional-Times-Everyday-Routines-Serial-Spaces-and-Synchronicities.pdf
12. ELSTAT. (2020). *Press release expectations of Greek export enterprises for the year 2020 series of experimental statistics*. Retrieved November 19th, 2023 from [file:///C:/Users/user/Downloads/Expectations%20of%20Greek%20Export%20Enterprises%20for%20the%20year%202020%20-%20Series%20of%20Experimental%20Statistics%20\(%202020%20\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/Expectations%20of%20Greek%20Export%20Enterprises%20for%20the%20year%202020%20-%20Series%20of%20Experimental%20Statistics%20(%202020%20).pdf)
13. ELSTAT. (2023). *Greece-Russia and Greece-Ukraine Bilateral Trade data*. Retrieved November 19th, 2023 from https://www.statistics.gr/en/statistics?p_p_id=documents_WAR_publicationsportlet
14. Eriksson, R. H. (2011). *Localized spillovers and knowledge flows: How does proximity influence the performance of plants?*. Economic geography, 87(2), 127-152. Retrieved January 3rd, 2024 from https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1944-8287.2011.01112.x?saml_referrer
15. Eriksson, R. H., & Hansen, H. K. (2013). *Industries, skills, and human capital: How does regional size affect uneven development?*. Environment and Planning A, 45(3), 593-613. Retrieved January 3rd, 2024 from https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/50481023/Industries_skills_and_human_capital_How_20161122-15441-16yz2he-libre.pdf

16. Faggian, A., Modrego, F., & McCann, P. (2019). *Human capital and regional development*. Handbook of regional growth and development theories, 149-171. Retrieved December 18th, 2023 from <https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/36829238/FMc-CN-libre.pdf>
17. Galor, O., & Weil, D. N. (2000). *Population, technology, and growth: From Malthusian stagnation to the demographic transition and beyond*. American economic review, 90(4), 806-828. Retrieved November 18th, 2023 from https://www.nber.org/system/files/working_papers/w6811/w6811.pdf
18. Gaspar, J. M. (2020). *Paul Krugman: contributions to geography and trade*. Letters in Spatial and Resource Sciences, 13(1), 99-115. Retrieved December 18th, 2023 from <https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/65796051/ktradegeo-libre.pdf>
19. Gibbons, R., & Waldman, M. (2004). *Task-specific human capital*. American Economic Review, 94(2), 203-207. Retrieved November 19th, 2023 from https://www.researchgate.net/profile/Robert-Gibbons/publication/4981064_Task-Specific_Human_Capital/links/5730580e08ae74415190fe35/Task-Specific-Human-Capital.pdf
20. Hadjimichalis, C., & Papamichos, N. (1990). "Local" development in southern Europe: towards a new mythology. Antipode, 22(3), 181-210. Retrieved December 29th, 2023 from https://eclass.hua.gr/modules/document/file.php/GEO289/1_LocalDevelopment_Antipode.pdf
21. Hall, S. (2006). *Gramsci's relevance for the study of race and ethnicity*. In Stuart Hall (pp. 422-452). Routledge. Retrieved December 18th, 2023 from https://pages.ucsd.edu/~rfrank/class_web/ES-200A/Week%202/Hall-Gramsci.pdf
22. Herzfeld, M. (2014). *Cultural intimacy: Social poetics in the nation-state*. Routledge.
23. Huang, X. (2019). *Understanding Bourdieu-cultural capital and habitus*. Rev. Eur. Stud., 11, 45. Retrieved December 18th, 2023 from <https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/60829342/RES-V11N3-All20191007-111715-1epmsgy-libre.pdf>
24. Jacob, E. (1988). *Clarifying qualitative research: A focus on traditions*. Educational researcher, 17(1), 16-24. Retrieved January 1st, 2024 from <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=38eaff82ecadefbb6b409b5054d1be8a28815370>
25. Krugman, P. (1998). *What's new about the new economic geography?*. Oxford review of economic policy, 14(2), 7-17. Retrieved December 29th, 2023 from

https://www.uzh.ch/cmsssl/suz/dam/jcr:000000000-68cb-72db-ffff-ffffc90e6d70/03.05_krugman_98.pdf

26. Krugman, P. R., & Venables, A. (1995). *The seamless world: A spatial model of international specialization*. National Bureau of Economic Research. Retrieved December 29th, 2023 from https://www.nber.org/system/files/working_papers/w5220/w5220.pdf
27. Lee, R., Clark, G. L., Pollard, J., & Leyshon, A. (2009). *The remit of financial geography—before and after the crisis*. *Journal of Economic Geography*, 9(5), 723-747. Retrieved December 18th, 2023 from https://dl1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/8528963/financial_crisis-financial_geography-libre.pdf
28. Lucas, R., Jr. (1988). *On the Mechanics of Economic Development*. *Journal of Monetary Economics*, 22(1), 3–42. Retrieved November 18th, 2023 from <https://www.parisschoolofeconomics.eu/docs/darcillon-thibault/lucasmechanicseconomicgrowth.pdf>
29. Lundquist, K. J., & Olander, L. O. (2010). *Growth Cycles-Transformation and regional development*. Retrieved January 3rd, 2024 from https://www.econstor.eu/bitstream/10419/118979/1/ERSA2010_0918.pdf
30. Malmberg, B. (1995). *Problems of time-space co-ordination: A key to the understanding of multiplant firms*. *Progress in Human Geography*, 19(1), 47-60. Retrieved January 3rd, 2024 from https://www.researchgate.net/profile/Bo-Malmberg/publication/249871445_Problems_of_time-space_coordination_A_key_to_the_understanding_of_multiplant_firms/links/55f7e30a08aeba1d9eff6c1b/Problems-of-time-space-coordination-A-key-to-the-understanding-of-multiplant-firms.pdf
31. Mandel, E. (1964). *The economics of neo-capitalism*. *Socialist Register*, 1. Retrieved December 29th, 2023 from <https://socialistregister.com/index.php/srv/article/download/5928/2824>
32. Mandel, E. (1969). *The Inconsistencies of State-Capitalism*. London: International Marxist Group. Retrieved December 29th, 2023 from <https://pdf.smpnlturen.sch.id/pdf/ernest-mandel-1969-the-inconsistencies-of-state-capitalism.pdf>
33. Martin, R. (2010). *Roepke lecture in economic geography—rethinking regional path dependence: beyond lock-in to evolution*. *Economic geography*, 86(1), 1-27. Retrieved January 3rd, 2024 from <http://econ.geo.uu.nl/peeg/peeg0910.pdf>

34. Molina Belmonte, J. (2022). *Áreas funcionales y mercados locales de trabajo en Andalucía*. Universidad de Granada. Retrieved November 19th, 2023 from <https://digibug.ugr.es/bitstream/handle/10481/77138/68440.pdf?sequence=4&isAllowed=y>
35. Nawakitphaitoon, K. (2014). *Occupational human capital and wages: The role of skills transferability across occupations*. Journal of Labor Research, 35, 63-87. Retrieved November 19th, 2023 from https://www.researchgate.net/profile/Kritkorn-Nawakitphaitoon/publication/271739231_Occupational_Human_Capital_and_Wages_The_Role_of_Skills_Transferability_Across_Occupations/links/5747b4d408ae2301b0b80865/Occupational-Human-Capital-and-Wages-The-Role-of-Skills-Transferability-Across-Occupations.pdf?_sg%5B0%5D=started_experiment_milestone&_sg%5B1%5D=started_experiment_milestone&origin=journalDetail
36. Neffke F & Svensson Henning M. (2009) *Skill-Relatedness and Firm Diversification*. Papers on Economics and Evolution #0906, Max Planck Institute of Economics, Jena. Retrieved January 23rd, 2024 from <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/32655/1/608742767.pdf>
37. OECD (2006), *Education at a Glance: OECD Indicators 2006*, Paris. Retrieved December 28th, 2023 from <https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/37376068.pdf>
38. OECD. (2001). *Annual Report 2001*. Retrieved November 18th, 2023 from <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/annrep-2001-en.pdf?expires=1702886888&id=id&acname=guest&checksum=D01C0898F213EBC4EDF74C7080AF788D>
39. Petrakis, P. E. (2020). *The new political economy of Greece up to 2030*. Palgrave Macmillan. Retrieved November 18th, 2023 from <https://pdfrock.com/download/compresspdf>
40. Polkinghorne, D. E. (2005). *Language and meaning: Data collection in qualitative research*. Journal of counseling psychology, 52(2), 137. Retrieved January 1st, 2024 from https://d1wqtxtslxzle7.cloudfront.net/30983437/Polkinghorne-libre.pdf?1392180227=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3DLanguage_and_meaning_Data_collection_in.pdf
41. Scott, A. J., & Storper, M. (2005). *Industrialization and regional development. In Pathways to industrialization and regional development* (pp. 15-28). Routledge.

42. Segal, D. L., Coolidge, F. L., O'Riley, A., & Heinz, B. A. (2006). Structured and semistructured interviews. In M. Hersen (Ed.), *Clinician's handbook of adult behavioral assessment* (pp. 121–144). Elsevier Academic Press. Retrieved December 21st, 2023, from http://cachescan.bcub.ro/e-book/580647/pag_121-185.pdf
43. Semos, N., Vasilios, D., & Vasilios, B. (2021). *Development Strategies for the Fur Farming Industry in Greece*. Open Journal of Business and Management, 9(6), 2683-2696. Retrieved December 18th, 2023 from https://www.scirp.org/pdf/ojbm_2021110114032655.pdf
44. Smith, A. (2002). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. Readings in economic sociology, 6-17. Retrieved November 18th, 2023 from <https://openlibrary-repo.ecampusontario.ca/jspui/bitstream/123456789/1181/5/An-Inquiry-Into-the-Nature-and-Causes-of-the-Wealth-of-Nations-1645639496.pdf>
45. Solow, R. M. (1956). *A contribution to the theory of economic growth*. The quarterly journal of economics, 70(1), 65-94. Retrieved November 18th, 2023 from <http://piketty.pse.ens.fr/files/oldfichiers051211/enseig/economie/articl/Solow1956.pdf>
46. Stiles, W. B. (1999). *Evaluating qualitative research*. Evidence-Based Mental Health, 2(4), 99. Retrieved January 1st, 2024 from https://www.researchgate.net/profile/William-Stiles-3/publication/270711518_Evaluating_qualitative_research/links/54bbf4610cf253b50e2d13f2/Evaluating-qualitative-research.pdf
47. Streeck, W. (2012). *Skills and politics: General and specific. The political economy of collective skill formation*, 317-352. Retrieved November 19th, 2023 from <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/45624/1/656739037.pdf>
48. Williams, R. (1961). *The long revolution*. Columbia University Press.
49. Zaucha, J. (2019). *Can classical location theory apply to sea space?*. Maritime Spatial Planning: past, present, future, 97-119. Retrieved December 29th, 2023 from <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/22921/1007240.pdf?sequence=1#page=126>
50. Zohrabi, M. (2013). *Mixed method research: Instruments, validity, reliability and reporting findings*. Theory and practice in language studies, 3(2), 254. Retrieved January 1st, 2024 from <https://www.academypublication.com/issues/past/tpls/vol03/02/tpls0302.pdf#page=56>

ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

1. Δαγκαλίδης, Αθανάσιος. (2012). *Κλαδική Μελέτη: Γουνοποιία*. Προσπελάστηκε στις 25 Νοεμβρίου, 2023 από <https://www.piraeusholdings.gr/~media/com/downloads/greek-sectoral-studies/2012/furs.ashx>
2. Δήμος Καστοριάς. (2016). *Επιχειρησιακό πρόγραμμα Δήμου Καστοριάς 2015-2019*. Προσπελάστηκε στις 18 Νοεμβρίου, 2023 από <https://kastoria.gov.gr/wp-content/uploads/2016/07>
3. ΕΛΣΤΑΤ. (2023). *Αποτελέσματα Απογραφής Πληθυσμού Κατοικιών 2021*. Προσπελάστηκε στις 14 Νοεμβρίου, 2023 από https://elstat-outsourcers.statistics.gr/Census2022_GR.pdf
4. ΕΛΣΤΑΤ. (2023). *Έρευνα εργατικού Δυναμικού. Α Τρίμηνο 2023*. Προσπελάστηκε στις 28 Δεκεμβρίου, 2023 από <https://www.statistics.gr/documents/20181/62548cda-4f46-6d4e-8ca0-e719f6855a25>
5. Επιμελητήριο Καστοριάς. (2018). *Υπόμνημα Προτάσεων για την Ανάπτυξη της Επιχειρηματικότητας της Π.Ε. Καστοριάς*. Προσπελάστηκε στις 14 Νοεμβρίου, 2023 από <https://fouit.gr/wp-content/uploads/2018>
6. Επιμελητήριο Καστοριάς. (2018). *Υπόμνημα Προτάσεων για την Ανάπτυξη της Επιχειρηματικότητας της Π.Ε. Καστοριάς*. Προσπελάστηκε στις 15 Νοεμβρίου, 2023 από <https://fouit.gr/wp-content/uploads/2018/08/>
7. Ίσαρη, Φ. & Πούρκος Μ. (2015). *Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας, Εφαρμογές στην Ψυχολογία και στην Εκπαίδευση*. Αθήνα: ΣΕΑΒ.
8. Καλυβίτης, Σαράντης., Κατσίμη, Μαργαρίτα., & Μούτος, Θωμάς. (2018). *Εξαγωγές και Εξαγωγικές Επιχειρήσεις στην Ελλάδα*. ΔιαΝΕΟσις. Προσπελάστηκε στις 15 Νοεμβρίου, 2023 από https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2018/12/exports_final.pdf
9. Κουβέλη, Α. (1984). *Το στοιχείο της παραμόρφωσης στην εμπειρική κοινωνική έρευνα: τυποποιημένο ερωτηματολόγιο και ελεύθερη συνέντευξη*. Επιθεώρηση κοινωνικών Ερευνών. 54/1984. Προσπελάστηκε στις 7 Ιανουαρίου, 2024 από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/ekke/article/viewFile/7389/7111>
10. Κυρίκος, Δημήτρης Γ. (2015). *Μακροοικονομική Ανάλυση και Πολιτική*. Προσπελάστηκε στις 15 Νοεμβρίου, 2023 από <https://repository.kallipos.gr/retrieve/01f137a6-bc02-44d9-916a-50dac9f66d01>

11. Λιανός, Θεόδωρος & Ψειρίδου, Αναστασία. (2015). *Οικονομική Ανάλυση και Πολιτική – Μακροοικονομική/Βασικές Αρχές και Προεκτάσεις*. Προσπελάστηκε στις 15 Νοεμβρίου, 2023 από <https://repository.kallipos.gr/retrieve/fb169c6f-1284-4c6c-a57f-be11b5dce637>
12. Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας. (2015). *Επιχειρησιακό πρόγραμμα Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας 2015-2019*. Προσπελάστηκε στις 19 Νοεμβρίου, 2023 από <https://www.pdm.gov.gr/wp-content/uploads/2016/02/sxedio-stratigikou-sxediasmou-pdm-2015-2019.pdf>
13. Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας. (2021). *Ετήσια έκθεση ανταγωνιστικότητας και διαρθρωτικής προσαρμογής στον τομέα του τουρισμού για το έτος 2020*. Προσπελάστηκε στις 15 Νοεμβρίου, 2023 από https://insete.gr/wp-content/uploads/2020/05/21-12_Western_Macedonia-2.pdf
14. Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας. (2022). *Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης του Κλάδου της Γούνας στη Δυτική Μακεδονία*. Προσπελάστηκε στις 27 Δεκεμβρίου, 2023 από <https://pepdym.gr/images/Wb/A5PEP/320/11-StrGouna.pdf>

Παπανδρέου Αθανάσιος - Το ανθρώπινο δυναμικό ως πρωταρχική συνισταμένη της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση του τοπικού παραγωγικού συστήματος γουνοποιίας της Καστοριάς

ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

<https://www.onetcenter.org/>

<https://esco.ec.europa.eu/el>

<https://www.cedefop.europa.eu/el>

<https://www.onetcenter.org/taxonomy.html>

<https://esco.ec.europa.eu/el/about-esco/what-esco>

<https://istorikakastorias.blogspot.com/2015/06/2-1950-2015.html>

https://insete.gr/wp-content/uploads/2020/05/21-12_Western_Macedonia-2.pdf

<https://vegaia.gr/service/stoicheia-statistika/>

Παπανδρέου Αθανάσιος - Το ανθρώπινο δυναμικό ως πρωταρχική συνισταμένη της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση του τοπικού παραγωγικού συστήματος γουνοποιίας της Καστοριάς

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παπανδρέου Αθανάσιος - Το ανθρώπινο δυναμικό ως πρωταρχική συνισταμένη της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση του τοπικού παραγωγικού συστήματος γουνοποιίας της Καστοριάς

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ

Έντυπο Συγκατάθεσης Κατόπιν Ενημέρωσης

Τίτλος της έρευνας:

Το ανθρώπινο δυναμικό ως πρωταρχική συνισταμένη της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση του τοπικού παραγωγικού συστήματος γουνοποιίας της Καστοριάς.

Καλείστε να συμμετέχετε σε μια έρευνα που διεξάγεται από τον **Παπανδρέου Αθανάσιο, Μεταπτυχιακό Φοιτητή του ΠΜΣ «Εκπαίδευση, Ανθρώπινο Δυναμικό και Πολιτικές Απασχόλησης»** του Τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, υπό την επιστημονική επίβλεψη του καθηγητή Γούλα Χρήστου. Πριν αποφασίσετε αν θα συμμετάσχετε ή όχι, είναι σημαντικό να καταλάβετε γιατί γίνεται η συγκεκριμένη έρευνα. Αφιερώστε λίγο χρόνο για να διαβάσετε προσεκτικά τις παρακάτω πληροφορίες και να τις συζητήσετε με άλλους, εάν το επιθυμείτε. Ρωτήστε μας αν υπάρχει κάτι που δεν είναι σαφές ή δεν καταλαβαίνετε ή αν θέλετε περισσότερες πληροφορίες για το παρόν ενημερωτικό κείμενο ή για το έντυπο συγκατάθεσης. Πάρτε χρόνο για να αποφασίσετε εάν θέλετε ή όχι να συμμετάσχετε. Σας ευχαριστώ που το διαβάσατε.

Μπορείτε να αφιερώσετε όσο χρόνο χρειάζεστε για να διαβάσετε το **Έντυπο Συγκατάθεσης Κατόπιν Ενημέρωσης**.

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΕ ΑΥΤΗΝ

Σας ζητάμε να συμμετέχετε στην παρούσα έρευνα της οποίας ο σκοπός είναι η διερεύνηση της τρέχουσας κατάστασης της τοπικής αγοράς γούνας της Καστοριάς σε συνάρτηση με το ανθρώπινο κεφάλαιο. Παράλληλα, επιχειρούμε να εξετάσουμε κατά πόσον η συσσώρευση ανθρωπίνου κεφαλαίου στην περιοχή και η παραγωγική αποκέντρωση, έγιναν με τρόπο οργανωμένο και αν συνδυάστηκαν με καλά αμειβόμενες και ασφαλείς θέσεις εργασίας οδηγώντας στην οικονομική ευημερία της τοπικής κοινωνίας. Η διάρκεια συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου υπολογίζεται σε 10 λεπτά. Η συμμετοχή σας στην έρευνα καθορίζεται ως μία φορά. Οι ερωτήσεις δημογραφικού ενδιαφέροντος που ενυπάρχουν στο ερωτηματολόγιο αφορούν σε ηλικία, φύλο και μορφωτικό επίπεδο, οικογενειακή κατάσταση και θέση/χρόνια εργασίας και συλλέγονται με σκοπό τη στατιστική συσχέτιση με τις απαντήσεις του κυρίως μέρους της ποσοτικής διερεύνησης. Οι ερωτήσεις της ποσοτικής διερεύνησης αφορούν σε ερωτήσεις ανοιχτού τύπου, στις οποίες καλείστε να αποτυπώσετε ελεύθερα την άποψή σας και να την τεκμηριώσετε με παραδείγματα αν αυτό επιθυμείτε. Βασική παράμετρος της συμμετοχής σας στην έρευνα είναι η όσο το δυνατόν περισσότερο ειλικρινής και σαφής απάντηση των ερωτήσεων.

Η συμμετοχή σας είναι απολύτως **οικειοθελής και προαιρετική**.

ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ

Δεν πρέπει να απαντήσετε σε καμία ερώτηση ή να συμμετάσχετε στην έρευνα εάν δεν το επιθυμείτε και αυτό είναι απολύτως σεβαστό. Δεν χρειάζεται να μας δώσετε κανέναν λόγο για να μην απαντήσετε σε κάποια ερώτηση ή να αρνηθείτε να συμμετάσχετε στην έρευνα. Δεν θα προκύψουν τυχαία ευρήματα.

ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ

Δεν θα έχετε οικονομικό όφελος από τη συμμετοχή σας στην παρούσα έρευνα. Η έρευνα είναι για αποκλειστικά μη κερδοσκοπικούς και ακαδημαϊκούς σκοπούς.

ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ

Κατά τη δήλωση του ερευνητή της έρευνας δεν υπάρχει σύγκρουση συμφερόντων.

ΕΜΠΙΣΤΕΥΤΙΚΟΤΗΤΑ

Οι πληροφορίες που θα παρέχετε θα είναι **αυστηρά απόρρητες** και θα τηρηθεί **ανωνυμία** σύμφωνα με τον νέο Ευρωπαϊκό Κανονισμό 2016/679, περί προσωπικών δεδομένων (GDPR). Όλες οι προσωπικές πληροφορίες που συλλέγονται θα αντιμετωπίζονται ως εμπιστευτικές και η πρόσβαση σε αυτές θα ελέγχεται αυστηρά και θα περιορίζεται μόνο στον ερευνητή. Τα δεδομένα θα φυλάσσονται με ευθύνη του ερευνητή.

Σε περίπτωση που τα αποτελέσματα της έρευνας δημοσιευτούν ή παρουσιαστούν σε συνέδρια δεν θα συμπεριληφθούν πληροφορίες που θα αποκαλύπτουν την ταυτότητά σας.

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ συμμετεχόντων στην ΕΡΕΥΝΑ

Μπορείτε να αποσύρετε τη συγκατάθεσή σας οποιαδήποτε στιγμή και να διακόψετε τη συμμετοχή σας χωρίς να υποστείτε καμία κύρωση.

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΕΡΕΥΝΗΤΩΝ

Αν έχετε οποιοσδήποτε ερωτήσεις ή ανησυχίες σε σχέση με την έρευνα, μη διστάσετε να επικοινωνήσετε με τον ερευνητή.

Ακολουθούν τα πλήρη στοιχεία επικοινωνίας του ερευνητή:

Παπανδρέου Αθανάσιος Γεώργιος, Μεταπτυχιακός φοιτητής

Τηλ.: 6974595095 email: sparandr@gmail.com

Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων για την πολύτιμη συμμετοχή σας στην έρευνα και για το χρόνο που θα διαθέσετε για τη συμμετοχή σας στη διαδικασία συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου.

Παρακαλώ σημειώστε με X εάν δέχεστε ή όχι να συμμετάσχετε στην έρευνα.

Δέχομαι να συμμετάσχω στην έρευνα.

Δεν δέχομαι να συμμετάσχω στην έρευνα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

ΣΧΕΔΙΟ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

Α ΜΕΡΟΣ-ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Φύλο

- Γυναίκα Άνδρας Άλλο Δεν Επιθυμώ να απαντήσω

Ηλικία

- Κάτω των 25 ετών

- 25-34

- 35-44

- 45-54

- 55-64

- 65+

Οικογενειακή κατάσταση

- Έγγαμος/η

- Άγαμος/η

- Διαζευγμένος/η

Μέλη στην οικογένεια

- 1-3 μέλη

- 4-6 μέλη

- 6+ μέλη

Μορφωτικό επίπεδο

- Αναλφάβητος
- Απόφοιτος Δημοτικού
- Απόφοιτος Γυμνασίου
- Απόφοιτος/η λυκείου
- Απόφοιτος/η ΙΕΚ/ΟΑΕΔ/Σχολής Γουνοποιίας
- Απόφοιτος/η ΤΕΙ
- Απόφοιτος/η ΑΕΙ
- Κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος
- Άλλο

Πόσα χρόνια εργάζεστε στην εταιρεία; *

- 0-5
- 6-10
- 11-15
- 16-20
- 21-25
- 26-30
- 30+ χρόνια

Ποια η θέση σας στον κλάδο της γουνοποιίας

- Εργάτης
- Διευθυντής
- Έμπορος
- Σε οικογενειακή επιχείρηση
- Άλλο:.....

B ΜΕΡΟΣ- ΚΥΡΙΩΣ ΕΡΕΥΝΑ

7. Αυτή τη στιγμή ο κλάδος της γουνοποιίας βρίσκεται σε κρίση. Ποια είναι τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζεις;
8. Θεωρείτε ότι το ανθρώπινο κεφάλαιο συνδέεται με την επιτυχία μιας επιχείρησης; Μπορείτε να μας δώσετε κάποιο παράδειγμα από την εμπειρία σας;
9. Τα τελευταία χρόνια παρατηρήθηκε μια τάση εγκατάλειψης του κλάδου. Ποιοι ήταν οι κυριότεροι λόγοι; Το εργατικό δυναμικό μετακινήθηκε εσωτερικά του νομού σε άλλους κλάδους ή άλλαξε τόπο διαμονής;
10. Ο κλάδος της γουνοποιίας ιστορικά συνδέθηκε με συσσώρευση ανθρώπινου κεφαλαίου. Η συσσώρευση αυτή συντελέστηκε θεωρείτε με τρόπο οργανωμένο, ώστε να οδηγήσει σε μια επαγγελματική επένδυση; Επένδυσαν οι εργοδότες σε ειδικές δεξιότητες;
11. Η ιστορική ειδικευση του πληθυσμού με τη γούνα αποτέλεσε παράγοντα σταθερότητας στον νομό της Καστοριάς για πολλά χρόνια. Θεωρείτε ότι αυτή η περιφερειακή ανάπτυξη συνδέθηκε με καλά αμειβόμενες και ασφαλείς θέσεις εργασίας;
12. «Η ανάπτυξη των τοπικών αγορών αποτέλεσε έναν τρόπο οργάνωσης και αντίστασης για την αντιμετώπιση πιέσεων από εγχώριες πολιτικές». Ποια η γνώμη σας για την παραγωγική αποκέντρωση; Πως λειτούργησε αυτή στην περιοχή της Καστοριάς;
13. Πως αντιλαμβάνεστε την έννοια της τοπικής ανάπτυξης;
Αντιλαμβάνομαι την τοπική ανάπτυξη ως:
 - Αύξηση του μέσου εισοδήματος των κατοίκων
 - Αύξηση των θέσεων εργασίας

Παπανδρέου Αθανάσιος - Το ανθρώπινο δυναμικό ως πρωταρχική συνισταμένη της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση του τοπικού παραγωγικού συστήματος γουνοποιίας της Καστοριάς

- Βελτίωση των παραγωγικών υποδομών
- Βελτίωση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού
- Προσέλκυση επενδύσεων
- Βελτίωση της ποιότητας ζωής
- Λειτουργία της τοπικής αυτοδιοίκησης με επιχειρησιακό προσανατολισμό

(Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις).

14. Ποιοι παράγοντες μπορούν να συμβάλλουν στην ενδυνάμωση της Τοπικής Ανάπτυξης στην περιοχή σας, στο εγγύς μέλλον;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 1

Α ΜΕΡΟΣ-ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Φύλο

- Γυναίκα Άνδρας Άλλο Δεν Επιθυμώ να απαντήσω

Ηλικία

- Κάτω των 25 ετών
 25-34
 35-44
 45-54
 55-64
 65+

Οικογενειακή κατάσταση

- Έγγαμος/η
 Άγαμος/η
 Διαζευγμένος/η

Μέλη στην οικογένεια

- 1-3 μέλη
 4-6 μέλη
 6+ μέλη

Μορφωτικό επίπεδο

- Αναλφάβητος
 Απόφοιτος Δημοτικού
 Απόφοιτος Γυμνασίου
 Απόφοιτος/η λυκείου
 Απόφοιτος/η ΙΕΚ/ΟΑΕΔ/Σχολής Γουνοποιίας
 Απόφοιτος/η ΤΕΙ
 Απόφοιτος/η ΑΕΙ
 Κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος
 Άλλο

Πόσα χρόνια εργάζεστε στην εταιρεία; *

- 0-5
- 6-10
- 11-15
- 16-20
- 21-25
- 26-30
- 30+ χρόνια

Ποια η θέση σας στον κλάδο της γουνοποιίας

- Εργάτης
- Διευθυντής
- Έμπορος
- Σε οικογενειακή επιχείρηση
- Άλλο:.....

B ΜΕΡΟΣ- ΚΥΡΙΩΣ ΕΡΕΥΝΑ

1. Αυτή τη στιγμή ο κλάδος της γουνοποιίας βρίσκεται σε κρίση. Ποια είναι τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει;

Τα σημαντικότερα προβλήματα κατά τη γνώμη μου είναι ο πόλεμος και αποκλεισμός , (εμπάργκο των εξαγωγών), της Ρωσίας καθώς και το οικολογικό κίνημα εναντίον της Γούνας.

2. Θεωρείτε ότι το ανθρώπινο κεφάλαιο συνδέεται με την επιτυχία μιας επιχείρησης; Μπορείτε να μας δώσετε κάποιο παράδειγμα από την εμπειρία σας;

Συμφωνώ απόλυτα με την παραπάνω πρόταση. Ο γουνεργάτης της Καστοριάς είναι μοναδικός τεχνίτης στον κόσμο και τα προϊόντα του είναι ποιοτικά και μοναδικά. Η οικογενειακή μας επιχείρηση εδώ και 30 χρόνια στηρίζεται σε τέτοιους ανθρώπους όλα αυτά τα χρόνια με αगाστή συνεργασία μεταξύ μας

3. Τα τελευταία χρόνια παρατηρήθηκε μια τάση εγκατάλειψης του κλάδου. Ποιοι ήταν οι κυριότεροι λόγοι; Το εργατικό δυναμικό μετακινήθηκε εσωτερικά του νομού σε άλλους κλάδους ή άλλαξε τόπο διαμονής;

Όπως έχω αναφερθεί και παραπάνω το εμπάργκο των εξαγωγών προς τη Ρωσία είχε σαν αποτέλεσμα τη συρρίκνωση του κλάδου, αφού πάνω από το 80% αυτών πήγαινε στη Ρωσία. Επίσης δεν είχαμε ανανέωση του εργατικού δυναμικού και όσοι έμειναν αυτή τη στιγμή είναι μεταξύ 60-65 ετών. Όσοι εγκατέλειψαν τη γούνα στράφηκαν στον γεωργικό

τομέα της περιοχής αλλά και στον τουρισμό , είτε σεζόν αλλού στην επικράτεια είτε τοπικά. Επίσης παρατηρήθηκε και φυγή στο εξωτερικό με αποτέλεσμα να χάσουμε και έδρα βουλευτή λόγω μείωσης πληθυσμού.

4. Ο κλάδος της γουνοποιίας ιστορικά συνδέθηκε με συσσώρευση ανθρώπινου κεφαλαίου. Η συσσώρευση αυτή συντελέστηκε θεωρείτε με τρόπο οργανωμένο, ώστε να οδηγήσει σε μια επαγγελματική επένδυση; Επένδυσαν οι εργοδότες σε ειδικές δεξιότητες;

Στις δεκαετίες του 70 και 80 πράγματι είχαμε αθρόα εισόδο πολλών εργατών στη γούνα από γειτονικούς νομούς, λόγω πολύ καλών εισοδημάτων και μια σχετική προοπτική του κλάδου. Παρόλα αυτά δεν έγινε κάτι οργανωμένο ή κατευθυνόμενο από κάποιον φορέα για ειδικότητες και αριθμό εργαζομένων. Ίσως μόνο την περίοδο που λειτούργησε η σχολή γουνοποιίας αλλά και αυτή εγκαταλείφθηκε πολύ γρήγορα. Άρα δεν είχαμε καμία επένδυση σε ειδικές δεξιότητες.

5. Η ιστορική ειδικευση του πληθυσμού με τη γούνα αποτέλεσε παράγοντα σταθερότητας στον νομό της Καστοριάς για πολλά χρόνια. Θεωρείτε ότι αυτή η περιφερειακή ανάπτυξη συνδέθηκε με καλά αμειβόμενες και ασφαλείς θέσεις εργασίας;

Ναι , όταν υπήρχαν δουλειές και πολύ καλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας όλοι ήταν ευχαριστημένοι και φαινόταν να υπήρχε προοπτική στον κλάδο. Όμως το οικοδόμημα με τους πρώτους κραδασμούς κατέρρευσε και συμπαρέσυρε μια ολόκληρη τοπική οικονομία.

6. «Η ανάπτυξη των τοπικών αγορών αποτέλεσε έναν τρόπο οργάνωσης και αντίστασης για την αντιμετώπιση πιέσεων από εγχώριες πολιτικές». Ποια η γνώμη σας για την παραγωγική αποκέντρωση; Πως λειτούργησε αυτή στην περιοχή της Καστοριάς;

Στην ακμή της Γούνας η περιοχή μας ήταν το πρότυπο σε αυτό που περιγράφεται στο ερώτημα. Δυστυχώς λειτούργησε καιροσκοπικά και τυχοδιωκτικά και όχι οργανωμένα.

7. Πως αντιλαμβάνεστε την έννοια της τοπικής ανάπτυξης;

Αντιλαμβάνομαι την τοπική ανάπτυξη ως:

- Αύξηση του μέσου εισοδήματος των κατοίκων □
- Αύξηση των θέσεων εργασίας □
- Βελτίωση των παραγωγικών υποδομών □
- Βελτίωση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού □
- Προσέλκυση επενδύσεων □
- Βελτίωση της ποιότητας ζωής □
- Λειτουργία της τοπικής αυτοδιοίκησης με επιχειρησιακό προσανατολισμό □

Παπανδρέου Αθανάσιος - Το ανθρώπινο δυναμικό ως πρωταρχική συνισταμένη της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση του τοπικού παραγωγικού συστήματος γουνοποιίας της Καστοριάς

(Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις).

8. Ποιοι παράγοντες μπορούν να συμβάλλουν στην ενδυνάμωση της Τοπικής Ανάπτυξης στην περιοχή σας, στο εγγύς μέλλον;

Αρχικά πολιτικοί – οικονομικοί, η πολιτεία να είναι δίπλα και αρωγός στον επιχειρηματία και όχι αντίπαλος και εχθρός.

Επίσης εκπαίδευση τόσο σε επιχειρηματίες όσο και σε εργαζόμενους σε νέα προϊόντα και νέες τεχνολογίες.

Και τέλος όλη η τοπική κοινωνία να μη διχάζεται σε υπέρ και κατά του κλάδου.

Σε ευχαριστώ που μου έδωσες την ευκαιρία να απαντήσω και να εκθέσω τις απόψεις μου.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 2

Α ΜΕΡΟΣ-ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Φύλο

- Γυναίκα Άνδρας Άλλο Δεν Επιθυμώ να απαντήσω

Ηλικία

- Κάτω των 25 ετών
 25-34
 35-44
 45-54
 55-64
 65+

Οικογενειακή κατάσταση

- Έγγαμος/η
 Άγαμος/η
 Διαζευγμένος/η

Μέλη στην οικογένεια

- 1-3 μέλη
 4-6 μέλη
 6+ μέλη

Μορφωτικό επίπεδο

- Αναλφάβητος
 Απόφοιτος Δημοτικού
 Απόφοιτος Γυμνασίου
 Απόφοιτος/η λυκείου
 Απόφοιτος/η ΙΕΚ/ΟΑΕΔ/Σχολής Γουνοποιίας
 Απόφοιτος/η ΤΕΙ
 Απόφοιτος/η ΑΕΙ
 Κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος
 Άλλο

Πόσα χρόνια εργάζεστε στην εταιρεία; *

- 0-5
 6-10

- 11-15
- 16-20
- 21-25
- 26-30
- 30+ χρόνια

Ποια η θέση σας στον κλάδο της γουνοποιίας

- Εργάτης
- Διευθυντής
- Έμπορος
- Σε οικογενειακή επιχείρηση
- Άλλο:.....

B ΜΕΡΟΣ- ΚΥΡΙΩΣ ΕΡΕΥΝΑ

1. Αυτή τη στιγμή ο κλάδος της γουνοποιίας βρίσκεται σε κρίση. Ποια είναι τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζεις;

Νομίζω ο πόλεμος της Ρωσίας και τα χαμηλά μεροκάματα. Δουλειές τα μεγάλα μαγαζιά έχουν αλλά εκμεταλλεύονται την κρίση και δεν πληρώνουν τους εργάτες.

2. Θεωρείτε ότι το ανθρώπινο κεφάλαιο συνδέεται με την επιτυχία μιας επιχείρησης; Μπορείτε να μας δώσετε κάποιο παράδειγμα από την εμπειρία σας;

Ο εργάτης της γούνας είναι τεχίτης και πολύ εξειδικευμένος στο αντικείμενο. Εγώ είμαι του γυμνασίου αλλά μπορώ να στήσω ένα παλτό των 10.000€ από το μηδέν έως να φορεθεί από τη γυναίκα. Βέβαια και ο επιχειρηματίας κλείνει συμφωνίες για πωλήσεις αλλά βασίζεται στην δουλειά μας.

3. Τα τελευταία χρόνια παρατηρήθηκε μια τάση εγκατάλειψης του κλάδου. Ποιοι ήταν οι κυριότεροι λόγοι; Το εργατικό δυναμικό μετακινήθηκε εσωτερικά του νομού σε άλλους κλάδους ή άλλαξε τόπο διαμονής;

Τα χαμηλά μεροκάματα και η γούνα πλέον δεν είναι στην μόδα. Οι περισσότεροι που έφυγαν από την γούνα έγιναν αγρότες και δουλεύουν στον Δήμο και σε ξενοδοχεία σεζόν τα καλοκαίρια. Πολλοί έφυγαν μόνιμα από την Καστοριά και στο εξωτερικό.

4. Ο κλάδος της γουνοποιίας ιστορικά συνδέθηκε με συσσώρευση ανθρωπίνου κεφαλαίου. Η συσσώρευση αυτή συντελέστηκε θεωρείτε με τρόπο οργανωμένο, ώστε να οδηγήσει σε μια επαγγελματική επένδυση; Επένδυσαν οι εργοδότες σε ειδικές δεξιότητες;

Δεν νομίζω να έγινε οργανωμένα τίποτα. Η ίδια η δουλειά οδηγούσε τις εξελίξεις και όλοι έτρεχαν από πίσω από αυτές. Δεν έγινε κάτι σε ειδικές δεξιότητες, αντίθετα όλοι μάθαμε και τις άλλες ειδικότητες γιατί δεν υπήρχαν γουνεργάτες.

5. Η ιστορική ειδίκευση του πληθυσμού με τη γούνα αποτέλεσε παράγοντα σταθερότητας στον νομό της Καστοριάς για πολλά χρόνια. Θεωρείτε ότι αυτή η περιφερειακή ανάπτυξη συνδέθηκε με καλά αμειβόμενες και ασφαλείς θέσεις εργασίας;

Στα προηγούμενα χρόνια όλοι ήταν πολύ καλά από θέματα αμοιβών. Και οι εργάτες και οι επιχειρηματίες. Τα μεροκάματα ήταν ικανοποιητικά ενώ σήμερα δουλεύουμε οι μισοί και πληρωνόμαστε πολύ λιγότερο και δεν ξέρουμε αν πάμε και αύριο για δουλειά.

6. «Η ανάπτυξη των τοπικών αγορών αποτέλεσε έναν τρόπο οργάνωσης και αντίστασης για την αντιμετώπιση πιέσεων από εγχώριες πολιτικές». Ποια η γνώμη σας για την παραγωγική αποκέντρωση; Πως λειτούργησε αυτή στην περιοχή της Καστοριάς;

Η Καστοριά ήταν από τις πιο πλούσιες περιοχές της Ελλάδος και σήμερα είναι από τις πιο φτωχές. Νομίζω σου απάντησα.

7. Πως αντιλαμβάνεστε την έννοια της τοπικής ανάπτυξης;

Αντιλαμβάνομαι την τοπική ανάπτυξη ως:

- **Αύξηση του μέσου εισοδήματος των κατοίκων** □
- **Αύξηση των θέσεων εργασίας** □
- **Βελτίωση των παραγωγικών υποδομών** □
- **Βελτίωση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού** □
- **Προσέλκυση επενδύσεων** □
- **Βελτίωση της ποιότητας ζωής** □
- **Λειτουργία της τοπικής αυτοδιοίκησης με επιχειρησιακό προσανατολισμό** □

(Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις).

8. Ποιοι παράγοντες μπορούν να συμβάλλουν στην ενδυνάμωση της Τοπικής Ανάπτυξης στην περιοχή σας, στο εγγύς μέλλον;

Πρέπει να βοηθήσουν όλοι οι τοπικοί άρχοντες αρχικά με προγράμματα και σεμινάρια και μετά οι τοπικοί επιχειρηματίες να προσλάβουν κόσμο για να ξανακάνουμε τον κλάδο πάλι δυνατό. Σε ευχαριστώ.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 3

Α ΜΕΡΟΣ-ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Φύλο

- Γυναίκα Άνδρας Άλλο Δεν Επιθυμώ να απαντήσω

Ηλικία

- Κάτω των 25 ετών
 25-34
 35-44
 45-54
 55-64
 65+

Οικογενειακή κατάσταση

- Έγγαμος/η
 Άγαμος/η
 Διαζευγμένος/η

Μέλη στην οικογένεια

- 1-3 μέλη
 4-6 μέλη
 6+ μέλη

Μορφωτικό επίπεδο

- Αναλφάβητος
 Απόφοιτος Δημοτικού
 Απόφοιτος Γυμνασίου
 Απόφοιτος/η λυκείου
 Απόφοιτος/η ΙΕΚ/ΟΑΕΔ/Σχολής Γουνοποιίας
 Απόφοιτος/η ΤΕΙ
 Απόφοιτος/η ΑΕΙ
 Κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος
 Άλλο

Πόσα χρόνια εργάζεστε στην εταιρεία; *

- 0-5
 6-10

- 11-15
- 16-20
- 21-25
- 26-30
- 30+ χρόνια

Ποια η θέση σας στον κλάδο της γουνοποιίας

- Εργάτης
- Διευθυντής
- Έμπορος
- Σε οικογενειακή επιχείρηση
- Άλλο:.....

B ΜΕΡΟΣ- ΚΥΡΙΩΣ ΕΡΕΥΝΑ

1. Αυτή τη στιγμή ο κλάδος της γουνοποιίας βρίσκεται σε κρίση. Ποια είναι τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει;

A. Αδυναμία εύρεσης αγορών

B. Έλλειψη καινοτομίας

Γ. Διεθνείς συνθήκες εμπορίου (κρίση αγορών)

Δ. Αντίληψη περί δικαιωμάτων των ζώων και γουνοδερμάτων

2. Θεωρείτε ότι το ανθρώπινο κεφάλαιο συνδέεται με την επιτυχία μιας επιχείρησης; Μπορείτε να μας δώσετε κάποιο παράδειγμα από την εμπειρία σας;

Συμφωνώ απόλυτα με την παραπάνω πρόταση. Όπως σε κάθε επιχείρηση έτσι και σε επιχειρήσεις γούνας το μοναδικό πραγματικά ανθρώπινο τους δυναμικό είναι παράγοντας διαφοροποίησης από παρεμφερή επαγγέλματα.

3. Τα τελευταία χρόνια παρατηρήθηκε μια τάση εγκατάλειψης του κλάδου. Ποιοι ήταν οι κυριότεροι λόγοι; Το εργατικό δυναμικό μετακινήθηκε εσωτερικά του νομού σε άλλους κλάδους ή άλλαξε τόπο διαμονής;

Οι 4 παραπάνω λόγοι στην πρώτη σας ερώτηση, συνέβαλλαν σε μια αρκετά μεγάλη περίοδο στη συρρίκνωση του κλάδου με καταστροφικές συνέπειες για την τοπική και εθνική οικονομία γενικότερα. Ένα τραγικό αποτέλεσμα είναι η μετατροπή του νομού σε μονοεδρική εκλογική περιφέρεια. Ο κόσμος στράφηκε σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις αλλά υπάρχει έλλειψη υποδομών στο Νομό, οδοποιία , φράγματα, ορεινότητα. Ο

Τουρισμός παρά ταύτα ενισχύθηκε και πολλά πρώην εργαστήρια μετατράπηκαν σε κέντρα εστίασης.

4. Ο κλάδος της γουνοποιίας ιστορικά συνδέθηκε με συσσώρευση ανθρωπίνου κεφαλαίου. Η συσσώρευση αυτή συντελέστηκε θεωρείτε με τρόπο οργανωμένο, ώστε να οδηγήσει σε μια επαγγελματική επένδυση; Επένδυσαν οι εργοδότες σε ειδικές δεξιότητες;

Κατηγορηματικά Όχι , διότι δεν υπήρχε και εκπαίδευση στους ίδιους τους εργοδότες-επιχειρηματίες αλλά και ούτε και πρόσληψη ειδικών ανθρώπων στελεχών για να τους βοηθήσουν. Τα τελευταία χρόνια μόνο βλέπουμε μία αντιστροφή σε αυτό. Οπότε δεν είχαν αναπτυχθεί ειδικές δεξιότητες από κανέναν στην αγορά εργασίας.

5. Η ιστορική ειδίκευση του πληθυσμού με τη γούνα αποτέλεσε παράγοντα σταθερότητας στον νομό της Καστοριάς για πολλά χρόνια. Θεωρείτε ότι αυτή η περιφερειακή ανάπτυξη συνδέθηκε με καλά αμειβόμενες και ασφαλείς θέσεις εργασίας;

Ναι ,αλλά για πολύ λίγο χρονικό διάστημα διότι η μονοκαλλιέργεια της γούνας στο νομό και η εξάρτηση από τη Ρωσία ήταν παράγοντες αστάθειας κάτι που φάνηκε οδυνηρά στους επαγγελματίες του χώρου.

6. «Η ανάπτυξη των τοπικών αγορών αποτέλεσε έναν τρόπο οργάνωσης και αντίστασης για την αντιμετώπιση πιέσεων από εγχώριες πολιτικές». Ποια η γνώμη σας για την παραγωγική αποκέντρωση; Πως λειτούργησε αυτή στην περιοχή της Καστοριάς;

Η παραγωγική αποκέντρωση πρέπει να είναι πάντα ο στόχος κάθε περιφερειακής αρχής, κάτι που λειτούργησε αρχικά στον νομό μας λόγω εισροών χρημάτων από τη γούνα αλλά με μη βιώσιμο τρόπο. Χωρίς σχέδιο , χωρίς εναλλακτικές.

7. Πως αντιλαμβάνεστε την έννοια της τοπικής ανάπτυξης;

Αντιλαμβάνομαι την τοπική ανάπτυξη ως:

- Αύξηση του μέσου εισοδήματος των κατοίκων
- Αύξηση των θέσεων εργασίας
- Βελτίωση των παραγωγικών υποδομών
- Βελτίωση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού
- Προσέλκυση επενδύσεων
- Βελτίωση της ποιότητας ζωής
- Λειτουργία της τοπικής αυτοδιοίκησης με επιχειρησιακό προσανατολισμό

(Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις).

8. Ποιοι παράγοντες μπορούν να συμβάλλουν στην ενδυνάμωση της Τοπικής Ανάπτυξης στην περιοχή σας, στο εγγύς μέλλον;

Παπανδρέου Αθανάσιος - Το ανθρώπινο δυναμικό ως πρωταρχική συνισταμένη της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση του τοπικού παραγωγικού συστήματος γουνοποιίας της Καστοριάς

Δυστυχώς κανένας ,άμεσα , γιατί απουσιάζουν στην ολότητά τους οι παραπάνω παράγοντες που απαιτούνται για την τοπική ανάπτυξη.

Μακροπρόθεσμα μόνο η προσέλκυση επενδύσεων και μια διαφορετική λειτουργία της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Σας ευχαριστώ και εγώ.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 4

Α ΜΕΡΟΣ-ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Φύλο

- Γυναίκα Άνδρας Άλλο Δεν Επιθυμώ να απαντήσω

Ηλικία

- Κάτω των 25 ετών
 25-34
 35-44
 45-54
 55-64
 65+

Οικογενειακή κατάσταση

- Έγγαμος/η
 Άγαμος/η
 Διαζευγμένος/η

Μέλη στην οικογένεια

- 1-3 μέλη
 4-6 μέλη
 6+ μέλη

Μορφωτικό επίπεδο

- Αναλφάβητος
 Απόφοιτος Δημοτικού
 Απόφοιτος Γυμνασίου
 Απόφοιτος/η λυκείου
 Απόφοιτος/η ΙΕΚ/ΟΑΕΔ/Σχολής Γουνοποιίας
 Απόφοιτος/η ΤΕΙ
 Απόφοιτος/η ΑΕΙ
 Κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος
 Άλλο

Πόσα χρόνια εργάζεστε στην εταιρεία; *

- 0-5
 6-10

- 11-15
- 16-20
- 21-25
- 26-30
- 30+ χρόνια

Ποια η θέση σας στον κλάδο της γουνοποιίας

- Εργάτης
- Διευθυντής
- Έμπορος
- Σε οικογενειακή επιχείρηση
- Άλλο:.....

B ΜΕΡΟΣ- ΚΥΡΙΩΣ ΕΡΕΥΝΑ

1. Αυτή τη στιγμή ο κλάδος της γουνοποιίας βρίσκεται σε κρίση. Ποια είναι τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζεις;

Παγκόσμια κρίση εμπορίου

Έλλειψη Επενδύσεων και Εργατικού Δυναμικού (δεν ανανεώνεται)

2. Θεωρείτε ότι το ανθρώπινο κεφάλαιο συνδέεται με την επιτυχία μιας επιχείρησης; Μπορείτε να μας δώσετε κάποιο παράδειγμα από την εμπειρία σας;

Είναι το Α και το Ω. Πολύ σημαντικός παράγοντας, συμβάλλει στην ανάπτυξη της επιχείρησης. Βέβαια πάντα πρέπει να γίνεται η τοποθέτηση του κατάλληλου ανθρώπου στην κατάλληλη θέση κάτι που πιστεύω στην οικογενειακή μας επιχείρηση το έχουμε πετύχει, αφού λειτουργούμε 40 περίπου χρόνια.

3. Τα τελευταία χρόνια παρατηρήθηκε μια τάση εγκατάλειψης του κλάδου. Ποιοι ήταν οι κυριότεροι λόγοι; Το εργατικό δυναμικό μετακινήθηκε εσωτερικά του νομού σε άλλους κλάδους ή άλλαξε τόπο διαμονής;

Οι ίδιοι οι επιχειρηματίες της γούνας ναρκοθέτησαν τον κλάδο από τις ενέργειές τους χωρίς σχέδιο. Είναι ο κυριότερος λόγος, για μικροοικονομικά ατομικά συμφέροντα. Και τα δύο παρατηρήθηκαν με έμφαση στην αλλαγή του νομού και γι' αυτό χάσαμε και θέση Βουλευτή.

4. Ο κλάδος της γουνοποιίας ιστορικά συνδέθηκε με συσσώρευση ανθρωπίνου κεφαλαίου. Η συσσώρευση αυτή συντελέστηκε θεωρείτε με τρόπο οργανωμένο, ώστε να οδηγήσει σε μια επαγγελματική επένδυση; Επένδυσαν οι εργοδότες σε ειδικές δεξιότητες;

Θεωρώ ότι ναι, στα πρώτα χρόνια της ακμής του κλάδου είχαμε μια σχεδόν οργανωμένη προσέλκυση εργατών και είχαμε μια σχετική επένδυση ειδικών δεξιοτήτων, λαμβάνοντας υπόψη επιχειρήσεις ίδιου επιπέδου με τη δικιά μας. Ήταν όμως παροδικό και σύντομο.

5. Η ιστορική ειδίκευση του πληθυσμού με τη γούνα αποτέλεσε παράγοντα σταθερότητας στον νομό της Καστοριάς για πολλά χρόνια. Θεωρείτε ότι αυτή η περιφερειακή ανάπτυξη συνδέθηκε με καλά αμειβόμενες και ασφαλείς θέσεις εργασίας;

Και πάλι στα πρώτα χρόνια και εννοώ πριν από 30 με 40 χρόνια , ήταν έτσι όπως τα περιγράφεται. Σήμερα είναι αστείο να μιλάμε για καλά αμειβόμενες και ασφαλείς θέσεις και σας μιλάω και σαν εργοδότης διότι είναι αλυσίδα όλα στον κύκλο των εργασιών και στο εμπόριο.

6. «Η ανάπτυξη των τοπικών αγορών αποτέλεσε έναν τρόπο οργάνωσης και αντίστασης για την αντιμετώπιση πιέσεων από εγχώριες πολιτικές». Ποια η γνώμη σας για την παραγωγική αποκέντρωση; Πως λειτούργησε αυτή στην περιοχή της Καστοριάς;

Αρχικά λειτούργησε θετικά αλλά όπως και παραπάνω σας είπα ευκαιριακά και σύντομα χωρίς σχέδιο με μικροπολιτικά παιχνίδια.

7. Πως αντιλαμβάνεστε την έννοια της τοπικής ανάπτυξης;

Αντιλαμβάνομαι την τοπική ανάπτυξη ως:

- **Αύξηση του μέσου εισοδήματος των κατοίκων** □
- **Αύξηση των θέσεων εργασίας** □
- **Βελτίωση των παραγωγικών υποδομών** □
- **Βελτίωση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού** □
- **Προσέλκυση επενδύσεων** □
- **Βελτίωση της ποιότητας ζωής** □
- **Λειτουργία της τοπικής αυτοδιοίκησης με επιχειρησιακό προσανατολισμό** □

(Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις).

8. Ποιοι παράγοντες μπορούν να συμβάλλουν στην ενδυνάμωση της Τοπικής Ανάπτυξης στην περιοχή σας, στο εγγύς μέλλον;

Δυστυχώς ο κλάδος της Γούνας δεν νομίζω να ξαναβρεί το ρυθμό ανάπτυξης που είχε τα προηγούμενα έτη αλλά μέσω του Τουρισμού οι κάτοικοι του Νομού μας θα μπορέσουν να αυξήσουν τα εισοδήματά τους. Οπότε πρέπει να βοηθήσει άμεσα το πολιτικό ανθρώπινο δυναμικό του νομού και της περιφέρειας καθώς και ειδικά οικονομικά κίνητρα για προσέλκυση επενδύσεων σε αγροτικό και τουριστικό κλάδο.

Παπανδρέου Αθανάσιος - Το ανθρώπινο δυναμικό ως πρωταρχική συνισταμένη της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση του τοπικού παραγωγικού συστήματος γουνοποιίας της Καστοριάς

Σας ευχαριστώ.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 5

Α ΜΕΡΟΣ-ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Φύλο

- Γυναίκα Άνδρας Άλλο Δεν Επιθυμώ να απαντήσω

Ηλικία

- Κάτω των 25 ετών
 25-34
 35-44
 45-54
 55-64
 65+

Οικογενειακή κατάσταση

- Έγγαμος/η
 Άγαμος/η
 Διαζευγμένος/η

Μέλη στην οικογένεια

- 1-3 μέλη
 4-6 μέλη
 6+ μέλη

Μορφωτικό επίπεδο

- Αναλφάβητος
 Απόφοιτος Δημοτικού
 Απόφοιτος Γυμνασίου
 Απόφοιτος/η λυκείου
 Απόφοιτος/η ΙΕΚ/ΟΑΕΔ/Σχολής Γουνοποιίας
 Απόφοιτος/η ΤΕΙ
 Απόφοιτος/η ΑΕΙ
 Κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος
 Άλλο

Πόσα χρόνια εργάζεστε στην εταιρεία; *

- 0-5
 6-10

- 11-15
- 16-20
- 21-25
- 26-30
- 30+ χρόνια

Ποια η θέση σας στον κλάδο της γουνοποιίας

- Εργάτης
- Διευθυντής
- Έμπορος
- Σε οικογενειακή επιχείρηση
- Άλλο:.....

B ΜΕΡΟΣ- ΚΥΡΙΩΣ ΕΡΕΥΝΑ

1. Αυτή τη στιγμή ο κλάδος της γουνοποιίας βρίσκεται σε κρίση. Ποια είναι τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζεις;

α) Το σημαντικότερο πρόβλημα είναι η κρατική παρέμβαση (ρύθμιση δανείων, επιδοτήσεις κ.α.) που δημιουργούν συνθήκες αθέμιτου ανταγωνισμού με αποτέλεσμα την επιβίωση προβληματικών επιχειρήσεων και τον αφανισμό των υγιών.

β) Η παγκόσμια τάση της αποφυγής ενδυμάτων που προέρχονται από την θανάτωση ζώων και την αντικατάστασή τους από συνθετικά.

γ) Η δυσκολία εξαγωγής στην Ρωσία, λόγω των κυρώσεων που έχουν επιβληθεί από την Ε.Ε. μετά την εισβολή στην Ουκρανία.

2. Θεωρείτε ότι το ανθρώπινο κεφάλαιο συνδέεται με την επιτυχία μιας επιχείρησης; Μπορείτε να μας δώσετε κάποιο παράδειγμα από την εμπειρία σας;

Σαφέστατα θεωρώ πως το ανθρώπινο κεφάλαιο είναι ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες που επηρεάζουν την επιτυχία ή όχι μιας επιχείρησης. Ο κάθε άνθρωπος ανάλογα με τις δυνατότητες του και τις επιδιώξεις του συμβάλλει καταλυτικά στο αποτέλεσμα που θα επιτευχθεί. Προσωπικά παραδείγματα έχω πολλά, με εργαζόμενους όπου καταλάβαιναν πως το προσωπικό τους όφελος ταυτίζεται με το όφελος της επιχείρησης, με αποτέλεσμα να εργάζονται με διάθεση και προσήλωση και να επιτυγχάνουν υπεραξίες για την επιχείρηση και τον εαυτό τους. Καθώς επίσης και με εργαζόμενους που θεωρούσαν πως τα συμφέροντά τους είναι αντίθετα με αυτά της επιχείρησης, με αποτέλεσμα αρνητικές συνέπειες και για τις δύο πλευρές.

Παπανδρέου Αθανάσιος - Το ανθρώπινο δυναμικό ως πρωταρχική συνισταμένη της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση του τοπικού παραγωγικού συστήματος γουνοποιίας της Καστοριάς

3. Τα τελευταία χρόνια παρατηρήθηκε μια τάση εγκατάλειψης του κλάδου. Ποιοι ήταν οι κυριότεροι λόγοι; Το εργατικό δυναμικό μετακινήθηκε εσωτερικά του νομού σε άλλους κλάδους ή άλλαξε τόπο διαμονής;

Η σταδιακή εγκατάλειψη του κλάδου, οφείλεται αποκλειστικά στην πολύχρονη οικονομική κρίση και το δυσοίωνα μέλλον. Κανένας δεν ενδιαφέρεται να ασχοληθεί με ένα επάγγελμα που έχει πενιχρές απολαβές στο παρόν και προβλέπεται να έχει πενιχρότερες στο μέλλον. Ως αποτέλεσμα και όχι ως αιτία, το εργατικό δυναμικό μετακινήθηκε εσωτερικά σε άλλους κλάδους και άλλαξε τόπο διαμονής.

4. Ο κλάδος της γουνοποιίας ιστορικά συνδέθηκε με συσσώρευση ανθρωπίνου κεφαλαίου. Η συσσώρευση αυτή συντελέστηκε θεωρείτε με τρόπο οργανωμένο, ώστε να οδηγήσει σε μια επαγγελματική επένδυση; Επένδυσαν οι εργοδότες σε ειδικές δεξιότητες;

Πιστεύω η συσσώρευση ανθρωπίνου δυναμικού συντελέστηκε εντελώς άναρχα, λόγω της μεγάλης ζήτησης που υπήρχε στο παρελθόν και δεν ασχολήθηκε κανείς σοβαρά με το μέλλον. Οι εργοδότες στην πλειοψηφία τους προσπάθησαν να εκμεταλλευτούν συγκυριακά το ανθρώπινο δυναμικό, με καμία πρόβλεψη για τα επόμενα χρόνια. Όσο για επένδυση σε ειδικές δεξιότητες των εργαζομένων, υπήρξαν μεμονωμένες περιπτώσεις, χωρίς κάποια επιστημονική μελέτη με αποτέλεσμα την έλλειψη σε εργαζομένους με συγκεκριμένες δεξιότητες.

5. Η ιστορική ειδίκευση του πληθυσμού με τη γούνα αποτέλεσε παράγοντα σταθερότητας στον νομό της Καστοριάς για πολλά χρόνια. Θεωρείτε ότι αυτή η περιφερειακή ανάπτυξη συνδέθηκε με καλά αμειβόμενες και ασφαλείς θέσεις εργασίας;

Για όσα χρόνια διήρκεσε η ανάπτυξη και η οικονομική ευμάρεια στον κλάδο, υπήρξαν παραπάνω από καλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας και φυσικά και ασφαλείς. Αλλά στην πραγματική οικονομία, στην ιδιωτική, οι καλές αμοιβές και η ασφάλεια είναι συνθήκες που διαρκούν για περιορισμένο χρονικό διάστημα και ποτέ δεν είναι κάτι μόνιμο. Μόνιμα ασφαλείς θέσεις εργασίας με καλές αμοιβές ισχύουν μόνο σε ένα παράλληλο σύμπαν, που δυστυχώς πολλοί συμπολίτες και συμπατριώτες μας πιστεύουν πως κάποιοι πολιτικοί-μεσσίες μπορούν να μας εξασφαλίσουν.

6. «Η ανάπτυξη των τοπικών αγορών αποτέλεσε έναν τρόπο οργάνωσης και αντίστασης για την αντιμετώπιση πιέσεων από εγχώριες πολιτικές». Ποια η γνώμη σας για την παραγωγική αποκέντρωση; Πως λειτούργησε αυτή στην περιοχή της Καστοριάς;

Προσωπικά δεν έχω αντιληφθεί ανάπτυξη στις τοπικές αγορές, συνεπώς δεν έχω ιδέα για την οργάνωση και την αντίσταση στην αντιμετώπιση των εγχώριων πολιτικών. Η παραγωγική αποκέντρωση είναι κάτι θετικό για όλους τους κλάδους, για την περιοχή

μας και τον κλάδο της γούνας, παραγωγική αποκέντρωση δεν έχω δει. Μάλλον παραγωγική συγκέντρωση έχω δει και μάλιστα σε επιχειρήσεις και επιχειρηματίες οι οποίοι έχουν επιβιώσει κακώς, λόγω της κρατικής παρέμβασης που έχει δημιουργήσει στρεβλώσεις στον κλάδο με τα αρνητικά αποτελέσματα να είναι κάτι παραπάνω από ορατά.

7. Πως αντιλαμβάνεστε την έννοια της τοπικής ανάπτυξης;

Αντιλαμβάνομαι την τοπική ανάπτυξη ως:

- **Αύξηση του μέσου εισοδήματος των κατοίκων** □
 - Αύξηση των θέσεων εργασίας □
 - Βελτίωση των παραγωγικών υποδομών □
 - Βελτίωση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού □
 - Προσέλκυση επενδύσεων □
 - **Βελτίωση της ποιότητας ζωής** □
 - Λειτουργία της τοπικής αυτοδιοίκησης με επιχειρησιακό προσανατολισμό □
- (Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις).

8. Ποιοι παράγοντες μπορούν να συμβάλλουν στην ενδυνάμωση της Τοπικής Ανάπτυξης στην περιοχή σας, στο εγγύς μέλλον;

α) Η δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών από το κράτος, για την προσέλκυση ιδιωτικών επενδύσεων από τοπικούς και ξένους επιχειρηματίες.

β) Η παρουσία στρατού και φοιτητών για να συμβάλλουν συμπληρωματικά στην τοπική οικονομία.

γ) Δημόσια έργα, π.χ. δρόμοι που θα διευκολύνουν τη διασύνδεση της πόλης μας με την υπόλοιπη χώρα, για την ταχύτερη τουριστική ανάπτυξη της περιοχής.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 6

Α ΜΕΡΟΣ-ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Φύλο

- Γυναίκα Άνδρας Άλλο Δεν Επιθυμώ να απαντήσω

Ηλικία

- Κάτω των 25 ετών
 25-34
 35-44
 45-54
 55-64
 65+

Οικογενειακή κατάσταση

- Έγγαμος/η
 Άγαμος/η
 Διαζευγμένος/η

Μέλη στην οικογένεια

- 1-3 μέλη
 4-6 μέλη
 6+ μέλη

Μορφωτικό επίπεδο

- Αναλφάβητος
 Απόφοιτος Δημοτικού
 Απόφοιτος Γυμνασίου
 Απόφοιτος/η λυκείου
 Απόφοιτος/η ΙΕΚ/ΟΑΕΔ/Σχολής Γουνοποιίας
 Απόφοιτος/η ΤΕΙ
 Απόφοιτος/η ΑΕΙ
 Κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος
 Άλλο

Πόσα χρόνια εργάζεστε στην εταιρεία; *

- 0-5

- 6-10
- 11-15
- 16-20
- 21-25
- 26-30
- 30+ χρόνια

Ποια η θέση σας στον κλάδο της γουνοποιίας

- Εργάτης
- Διευθυντής
- Έμπορος
- Σε οικογενειακή επιχείρηση
- Άλλο:.....

B ΜΕΡΟΣ- ΚΥΡΙΩΣ ΕΡΕΥΝΑ

1. Αυτή τη στιγμή ο κλάδος της γουνοποιίας βρίσκεται σε κρίση. Ποια είναι τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει;

Τα σημαντικότερα προβλήματα κατά τη γνώμη μου είναι ότι δεν υπάρχουν πλέον αγορές για τα προϊόντα μας κάτι το οποίο οφείλεται αποκλειστικά στις ενέργειες των ίδιων των γουναράδων επιχειρηματιών. Και άλλοι λόγοι όπως οικολογικό κίνημα και έλλειψη καινοτομίας απαντούν την ερώτησή σας αλλά κυρίως αυτό που σας προείπα.

2. Θεωρείτε ότι το ανθρώπινο κεφάλαιο συνδέεται με την επιτυχία μιας επιχείρησης; Μπορείτε να μας δώσετε κάποιο παράδειγμα από την εμπειρία σας;

Συμφωνώ 100% .Ο γουνεργάτης της Καστοριάς και του Βοίου , είναι μοναδικοί και μάλιστα έχουν ενταχθεί και στην ύλη πολιτιστική κληρονομιά της Ελλάδος. Αυτό λέει πολλά και όσοι είχαν μια συνεργασία χωρίς εντάσεις εννοώ εργοδότη-εργαζόμενου, έχουν προκόψει επαγγελματικά.

3. Τα τελευταία χρόνια παρατηρήθηκε μια τάση εγκατάλειψης του κλάδου. Ποιοι ήταν οι κυριότεροι λόγοι; Το εργατικό δυναμικό μετακινήθηκε εσωτερικά του νομού σε άλλους κλάδους ή άλλαξε τόπο διαμονής;

Η συρρίκνωση του κλάδου, οφείλεται στους ίδιους τους ανθρώπους της γούνας, που έκαναν κουμάντο και όχι στους εργάτες. Αυτοί όμως πληρώνουν πάντα. Έτσι και αγρότες έγιναν και σερβιτόροι και άλλαξαν και Νομό.

4. Ο κλάδος της γουνοποιίας ιστορικά συνδέθηκε με συσσώρευση ανθρώπινου κεφαλαίου. Η συσσώρευση αυτή συντελέστηκε θεωρείτε με τρόπο οργανωμένο, ώστε να οδηγήσει σε μια επαγγελματική επένδυση; Επένδυσαν οι εργοδότες σε ειδικές δεξιότητες;

Όταν υπήρχε δουλειά και χρήματα , ζητούσαν συγκεκριμένες ειδικότητες γουνεργατών (πχ μηχανικών, σταματοτάδων) αλλιώς τους εκπαίδευαν. Μετά όμως (στην περίοδο της κρίσης) μόνος του ο εργαζόμενος έπρεπε να καταρτιστεί.

5. Η ιστορική ειδίκευση του πληθυσμού με τη γούνα αποτέλεσε παράγοντα σταθερότητας στον νομό της Καστοριάς για πολλά χρόνια. Θεωρείτε ότι αυτή η περιφερειακή ανάπτυξη συνδέθηκε με καλά αμειβόμενες και ασφαλείς θέσεις εργασίας;

Ναι , όταν υπήρχαν δουλειές και πολύ καλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας όλοι ήταν ευχαριστημένοι και φαινόταν να υπήρχε προοπτική στον κλάδο.

6. «Η ανάπτυξη των τοπικών αγορών αποτέλεσε έναν τρόπο οργάνωσης και αντίστασης για την αντιμετώπιση πιέσεων από εγχώριες πολιτικές». Ποια η γνώμη σας για την παραγωγική αποκέντρωση; Πως λειτούργησε αυτή στην περιοχή της Καστοριάς;

Έχω την εντύπωση ότι η τοπική μας αγορά αναπτύχθηκε μονοκόμματα ή όπως λέγεται με μονοκαλλιέργεια της γούνας. Και απ' ότι φαίνεται δεν βγήκε καλό για τον τόπο μας.

7. Πως αντιλαμβάνεστε την έννοια της τοπικής ανάπτυξης;

Αντιλαμβάνομαι την τοπική ανάπτυξη ως:

- Αύξηση του μέσου εισοδήματος των κατοίκων
- Αύξηση των θέσεων εργασίας
- Βελτίωση των παραγωγικών υποδομών
- Βελτίωση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού
- Προσέλκυση επενδύσεων
- Βελτίωση της ποιότητας ζωής
- Λειτουργία της τοπικής αυτοδιοίκησης με επιχειρησιακό προσανατολισμό

(Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις).

8. Ποιοι παράγοντες μπορούν να συμβάλλουν στην ενδυνάμωση της Τοπικής Ανάπτυξης στην περιοχή σας, στο εγγύς μέλλον;

Νομίζω για αρχή να δώσει η κυβέρνηση κίνητρα για επενδύσεις, να έρθει άμεσα ένα με δύο τμήματα Πανεπιστημίου και να μη χάσουμε την τωρινή ευκαιρία το να φτιάξουμε φυλακή στην Καστοριά.

Επίσης θα βοηθούσε , λόγω συνόρων , να αυξηθεί και ο στρατός που πλέον δεν έχουμε. Σε ευχαριστώ.

Παπανδρέου Αθανάσιος - Το ανθρώπινο δυναμικό ως πρωταρχική συνισταμένη της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση του τοπικού παραγωγικού συστήματος γουνοποιίας της Καστοριάς

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 7

Α ΜΕΡΟΣ-ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Φύλο

- Γυναίκα Άνδρας Άλλο Δεν Επιθυμώ να απαντήσω

Ηλικία

- Κάτω των 25 ετών

- 25-34

- 35-44

- 45-54

- 55-64

- 65+

Οικογενειακή κατάσταση

- Έγγαμος/η

- Άγαμος/η

- Διαζευγμένος/η

Μέλη στην οικογένεια

- 1-3 μέλη

- 4-6 μέλη

- 6+ μέλη

Μορφωτικό επίπεδο

- Αναλφάβητος

- Απόφοιτος Δημοτικού

Παπανδρέου Αθανάσιος - Το ανθρώπινο δυναμικό ως πρωταρχική συνισταμένη της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση του τοπικού παραγωγικού συστήματος γουνοποιίας της Καστοριάς

- Απόφοιτος Γυμνασίου
- Απόφοιτος/η λυκείου
- Απόφοιτος/η ΙΕΚ/ΟΑΕΔ/Σχολής Γουνοποιίας
- Απόφοιτος/η ΤΕΙ
- Απόφοιτος/η ΑΕΙ
- Κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος
- Άλλο

Πόσα χρόνια εργάζεστε στην εταιρεία; *

- 0-5
- 6-10
- 11-15
- 16-20
- 21-25
- 26-30
- 30+ χρόνια

Ποια η θέση σας στον κλάδο της γουνοποιίας

- Εργάτης
- Διευθυντής
- Έμπορος
- Σε οικογενειακή επιχείρηση
- Άλλο:.....

B ΜΕΡΟΣ- ΚΥΡΙΩΣ ΕΡΕΥΝΑ

1. Αυτή τη στιγμή ο κλάδος της γουνοποιίας βρίσκεται σε κρίση. Ποια είναι τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει;

Οικολόγοι.

Εμπόριο με τη Ρωσία.

Ο πόλεμος στην Ουκρανία.

Φτηνά εργατικά χέρια πχ. Κίνα.

Έλλειψη εκπροσώπου στην πολιτική ηγεσία για τη στήριξη του κλάδου της γουνοποιίας.

2. Θεωρείτε ότι το ανθρώπινο κεφάλαιο συνδέεται με την επιτυχία μιας επιχείρησης; Μπορείτε να μας δώσετε κάποιο παράδειγμα από την εμπειρία σας;

Συνδέεται απόλυτα. Ο υπεύθυνος και κατάλληλα καταρτισμένος υπάλληλος συντελεί στην παραγωγικότητα και την εξέλιξη της επιχείρησης.

3. Τα τελευταία χρόνια παρατηρήθηκε μια τάση εγκατάλειψης του κλάδου. Ποιοι ήταν οι κυριότεροι λόγοι; Το εργατικό δυναμικό μετακινήθηκε εσωτερικά του νομού σε άλλους κλάδους ή άλλαξε τόπο διαμονής;

Ισχύουν και τα δύο. Παρατηρείται μείωση του εργατικού δυναμικού και παντελής έλλειψη ενδιαφέροντος της πολιτικής ηγεσίας.

4. Ο κλάδος της γουνοποιίας ιστορικά συνδέθηκε με συσσώρευση ανθρωπίνου κεφαλαίου. Η συσσώρευση αυτή συντελέστηκε θεωρείτε με τρόπο οργανωμένο, ώστε να οδηγήσει σε μια επαγγελματική επένδυση; Επένδυσαν οι εργοδότες σε ειδικές δεξιότητες;

Αρχικά ξεκίνησε η γούνα με τις καλύτερες προοπτικές και εξιδεικευμένο προσωπικό. Οι εργοδότες σε εκείνη τη φάση είχαν επενδύσει απόλυτα.

5. Η ιστορική ειδικευση του πληθυσμού με τη γούνα αποτέλεσε παράγοντα σταθερότητας στον νομό της Καστοριάς για πολλά χρόνια. Θεωρείτε ότι αυτή η περιφερειακή ανάπτυξη συνδέθηκε με καλά αμειβόμενες και ασφαλείς θέσεις εργασίας;

Συμφωνώ απόλυτα. Συνέβη αυτό στο παρελθόν. Πλέον δεν ισχύει.

6. «Η ανάπτυξη των τοπικών αγορών αποτέλεσε έναν τρόπο οργάνωσης και αντίστασης για την αντιμετώπιση πιέσεων από εγχώριες πολιτικές». Ποια η γνώμη σας για την παραγωγική αποκέντρωση; Πως λειτούργησε αυτή στην περιοχή της Καστοριάς;

Αυτό λειτούργησε καταστροφικά αναγκάζοντας πολύ κόσμο να εγκαταλείψει.

7. Πως αντιλαμβάνεστε την έννοια της τοπικής ανάπτυξης;

Αντιλαμβάνομαι την τοπική ανάπτυξη ως:

Παπανδρέου Αθανάσιος - Το ανθρώπινο δυναμικό ως πρωταρχική συνισταμένη της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση του τοπικού παραγωγικού συστήματος γουνοποιίας της Καστοριάς

- **Αύξηση του μέσου εισοδήματος των κατοίκων**
- **Αύξηση των θέσεων εργασίας**
- **Βελτίωση των παραγωγικών υποδομών**
- Βελτίωση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού
- **Προσέλκυση επενδύσεων**
- **Βελτίωση της ποιότητας ζωής**
- **Λειτουργία της τοπικής αυτοδιοίκησης με επιχειρησιακό προσανατολισμό**

(Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις).

8. Ποιοι παράγοντες μπορούν να συμβάλλουν στην ενδυνάμωση της Τοπικής Ανάπτυξης στην περιοχή σας, στο εγγύς μέλλον;

Επενδύσεις.

Αύξηση θέσεων εργασίας.

Αύξηση εισοδήματος.

Επιστροφή εργατικού δυναμικού στον τόπο.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 8

Α ΜΕΡΟΣ-ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Φύλο

- Γυναίκα Άνδρας Άλλο Δεν Επιθυμώ να απαντήσω

Ηλικία

- Κάτω των 25 ετών

- 25-34

- 35-44

- 45-54

- 55-64

- 65+

Οικογενειακή κατάσταση

- Έγγαμος/η

- Άγαμος/η

- Διαζευγμένος/η

Μέλη στην οικογένεια

- 1-3 μέλη

- 4-6 μέλη

- 6+ μέλη

Μορφωτικό επίπεδο

- Αναλφάβητος

- Απόφοιτος Δημοτικού

Παπανδρέου Αθανάσιος - Το ανθρώπινο δυναμικό ως πρωταρχική συνισταμένη της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση του τοπικού παραγωγικού συστήματος γουνοποιίας της Καστοριάς

- Απόφοιτος Γυμνασίου
- Απόφοιτος/η λυκείου
- Απόφοιτος/η ΙΕΚ/ΟΑΕΔ/Σχολής Γουνοποιίας
- Απόφοιτος/η ΤΕΙ
- Απόφοιτος/η ΑΕΙ
- Κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος
- Άλλο

Πόσα χρόνια εργάζεστε στην εταιρεία; *

- 0-5
- 6-10
- 11-15
- 16-20
- 21-25
- 26-30
- 30+ χρόνια

Ποια η θέση σας στον κλάδο της γουνοποιίας

- Εργάτης
- Διευθυντής
- Έμπορος
- Σε οικογενειακή επιχείρηση
- Άλλο: Σχεδιασμός πατρών γούνας

B ΜΕΡΟΣ- ΚΥΡΙΩΣ ΕΡΕΥΝΑ

1. Αυτή τη στιγμή ο κλάδος της γουνοποιίας βρίσκεται σε κρίση. Ποια είναι τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει;

Ανεργία.

Εξαγωγές.

Μετακίνηση επιχειρήσεων εκτός έδρας.

Μείωση του αγοραστικού κοινού.

Πόλεμος στην Ουκρανία.

Άνοδος της οικολογικής συνείδησης/φιλοζωίας.

2. Θεωρείτε ότι το ανθρώπινο κεφάλαιο συνδέεται με την επιτυχία μιας επιχείρησης; Μπορείτε να μας δώσετε κάποιο παράδειγμα από την εμπειρία σας;

Ναι, συνδέεται άρρηκτα. Μέσα από την επιλογή του ανθρωπίνου δυναμικού, αναδείχθηκε το προϊόν και αυξήθηκε το αγοραστικό κοινό.

3. Τα τελευταία χρόνια παρατηρήθηκε μια τάση εγκατάλειψης του κλάδου. Ποιοι ήταν οι κυριότεροι λόγοι; Το εργατικό δυναμικό μετακινήθηκε εσωτερικά του νομού σε άλλους κλάδους ή άλλαξε τόπο διαμονής;

Μείωση ζήτησης.

Οικονομική κρίση.

Το εργατικό δυναμικό στράφηκε στον τομέα των εκτροφείων μινκ εκτός του νομού.

4. Ο κλάδος της γουνοποιίας ιστορικά συνδέθηκε με συσσώρευση ανθρωπίνου κεφαλαίου. Η συσσώρευση αυτή συντελέστηκε θεωρείτε με τρόπο οργανωμένο, ώστε να οδηγήσει σε μια επαγγελματική επένδυση; Επένδυσαν οι εργοδότες σε ειδικές δεξιότητες;

Η συσσώρευση συντελέστηκε με οργανωμένο τρόπο καθώς οι εργοδότες επένδυσαν στοχευμένα σε υπαλλήλους με ειδικές δεξιότητες για να καλύψουν τις ανάλογες θέσεις.

5. Η ιστορική ειδίκευση του πληθυσμού με τη γούνα αποτέλεσε παράγοντα σταθερότητας στον νομό της Καστοριάς για πολλά χρόνια. Θεωρείτε ότι αυτή η περιφερειακή ανάπτυξη συνδέθηκε με καλά αμειβόμενες και ασφαλείς θέσεις εργασίας;

Θεωρώ ότι ήταν όλα ρευστά.

6. «Η ανάπτυξη των τοπικών αγορών αποτέλεσε έναν τρόπο οργάνωσης και αντίστασης για την αντιμετώπιση πιέσεων από εγχώριες πολιτικές». Ποια η γνώμη σας για την παραγωγική αποκέντρωση; Πως λειτούργησε αυτή στην περιοχή της Καστοριάς;

Ήταν καταλυτικός παράγοντας για την άνθηση των τοπικών αγορών.

7. Πως αντιλαμβάνεστε την έννοια της τοπικής ανάπτυξης;

Παπανδρέου Αθανάσιος - Το ανθρώπινο δυναμικό ως πρωταρχική συνισταμένη της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση του τοπικού παραγωγικού συστήματος γουνοποιίας της Καστοριάς

Αντιλαμβάνομαι την τοπική ανάπτυξη ως:

- **Αύξηση του μέσου εισοδήματος των κατοίκων**
- **Αύξηση των θέσεων εργασίας**
- Βελτίωση των παραγωγικών υποδομών
- Βελτίωση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού
- Προσέλκυση επενδύσεων
- **Βελτίωση της ποιότητας ζωής**
- Λειτουργία της τοπικής αυτοδιοίκησης με επιχειρησιακό προσανατολισμό

(Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις).

8. Ποιοι παράγοντες μπορούν να συμβάλλουν στην ενδυνάμωση της Τοπικής Ανάπτυξης στην περιοχή σας, στο εγγύς μέλλον;

Κρατικές επιχορηγήσεις για να συμβάλλουν στην ενδυνάμωση της ανάπτυξης και δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 9

Α ΜΕΡΟΣ-ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Φύλο

- Γυναίκα Άνδρας Άλλο Δεν Επιθυμώ να απαντήσω

Ηλικία

- Κάτω των 25 ετών
- 25-34
- 35-44
- 45-54
- 55-64
- 65+

Οικογενειακή κατάσταση

- Έγγαμος/η
- Άγαμος/η
- Διαζευγμένος/η

Μέλη στην οικογένεια

- 1-3 μέλη
- 4-6 μέλη
- 6+ μέλη

Μορφωτικό επίπεδο

- Αναλφάβητος
- Απόφοιτος Δημοτικού

Παπανδρέου Αθανάσιος - Το ανθρώπινο δυναμικό ως πρωταρχική συνισταμένη της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση του τοπικού παραγωγικού συστήματος γουνοποιίας της Καστοριάς

- Απόφοιτος Γυμνασίου
- Απόφοιτος/η λυκείου
- Απόφοιτος/η ΙΕΚ/ΟΑΕΔ/Σχολής Γουνοποιίας
- Απόφοιτος/η ΤΕΙ
- Απόφοιτος/η ΑΕΙ
- Κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος
- Άλλο

Πόσα χρόνια εργάζεστε στην εταιρεία; *

- 0-5
- 6-10
- 11-15
- 16-20
- 21-25
- 26-30
- 30+ χρόνια

Ποια η θέση σας στον κλάδο της γουνοποιίας

- Εργάτης
- Διευθυντής
- Έμπορος
- Σε οικογενειακή επιχείρηση
- Άλλο:.....

B ΜΕΡΟΣ- ΚΥΡΙΩΣ ΕΡΕΥΝΑ

1. Αυτή τη στιγμή ο κλάδος της γουνοποιίας βρίσκεται σε κρίση. Ποια είναι τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει;

Ανεργία.

Δυσκολία στις πωλήσεις.

Αθέμιτος ανταγωνισμός.

2. Θεωρείτε ότι το ανθρώπινο κεφάλαιο συνδέεται με την επιτυχία μιας επιχείρησης; Μπορείτε να μας δώσετε κάποιο παράδειγμα από την εμπειρία σας;

Ναι. Στην επιχείρηση του συζύγου μου, αφότου επέστρεψε από τις σπουδές ο γιος μου, αυξήθηκαν οι πωλήσεις εξαιτίας των γνώσεων που απέκτησε στις σπουδές του.

3. Τα τελευταία χρόνια παρατηρήθηκε μια τάση εγκατάλειψης του κλάδου. Ποιοι ήταν οι κυριότεροι λόγοι; Το εργατικό δυναμικό μετακινήθηκε εσωτερικά του νομού σε άλλους κλάδους ή άλλαξε τόπο διαμονής;

Η παγκόσμια οικονομική κρίση.

Οι πόλεμοι.

Η τεχνολογία που μεταφέρθηκε σε άλλες χώρες.

Η έλλειψη ενιαίας στρατηγικής μάρκετινγκ από την πλευρά των γουναράδων

Το εργατικό δυναμικό μετακινήθηκε και σε άλλους κλάδους εντός και εκτός νομού.

4. Ο κλάδος της γουνοποιίας ιστορικά συνδέθηκε με συσσώρευση ανθρώπινου κεφαλαίου. Η συσσώρευση αυτή συντελέστηκε θεωρείτε με τρόπο οργανωμένο, ώστε να οδηγήσει σε μια επαγγελματική επένδυση; Επένδυσαν οι εργοδότες σε ειδικές δεξιότητες;

Όχι με οργανωμένο τρόπο.

Όχι, δεν επένδυσαν σε ειδικές δεξιότητες.

5. Η ιστορική ειδίκευση του πληθυσμού με τη γούνα αποτέλεσε παράγοντα σταθερότητας στον νομό της Καστοριάς για πολλά χρόνια. Θεωρείτε ότι αυτή η περιφερειακή ανάπτυξη συνδέθηκε με καλά αμειβόμενες και ασφαλείς θέσεις εργασίας;

Ναι, αυτό συνέβη τα χρόνια της ανάπτυξης. Καλά αμειβόμενες ναι αλλά όχι ασφαλείς.

Τώρα πλέον δεν είναι ούτε καλά αμειβόμενες.

6. «Η ανάπτυξη των τοπικών αγορών αποτέλεσε έναν τρόπο οργάνωσης και αντίστασης για την αντιμετώπιση πιέσεων από εγχώριες πολιτικές». Ποια η γνώμη σας για την παραγωγική αποκέντρωση; Πως λειτούργησε αυτή στην περιοχή της Καστοριάς;

Κάθε τοπική αγορά όταν είναι οικονομικά εύρωστη συμβάλλει στην παραγωγική αποκέντρωση.

Παπανδρέου Αθανάσιος - Το ανθρώπινο δυναμικό ως πρωταρχική συνισταμένη της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση του τοπικού παραγωγικού συστήματος γουνοποιίας της Καστοριάς

7. Πως αντιλαμβάνεστε την έννοια της τοπικής ανάπτυξης;

Αντιλαμβάνομαι την τοπική ανάπτυξη ως:

- **Αύξηση του μέσου εισοδήματος των κατοίκων**
- **Αύξηση των θέσεων εργασίας**
- **Βελτίωση των παραγωγικών υποδομών**
- **Βελτίωση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού**
- **Προσέλκυση επενδύσεων**
- **Βελτίωση της ποιότητας ζωής**
- **Λειτουργία της τοπικής αυτοδιοίκησης με επιχειρησιακό προσανατολισμό**

(Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις).

8. Ποιοι παράγοντες μπορούν να συμβάλλουν στην ενδυνάμωση της Τοπικής Ανάπτυξης στην περιοχή σας, στο εγγύς μέλλον;

Οι πολιτικές του κράτους, της περιφέρειας και η κάθε επιχείρηση και ο καθένας προσωπικά.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 10

Α ΜΕΡΟΣ-ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Φύλο

- Γυναίκα Άνδρας Άλλο Δεν Επιθυμώ να απαντήσω

Ηλικία

- Κάτω των 25 ετών

25-34

35-44

45-54

55-64

65+

Οικογενειακή κατάσταση

Έγγαμος/η

Άγαμος/η

Διαζευγμένος/η

Μέλη στην οικογένεια

1-3 μέλη

4-6 μέλη

6+ μέλη

Μορφωτικό επίπεδο

Αναλφάβητος

Απόφοιτος Δημοτικού

Παπανδρέου Αθανάσιος - Το ανθρώπινο δυναμικό ως πρωταρχική συνισταμένη της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση του τοπικού παραγωγικού συστήματος γουνοποιίας της Καστοριάς

- Απόφοιτος Γυμνασίου
- Απόφοιτος/η λυκείου
- Απόφοιτος/η ΙΕΚ/ΟΑΕΔ/Σχολής Γουνοποιίας
- Απόφοιτος/η ΤΕΙ
- Απόφοιτος/η ΑΕΙ
- Κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος
- Άλλο

Πόσα χρόνια εργάζεστε στην εταιρεία; *

- 0-5
- 6-10
- 11-15
- 16-20
- 21-25
- 26-30
- 30+ χρόνια

Ποια η θέση σας στον κλάδο της γουνοποιίας

- Εργάτης
- Διευθυντής
- Έμπορος
- Σε οικογενειακή επιχείρηση
- Άλλο:.....

B ΜΕΡΟΣ- ΚΥΡΙΩΣ ΕΡΕΥΝΑ

1. Αυτή τη στιγμή ο κλάδος της γουνοποιίας βρίσκεται σε κρίση. Ποια είναι τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει;

Οικολόγοι.

Πόλεμος στην Ουκρανία.

Είδος πολυτελείας.

Οικονομική κρίση.

2. Θεωρείτε ότι το ανθρώπινο κεφάλαιο συνδέεται με την επιτυχία μιας επιχείρησης; Μπορείτε να μας δώσετε κάποιο παράδειγμα από την εμπειρία σας;

Ναι. Όσο περισσότερα χρήματα μπορεί να επενδύσει κάποιος στην επιχείρησή του, τόσο περισσότερα θα είναι και τα κέρδη του.

3. Τα τελευταία χρόνια παρατηρήθηκε μια τάση εγκατάλειψης του κλάδου. Ποιοι ήταν οι κυριότεροι λόγοι; Το εργατικό δυναμικό μετακινήθηκε εσωτερικά του νομού σε άλλους κλάδους ή άλλαξε τόπο διαμονής;

Και τα δύο. Το γεγονός αυτό οφείλεται στην αστικοποίηση και στην αλλαγή επαγγελματικού προσανατολισμού.

4. Ο κλάδος της γουνοποιίας ιστορικά συνδέθηκε με συσσώρευση ανθρώπινου κεφαλαίου. Η συσσώρευση αυτή συντελέστηκε θεωρείτε με τρόπο οργανωμένο, ώστε να οδηγήσει σε μια επαγγελματική επένδυση; Επένδυσαν οι εργοδότες σε ειδικές δεξιότητες;

Όχι δεν έγινε οργανωμένα καθώς η τέχνη της γουνοποιίας δεν είχε εκπαιδευτική εξέλιξη και οι δεξιότητες των γουνοποιών αναπτύχθηκαν εμπειρικά (από γενιά σε γενιά).

5. Η ιστορική ειδίκευση του πληθυσμού με τη γούνα αποτέλεσε παράγοντα σταθερότητας στον νομό της Καστοριάς για πολλά χρόνια. Θεωρείτε ότι αυτή η περιφερειακή ανάπτυξη συνδέθηκε με καλά αμειβόμενες και ασφαλείς θέσεις εργασίας;

Παλαιότερα σίγουρα αποτελούσε ασφαλή κλάδο εργασίας. Όμως τα τελευταία χρόνια ο κλάδος της γουνοποιίας έχει υποβαθμιστεί και δεν αποτελεί πλέον ασφαλή εργασία.

6. «Η ανάπτυξη των τοπικών αγορών αποτέλεσε έναν τρόπο οργάνωσης και αντίστασης για την αντιμετώπιση πιέσεων από εγχώριες πολιτικές». Ποια η γνώμη σας για την παραγωγική αποκέντρωση; Πως λειτούργησε αυτή στην περιοχή της Καστοριάς;

Δεν λειτούργησε γιατί οι κρατικές πολιτικές δεν στήριζαν τον τοπικό πλούτο.

7. Πως αντιλαμβάνεστε την έννοια της τοπικής ανάπτυξης;

Αντιλαμβάνομαι την τοπική ανάπτυξη ως:

Παπανδρέου Αθανάσιος - Το ανθρώπινο δυναμικό ως πρωταρχική συνισταμένη της αναπτυξιακής δυναμικής και διαφοροποίησης των περιοχών: Η περίπτωση του τοπικού παραγωγικού συστήματος γουνοποιίας της Καστοριάς

- **Αύξηση του μέσου εισοδήματος των κατοίκων**
- **Αύξηση των θέσεων εργασίας**
- **Βελτίωση των παραγωγικών υποδομών**
- **Βελτίωση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού**
- **Προσέλκυση επενδύσεων**
- **Βελτίωση της ποιότητας ζωής**
- **Λειτουργία της τοπικής αυτοδιοίκησης με επιχειρησιακό προσανατολισμό**

(Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία απαντήσεις).

8. Ποιοι παράγοντες μπορούν να συμβάλλουν στην ενδυνάμωση της Τοπικής Ανάπτυξης στην περιοχή σας, στο εγγύς μέλλον;

Ανάπτυξη του τουρισμού.

Βελτίωση υποδομών.

Πολιτικές στήριξης των τοπικών επιχειρήσεων.

Πολιτιστικές δράσεις.

Διαφήμιση του τόπου.

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος.